

Tiedon luonnetesti - Naiivista tietotapahtumasta kriittiseen tietotoimintaan

Näkökulmia mesokosmoksesta - tutkielmaesseitä julkaiseva sarja

Marko Manninen, 2019

SISÄLLYSLUETTELO	2
JOHDANTO	3
Keskipiste lähtökohtana	4
ALKUTAIPALE	7
Kiintopisteitä muutoksen keskellä	7
Lukutoukasta itsepäiseksi perhoseksi	8
Esoterismin kohtaaminen	10
TIEDONJANO	14
Tiedonjanon universaalius	14
Ikuisen janon jauhesammutin	15
TUTKIMUSMENETELMÄ	18
Totuuden pyrkimys ilmentyä persoonan kautta	18
Ajatuksen pysäytys ajatuksen jalostajana	19
Transsendenttisiä tiedon murusia	21
Kolmijako	25
TIEDON VÄLITTÄMISEN ONGELMA	27
Suomalainen koulu ja akatemia	27
Provokaatioita	28
Jumalviisauden katveessa	30
Tietokuplassa	32
TIEDON ANALYYSI	35
Hypoteettinen tieto	35
Fundamentalismista ajatusseisahduksiin	40
Vapausfilosofia	42
Saatu, otettu ja yhdessä koettu tieto	45
Tiedon ja totuuden suhde	50
Tieto itsestä	55
EPILOGI	58
Tiedonjanon oikeutus	58
LÄHDELUETTELO	64

Kuka todella tietää, ja kuka voi selittää,
milloin se syntyi, milloin tämä luominen tapahtui?
Jumalat tulivat maailman luomisen jälkeen.
Kuka voi siten tietää, milloin maailma
ensimmäisen kerran tuli olevalaksi?
- RigVeda

JOHDANTO

Käsittelen tässä esseessä tietoa tavalla, joka on erottamaton subjektista eli minusta kokemusteni ja havaintojeni muistelijana ja tulkitsijana. Pyrkimyksenäni on esitellä henkilökohtainen tieto-oppini¹ niin, että se toimii tutkielmaesseitteni tietoon liittyvien käsitysten riittävän laajana ja konkreettisenä tarkastelupohjana.

Haluan painottaa, että kuvailen nimenomaan omaa tietäni tiedon erilaisten muotojen sisällä ja peilaan tietokäsitystäni nykyisin tunnistettaviin ja yleisesti tunnustettuihin tiedon eri muotoihin. En käsittele kaikkia mahdollisia tiedon eri tyyppisiä, enkä yritä esitellä kaikkia mahdollisia menneitä ja nykyisiä tieto-opin tutkijoita. Sellaisena teoksestani tulisi kyllä järkälemäinen, mutta pohdinnalliselta sisällöltään niukka ja kuiva indeksiluettelo. Yritys nähtävästi kaatuisi myös omaan mahdottomuuteensa, koska jokainen tutkiva katse menneisyyteen potentiaalisti luo uusia ajatuksia, tuo uusia löytöjä sekä paljastaa uutta tietoa. Kaiken tämän uudelleen analysoinnista tulisi päättymätön urakka ja vajoaisin väijäämättä kuin Joukahainen loputtomaan regression suohon. Esseeni yleishyödyllisyys kuitenkin kärsisi, jos en pyrkisi tavoittelemaan jokseenkin järkevää ja useimpien ihmisten tavoitettavissa olevaa käsitystä tiedosta.

Ydinkysymykseni ovat: mitä on tieto ja miten voin tietää, jos ollenkaan? Pääpainopisteeni on tiedon ymmärtämisen prosessissa faktuaalisen tietämisen sijasta.

Lähestymistapani on filosofinen ja pohdiskelleva, mutta ei teoreettinen siinä mielessä, että se vaatisi monimutkaisten loogisten rakenteiden tai matemaattisen notaation tuntemista. Jätän suosiolla Gettierin ongelman² selvittelyn formaalin epistemologian³ oppikirjojen tehtäväksi.

---

¹ Tieto-oppi (myös tietoteoria, epistemologia, gnoseologia) on filosofian osa, jossa tutkitaan käsitteellisin, filosofisin menetelmin tietoa, tiedon mahdollisuutta, luonnetta, alkuperää ja rajoja sekä käsitysten tai teorioiden oikeutusta yleensä. Katso lisää: <https://fi.wikipedia.org/wiki/Tietoteoria>

² https://fi.wikipedia.org/wiki/Gettierin_ongelma

³ <https://plato.stanford.edu/entries/formal-epistemology/>

Hyvä viimeistelty teoria on ehkä konkreettisinta, mitä modernin ajan filosofin uskotaan voivan tekevän. Keskityn silti tässä vaiheessa ainoastaan kuvailemaan eri näkökulmia ja omia oivalluksia tiedon luonteesta. En ole myöskään täysin valmis luopumaan siitä antiikin filosofin määritelmästä, jossa ihmisen karaktääriin eli luonteen kehittäminen on osa filosofin konkreettista tehtävää. Tieto testataan filosofin luonteen kautta.

Pyrin tutkimaan, voiko henkilökohtaisista kokemuksista johtaa joitain riittävän päteviä määrittelyjä tiedolle niin, että ne ovat samalla sekä valaisevia että tarpeeksi yksiselitteisiä luonnollisella kielellä esitetynä. Täten tieto-oppini on enemmänkin sellaista, miten se käsiteltiin mannermaisessa filosofiassa 1900-luvulle tultaessa. Sen jälkeen tieto-opin eli tietoteorian muotoutuminen on kaventunut hyvin rajatuksi lähes kryptiseksi filosofian osa-alueeksi, jolla tuntuu olevan hyvin vähän yhtymäkohtia muihin tieteisiin tai siihen, mitä tietoteoria käsitti modernina aikakautena⁴. Iloisena poikkeuksena tästä on aivan viimeaikainen ontologinen epistemologian suuntaus⁵, englanniksi *ontic understanding*, jolle ei vielä ole tehty kunnollista suomenkielistä käännöstä, mutta joka tarkoittaa kokonaisvaltaista ymmärtämiseen keskittyvää tieto-oppia.

Keskipiste lähtökohtana

Ääretön moninaistuminen, erikoistuminen ja atomistisuus ovat modernin ja erityisesti postmodernin ajan kirous, jota on ollut mahdoton välttää. Jos katse keskittyy vain erillisiin puihin, pieniin yksityiskohtiin, katoaa meiltä äkkiä ekologisesti toimiva kokonaiskuva metsästä. Olemme liian syvällä metsässä. Samalla tavalla, jos katse tavoittelee vain äärettömän suuria galakseja, katoaa meiltä hyödyllinen kuva yksityiskohdista. Olemme liian kaukana metsästä. Siksi meidän on aika palata kalliolle, istahtaa peruskokemusten äärelle, josta filosofi löytää aina uudelleen tuoretta näkökulmaa elämään.

On myös paikallaan kysyä, missä me tarkalleen ottaen olemme mikro- ja makrokosmoksen välissä? Miksi ihminen tällaisena tiedonlouhijana sijoittuu ääripäiden väliin juuri tiettyyn kohtaan mesokosmoksessa eli keskimaassa? Olemmeko me tässä, tuossa vai ihan suossa?

Biologinen ihmisorganismi sykkii juuri sopivalla nopeudella ympäristöstä saatua tietoa aivojen ja mielen käsiteltäväksi. Prosessoinnin jälkeen tieto suuntautuu takaisin ulospäin erilaisiksi mielen ja kehon toiminnoiksi. Yhdestä metristä sataankahteenkymmeneen metriin sekunnissa (432 km/t) kulkevat hermosykykset kulkeutuvat aivojen viivekeskukseen⁶, josta ne päätyvät rakentamaan tapahtumasarjoiksi tallentuvaa uudelleen aktivoitavaa maailman

---

⁴ Katso Riku Jutin "Tiedon filosofia" kirjan johdanto.

⁵ Tim Gorichanaz: Applied epistemology and understanding in information studies, 2017. Katso myös Mark Johnson: Embodied Mind, Meaning, and Reason - How Our Bodies Give Rise to Understanding, 2017 ja <https://www.iep.utm.edu/understa/>

⁶

<https://blogs.scientificamerican.com/observations/time-on-the-brain-how-you-are-always-living-in-the-past-and-other-quirks-of-perception/>

mallia aivojen monimutkaiseen neuroverkkoon. Jotta pystyisimme tiedostamaan ja ymmärtämään tätä maailmaa, on hermosynapsien koon, lämpötilan ja vauhdin oltava tiettyjen parametrien sisällä, tietyssä suhteessa ja harmoniassa maailmankaikkeuden lakien kanssa. Jos biohakeroimme tätä ennustavaa ja yksittäiset palaset saumattomiksi kokemuksiksi kasaavaa järjestelmää liikaa, tietämättä ja tuntematta kokonaisuutta, voivat seuraukset olla tuhoisat.

Planeettamme on niin kutsutulla elonvyöhykkeellä eli sopivalla etäisyydellä auringosta, ei liian lähellä, eikä liian kaukana, jotta ihmiseloa voisi esiintyä täällä. Samoin aurinkokuntamme kehitys galaktisessa ja universaalissa kehityskaaressa on sopivalla etäisyydellä sen kaoottisista meille vielä tuntemattomista alku- ja loppupisteistä, jotta tietoinen tutkiva ihminen voisi kehittyä täällä. Antrooppisen periaatteen⁷ mukaan koemme ja tiedostamme maailmankaikkeuden tällaisena siksi, että sen kehitys ja tila ehkä loputtomien muiden mahdollisuuksien ja läpikäytyjen universumin muotojen takia on juuri nyt sopiva fysikaalisuutta tiedostavan ihmisorganismien syntymiselle.

Eikö tietomme laita ole samoin? Eikö tiedon ymmärtäminen vaadi ihmisen havainnoinnin ja ajattelun palauttamista keskipisteeseen eli Kaikkikeskukseen⁸, josta se voi ottaa näkökulmat äärettömän suureen ja pieneen, kaukaiseen tulevaisuuteen ja menneisyyteen, suunnattoman nopeaan ja hitaaseen? Keskipisteestä on yhtä pitkä matka kaikkialle kehän pisteisiin. Onko tällainen ymmärrykseen pyrkiminen toiselle yksilölle luonteenomaista. Vaatiiko tämä toiselta luonteen jalostamista? Väittäisin, että vaikka matka on kaikille mahdollinen, niin se vaatii kaikilta varsin työlästä, joskus jopa kivuliasta luonteen muovaamista. Tietäminen on ymmärtämistä, ymmärtäminen on tuntemista, tunteminen on estetiikkaa, mutta estetiikassa ei ole kyse vain miellyttävistä elämyksistä.

Nykyaikaisessa tietoyhteiskunnassa tieto on muotoutunut käsittämään empiirisesti mitattavaa, binääriluvuilla esitettävää, loogiset ehdot täyttävää, verkossa siirrettävää dataa ja informaatiota. On totta, että tässäkin esseessä esitetyt ajatukset kääntyvät konekielille tiedonsiirtoa varten ja taas takaisin pikseleistä koostuviksi merkeiksi näytöllä ja paperilla. Päähuomioni on kuitenkin siinä ihmisrajapinnassa, jossa aivomme ja mieleemme käsittelevät tietoa, ymmärtävät sitä ja tekevät ymmärtämistapahtumassa informaatiosta ja datasta todella tietoa.

Itävaltalainen filosofi Rudolf Steiner⁹ on antanut tälle kaksivaiheiselle ymmärtämistapahtumalle oivalliset termit, jotka Niilo Kailan¹⁰ käsissä ovat suomentuneet tietotapahtumaksi (saks. *das erkenntnisakt*) ja tietotoiminnaksi (saks. *das erkennen*).

---

⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/Anthropic_principle

⁸ Katso esseeni Kaikkikeskus-termistä:

<https://mesokosmos.com/2018/12/11/alkulahtokohdista-kaikkikeskukseen/>

⁹ Rudolf Steiner: Totuus ja tieto, väitöskirja, 1892

¹⁰ Niilo Kaila on tunnetun suomalaisen filosofi Eino Kailan veljenpoika. Katso:

<https://fi.wikipedia.org/wiki/Johansson%E2%80%93Kaila>

Tietotapahtumassa ihminen ottaa ulkomaailmasta jäsentymätöntä dataa ja jäsentynyttä informaatiota naiivisti eli lapsenomaisesti. Informaatiota ei silloin juurikaan tulkita tietoisesti, vaan sen sisältö matkitaan tai korkeintaan pyritään käsittämään ymmärtämättä sitä, mistä ymmärtämisen tarve tulee, tai miten ymmärtäminen tapahtuu. Siitä puuttuu useampi rekursiivinen itsetietoisuuden kerros, joka on mahdollista vasta, kun tietotapahtumia on kertynyt ajallisesti ja määrällisesti yli kriittisen pisteen. Kuvaan tätä tiedon kertymisen vaihetta persoonallisen elämäni kautta esseeni alkuosassa kappaleissa [ALKUTAIPALE](#), [TIEDONJANO](#) sekä [TUTKIMUSMENETELMÄ](#).

Tietotoiminnassa taas kriittinen ajattelu suuntautuu takaisin tutkimaan menneisyyttä, puntaroi, suhteuttaa ja pyrkii tietoisesti ymmärtämään naiivisti ensin hankkimansa informaation. Tietotoiminnassa eli tietoisessa ajattelussa on tarkoitus herättää naiivisti hankittuun ymmärrykseen luova elävä voima, jolloin voidaan alkaa puhua tiedosta sen varsinaisessa merkityksessä. Tietotoiminta käyttää mahdollisimman suoran havainnoinnin ja hermeneuttisen kriittisen ajattelun ja niiden tuoman ymmärryksen keinoja todellisuuden kuvailuun. Keskeinen tekijä tietotoiminnan herättäjänä on ajattelun ajattelu, huomiointin huomiointi.

Samoin kuin käsite naiivi ei välttämättä kuvaa yksinkertaista tai ainakaan väärää, ei myöskään käsite kriittinen kuvaa yksioikoisesti epäilyä, skeptisyyttä tai oikeaa. Naiivi ja täysin arpaa heittämällä lyöty veikkaus todellisuudesta voi osua ihan yhtä hyvin oikeaan kuin kriittinen näkemys. Kriittinen tarkoittaa itsetietoista, tahtoperäistä ja analyyttistä katsausta mihin tahansa kohteeseen. Kuvaan tätä tiedon muodostumisen vaihetta esseeni kappaleissa [TUTKIMUSMENETELMÄ](#), [TIEDON VÄLITTÄMISEN ONGELMA](#) ja [TIEDON ANALYYSI](#).

En tavoittele siis ensisijaisesti tiukkaa ja ehdotonta tiedon määritelmää, vaan sen luonnehdintoja, kuvailuja. Luonnehdinta perustuu omaan historiaani, jonka puitteet ovat luoneet minussa, kuten kenessä tahansa muussa, jonkinlaisen mahdollisuuden yrittää ymmärtää tietoa, tiedonjanoa sekä niihin sisältyvää ymmärtämisen estetiikkaa.

Tiedon luonnehdinnan ja sen arvioinnin takia on täten asianmukaista ensin kurkistaa muutamiin lapsuuteni ja nuoruuteni tapahtumiin, joiden kautta tutkimusmenetelmäni ja käsitykseni tiedosta ovat saaneet alkusysäyksensä.

ALKUTAIPALE

Kiintopisteitä muutoksen keskellä

Kun pyörityn zoetrooppia, elävien kuvien kelaa muistamastani lapsuudesta nuoruuteen, aikuisuuteen ja tähän hetkeen, huomaan monia muutoksia itsessäni. Hiukset ovat harventuneet ja harmaantuneet. Niihin ei enää voi tehdä nuoruuden Jackie Chan-tyylistä tummaa tuuheaa leikkausta, jonka avulla sain Iston koulun yläasteen ruokalan emännät jakamaan lautaselleni ylimääräisiä lihapullia.

Tiedän, että aika on kullannut muistikuvia. Nykyajan YouTubessa esiintyvät parkour-taitajat nostaisivat naurunremakan nuorelle maatilalla pojalle, joka hyppi makuuhuoneen ikkunasta salaa harjoittelemaan Goju-Ruyn Suparinpei¹¹-kataa. Salaa siksi, ettei se aiheuttaisi turhaa närää käytännön maataloustöihin orientoituneessa suurperheessä. Vaan minkä linnunpoika tekee siivilleen? Kampailulajien harrastus on sittemmin vaihtunut rauhallisemman taijin ja joogan kautta työmatkakävelyksi ja -pyöräilyksi, niin kutsutuksi hyötyliikunnaksi. Erityisestä yleiseen, eksoottisesta tavanomaiseen on käynyt soturin tie.

Jotkut näkevät minut vannoutuneena absolutistina. Silti saatan töissä nostaa 20-vuotisjuhlien kunniaksi samppanjaa ja Intian lomamatkalla maistaa Bangaloren kuohuvaa, Kingfisher Premiumia. Suustaan sukkela Mansikkämäki, varsinainen velmu veikko Lahden aliupseerikoulusta varoitti minua, että nuoruuden absolutisteista tulee vanhempina pahimpia juoppoja. Se aika ei ole onneksi vielä koittanut, mutta vain Luoja tietää elon pituuden ja on yllätysten mestari. Haluan silti uskoa, että ääripäät eivät välttämättä seuraa toisiaan.

19-vuotiaana aloin kasvissyöjäksi itsekasvatus- ja uteliaisuusyistä. Mietin ja epäilin monien muiden tapaan, että olisiko se oikeasti mahdollista vai pitäisikö lihaa syödä salassa? 90-luvulla olin Keski-Suomessa hotelli- ja ravintolakoulu Primuksen vuosikurssini ainoa kasvisruokailun edustaja ja sain siksi nähdä kummaksuvia katseita. Silloin oli kulunut vasta 20 vuotta uuden aallon hippiliikkeen perustamien kasvisruokapaikkojen rakentamisesta ja vain 100 vuotta, kun elämäntapana levinnyt vegetarismi rantautui meille osaksi teosofien ja tolstoilaisten kautta Suomeen.

Se, mitä siirrämme suusta sisään, ei useinkaan ole suorassa suhteessa siihen, mitä suollamme suusta ulos. Tämä on saanut minut epäilemään pelkän ruokavalion vaikutusta eettisiin arvoihin ja toimintaan. Eettinen syöminen tai absolutismi ei ole muun eettisen toiminnan eikä totuuden tae, mutta toisaalta hyveillä on taipumus seurata toisiaan. Kysymys on ehkä enemmänkin siitä, voiko ehdottomuudesta tulla pikemminkin riippakivi? Entä miten sovellamme kultaisen keskitien ja kohtuullisuuden hyvettä? Erityisesti minua kiinnostaa se,

---

¹¹ Suparinpei tarkoittaa kirjaimellisesti lukua 108

onko eettisen toiminnan ja totuudellisuuden välillä mitään kausaalista yhteyttä tai edes korrelaatiota?

Kun kokeilen toimia elämäntavoiksi muodostuneita periaatteitani vastaan, saan välittömästi sisäisen reaktion kautta tiedon siitä, kuinka vankaksi ääripäinen ajatteluni on kehittynyt. Ääripäät kuvaavat lokeroinnin tolkkutomuutta. Varsinainen elämä on ääripäiden välissä. Siksi haluan henkilökohtaisilla kokeillani pitää huolen siitä, että uskomuksistani huolimatta liikun todellisuuden kirkkailla vesillä. Pujotan siis toisinaan vyön vasemmalta, toisinaan oikealta housujeni silmukoihiin.

Nähtävästi, jotta pystyisimme erottamaan liikkeen, meillä täytyy olla jotain suhteellisen muuttumatonta, jota vasten voimme verrata aistikokemuksiamme, muistojamme ja tietoaamme. Niinpä myös minulla on asioita, jotka ovat pysyneet ja pitäneet pintansa. Yksi on rakkauteni kitaransoittoon ja musiikkiin, toinen on matematiikan kiehtovuus.

Näiden kahden harrastuksen lisäksi olen säilyttänyt yhden luonteenpiirteeni. Minulla on nimittäin aina ollut kyltymätön tiedonjano. Kokeilin lukiosta päästyäni jonkin aikaa päihdyttäviä aineita, koska halusin tietää sammuuko tai katoaako tiedon ja totuuden jano pitkäripaisen ja baaripöydän tuomiin iloihin, Siniseen laguuniin. Huomasin kuitenkin, että kohdallani se ei auttanut. Jano tietoon, erilaisiin taitoihin ja elämän ilmiöiden ymmärtämiseen oli polttavampi. Se oli kuin Havannapaprikan polte suussa, joka ottaa tulta oikein kunnolla alleen, kun sitä yrittää sammuttaa nesteellä.

Lukutoukasta itsepäiseksi perhoseksi

Minulla jano tietoon syntyi suhteellisen laajassa merkityksessä. Osaltaan janoa varmaan oli aluksi synnyttämässä vanhempieni tilaama WSOY:n legendaarinen Tenavakerhon puuhalaatikkosarja. Sitten janoa heräteltiin Suomussalmen ja myöhemmin, kotipaikkakunnan vaihtumisen myötä, Hyrynsalmen kunnan toimesta ihan kirjastoauton kanssa. Lintuihin, koiriin, avaruuteen ja dinosauruksiin liittyvä nuorten tietokirjallisuus tuli käytyä läpi heti sen jälkeen, kun lasten kuvakirjat olivat tehneet tehtävänsä. Rasmus Nallen Skæg-mursu ja muut piippua polttavat merimies Kallet toivat nälkämään korvessa asuvalle pojalle tuulahduksen jostain tuntemattomasta maailmasta, vaikka mielikuvitus ja kaiho tuskin siinä iässä ylsivät vielä aavan meren tuolle puolen.

Hylly hyllyltä kirjaston eri osastot tulivat tutuiksi. Kuten monien tuntemieni kirjatoukkien ahmimien kirjojen lista, myös omani on liian pitkä mahtuakseen yhteen esseeseen, tarpeetonkin sellaisenaan. Mainitsen silti muutaman kirjan luodakseni kuvan tietystä jatkumosta ja taipumuksesta.

Nuorten salapoliisiklassiko, Enid Blytonin "Viisikko" on jäänyt mieleeni nuoruuden lukukokemuksista, samoin V. Kurkion "Etsivätoimisto Valkoinen Torakka". Yllättäen muistan

lukeneeni niihin aikoihin Édith Piafin “Jumalani, kuinka olen elänyt”, Marilyn Monroen “Norma Jean” ja Miyamoto Musashin novellielämäkerrat. Samoin lukemattomiin suomalaisiin vaikuttaneen kesällä 2018 menehtyneen taikuri Solmu Mäkelän “Taikurin taskukirja”, Colin Kingin salapoliisin ja vakoojan käsikirjat sekä Yrjö Karilaan “Antero Vipunen - askartelun, leikkien ja tehtävien pikkujättiläinen” kuuluivat käytössä puhki.

Lopulta Yesudian & Haichin “Urheilu ja jooga”, Timo Klemolan “Karate-Do”, Alan W. Wattsin “Zen” sekä Paul Bruntonin “Salainen tie” kirjat käänsivät sisäiset purjeeni suuntaan, jossa dekkari-, romaani-, scifi- ja fantasiakirjallisuus saivat antaa periksi ennen kuin olin niissä genreissä edes kunnolla ehtinyt seikkailla. Olin löytänyt jotain, joka antoi konkreettisen tutkimuskohteen, aina mukana kulkevan koekaniinin, oman mieleni ja kehoni preparaattilasille. Tämä tuntui paljon mielekkäämmältä kuin mikroskoopin, johtojen, paristojen, legomoottorien ja valojen kanssa leikkiminen, koska jälkimmäiset harrasteet olivat aina välineisiin sidottuja. Välineisiin, jotka rikkoutuivat, katosivat ja unohtuivat viitostieltä poikkeavilla Piispajärven mummolan matkoilla.

Puhdas fiktio taas tuntui ajan haaskaukselta. Tietysti nuorena ei useinkaan ollut eväitä erottaa toisistaan faktoina annettua fiktiota. Edes 30 vuotta myöhemmin niiden erottaminen ei aina ole helppoa, joten ymmärrän senkin tien mielekkyyden, että reilusti antautuu mielikuvituksen vietäväksi. Siinä on paljon pienempi riski tulla isosti huijatuksi verrattuna totuuden perässä juoksemiseen.

Kokeilin siinä rinnalla lukea länsimaista filosofista ja psykologista kirjallisuutta. Loputtomien henkilöiden historian ja käsitteiden määrittelyn rutikuiva karukkokangas ei kuitenkaan saanut vastakaikua. Rambo-veistä heiluttava nuori mies etsi lehmusten katveesta konkreettisempia aarteita. Filosofia-sana käännettynä viisauden rakkaudeksi antoi ymmärtää, että siellä sanojen takana historian kätkössä olisi “jotain”, mutta useimpien filosofien viisaus oli piilotettu vaikeasti ymmärrettävän kielen taakse, jota vasta paljon myöhemmällä iällä osasin tulkita. Rambo-selvitymispuukon onton kahvan sisällä olleet tulen sytyttämisen- ja muut parsimisvälineet sekä kahvan päässä pyörivä kompassi, ovat kuitenkin tuoneet minut tarpeeksi kauas tähän elämän pisteeseen, jossa voin rauhallisesti analysoida millaiset mutkat matkalla ovat luoneet suuntani ja tietoni.

Niin yllättävän varhain, niin yllättävän kokonaisina alamme itsemme kokemaan. Jatkuu tunne katkeamattomana. Itsen mysteeri. Jos olin tuntenut jotain houkuttavaa viisauteen, niin kaipuiksi se oli enemmänkin jäänyt. Viisaus ei ollut täyttänyt nuorta olemustani. Kouluaineiden osalta olin nimittäin kapinallinen. Kaunokirjallisuus, jota koulussa yritettiin opettaa lukemaan, jäi muiden intohimojeni jalkoihin. Vanhempien sukupolvien ihailemat kirjallisuuden klassikot ja suomalaisen kulttuurin ja identiteetin rakentajat, Päätalot, Linnat, Leinot, Kiannot, Kivet, Huoviset ja Canthit, saivat tyyliä Kung-Fu tossusta. Minulle kelpasi vain se, minkä itse olin löytänyt. Vasta myöhemmin, kun olin klassikoihin itse uudelleen törmännyt, aloin löytämään niistä kiinnostavaa sisältöä.

Mynthonin, tervapastillin ja tupakan sekoitukselta tuoksuva ATK-opettajamme suositteli kerran henkilökohtaisesti minua lukemaan Markus Kajon¹² "Kettusen kirjan". Luin pakinat innon ja hämmennyksen sekaisin tuntein, koska se oli ensimmäinen lukion oppiohjelman ulkopuolelta suositeltu kirja. Olin ehkä odottanut Kettuselta enemmän vakavuutta ja syvyyttä siinä elämäntilanteessa, jossa henkisesti seikkailin englantilaisen sanomalehtitoimittaja Paul Bruntonin (oikealta nimeltään Raphael Hurst¹³) kirjojen mukana 1930-luvun salaperäisessä Intiassa ja Egyptissä. Sanallisen taituruuden ja persoonallisuuden puutteesta Kettusta ei kuitenkaan voinut syyttää.

Minun mielestä elämäniloa ei vain tarvinnut höystää huumorilla. Ehkä siinä on syy, miksi koin aina olevani huono viihdyttäjä ja kaihdoin tiettyjä small talkia harrastavia sosiaalisia piirejä. Sain silti kokea tässä episodissa, että yllätyksellinen elämä kajasti kaikesta huolimatta myös koululaitoksen sisällä. En kuitenkaan enää pystynyt kunnolla näkemään itseäni perinteisen opiskelijan uralle, joka valmisti ihmisiä lopulliseen työelämän oravanpyörään. Ristiriitaiset tunteet siitä mitä ja miten kouluissa opiskeltiin olivat haastavat ratkaistavaksi. Yhteiskuntaan asettumisen ongelmat ja kompromissit olivat kuitenkin vasta edessä. Lukutoukka oli nyt lehahtanut lentoon, etsi värisevin siivin elämän mettä, törmäsi kadonneen kalkin myyttiin ja kajosi siihen.

Esoterismin kohtaaminen

Törmätyäni itämaiseen filosofiaan tiedonjanooni liittyivät kaikenlaiset intialaisten joogien ja taolaisten Qigong-mestareiden yliluonnollisiin taitoihin liittyvät uskomukset, valaistumiseen liittyvän tiedon eri muodot, intuitiivinen tieto, kokemuksellinen tieto, symbolisen tiedon siirtyminen, gnosis, tieto itsestä, minuuden ja itsetietoisuuden kehittyminen. Jälkeenpäin ajateltuna ei ole ollenkaan outoa, että ainoa järjestäytynyt modernin aikakauden vaihtoehto, joka tällaiseen synkretistiseen¹⁴ tiedonjanoon pystyi vastaamaan ja johon saatoin pohjolan perukoilla kirjojen kautta törmätä, oli teosofia. Teosofia lupasi tieteen, filosofian ja uskonnon synteesiä.

Lukion, armeijan ja kotitilalla Kivelässä suoritetun puolen vuoden mittaisen maatalouslomittajan työpestin jälkeen muutin Keski-Suomeen. Ravintola-alan opintoja aloittaessani luin paikallislehdestä Teosofisen Seuran lukupiirin ilmoituksen. Jyväskylän Amrita-looshista, Kauppakatu 5:n Pekka Ervast-temppelessä säännöllisesti kokoontuvasta lukupiiristä tuli paikka, jossa kaksikymppisenä omia siipiä maailmalla kokeillen kohtasin ensimmäiset suomalaiset teosofit. Kauniissa puisessa tervatussa temppelessä, joka oli arvoituksellisesti sisäpihan kätkössä Kauppakadun kulkijoiden katseilta, sain välittömästi yhteisöllistä vastakaikua yksilölliselle etsinnälleni.

---

¹²

<https://anna.fi/ihmiset-ja-suhteet/julkikset/muistatko-viela-rakastetun-tv-humoristi-markus-kajon-ihmis-en-tarkein-varanto-ei-ole-aika-vaan-mielenrauha>

¹³ https://en.wikipedia.org/wiki/Paul_Brunton

¹⁴ Synkretismi eli erilaisten uskonnollisten ja filosofisten oppien tai menetelmien sekoittuminen.

Myös teosofisesta liikkeestä poikineet kansainvälinen antroposofia, suomalainen ruusuristiläisyys (Ruusu-Risti) ja kristosofia tuntuvat vääjäämättömiltä kohteilta matkallani. Tutustuin kaikkiin näihin ja muutamiin muihin vielä pienempiin liikkeisiin Jyväskylässä teosofisessa lukupiirissä. Antroposofia näytti monin käytännöllisin esimerkein kuinka hengen tiedettä saattoi soveltaa yhteiskunnassa. Ruusu-Risti antoi konkreettisen monipuolisen yhteisöllisen oppimisalustan esoterismiin. Kristosofia toimi minulle eräänlaisena suomalaisen uskonnollisen analogisen ajattelun huipentuman ilmentäjänä.

Teosofishenkisten esoteeristen liikkeiden henkilökohtaiseen tutkimiseen ja empiiriseen tieteeseen viittaavat metodit olivat silmiinpistävät varsinkin liikkeiden alkuaikoina. Teosofisen Seuran perustajajäsen, Helena Petrovna Blavatsky oli jokseenkin kartalla 1800-luvun tieteen saavutuksista ja uutisista. Toisen aallon suuret teosofit, kuten C. W. Leadbeater, suosivat vahvasti tieteellistä menetelmää henkisten maailmojen tutkimiseen. Samoin Ruusu-Ristin perustanut kirjailija-mystikko Pekka Ervast ja antroposofian kehittänyt filosofi Rudolf Steiner hakivat 1900-luvun alkupuolella akateemista lähestymistapaa hengen tieteeseen.

Varsin pian kuitenkin vuoropuhelu tieteen ja teosofishenkisten liikkeiden välillä lakkasi, jos sitä kunnolla saatiin edes aloitettua. Molemmat harppoivat pitkin askelin omiin suuntiinsa odottaen, että jossain vaiheessa toinen vaihtaa suuntaa ja kipittää toisen perään tunnustaen tietämättömyytensä.

Esimerkiksi reilun vuosikymmenen ajan akateemista sekulaarin filosofin uraa monin tavoin yrittänyt 41-vuotias Steiner piti esitelmän monismista ja teosofiasta Giordano Bruno Leaguessa vuonna 1902. Luentosalin 300-päinen vierasjoukko poistui paikalta vähin äänin, eikä Steiner sen koommin ollut toivottu vieras omassa perustamassaan liigassa¹⁵. Jopa Steinerin sen hetkinen vaimo kauhistui sitä, että Steiner oli sitoutumattomana vapaa-ajattelijana tekemässä pesäeroa akatemiaan. Sen sijaan Steiner assosioi itsensä myötämielisesti teosofiaan, jota julkisesti arvosteltiin puoskarien keksimäksi seuraksi.

Steiner oli kuitenkin tässä vaiheessa jo valinnut okkulttisemman päämäärän elämäntehtäväkseen, joka asettuisi omille urilleen luento luennolta, joita hän pitikin massiiviset 6000 kappaletta elämänsä aikana. Teosofia antoi hänen mielestä vapaalle ajattelulle paremmat mahdollisuudet toteutua kuin materialismi. Täytyy myös muistaa, että pelkkänä sekulaarina filosofina Steiner olisi ehkä jäänyt historian unholaan. Toisaalta, mihin hänen vapauden filosofia olisi voinut kehittyä puhtaasti akateemisessa ympäristössä sen ajan sovinnaisin menetelmin käsiteltynä? Tällaiset tapahtumat tallentuvat elämän filmirullaan yhdellä kertaa ilman uusintaotosmahdollisuutta, joten voimme vain spekuloida kysymyksellä.

---

¹⁵ Peter Selg: Rudolf Steiner, Volume 3, 2015

Pekka Ervastilla oli samansuuntaisia kokemuksia. Hänen lyhyen yliopistouran kolmen vuoden matka- ja tutkimusapurahahakemus mystillisen filosofian ja vertailevan uskontotieteen aiheesta tuli hylätyksi ja suorastaan pilkatuksi.

Aimo Mela mainitsee Pekka Ervastin elämäkerrassa yksityiskohtaan episodista, jossa Helsingin yliopiston päätöksenteon ylin hallintoelin eli konsistori oli evännyt hakemuksen¹⁶:

"...se eväämisessään oli turvautunut siihen muodolliseen syyhyn, että hakija matkasuunnitelmassaan oli maininnut erään ranskalaisen lääkärin Charcot'n nimen, joka kuitenkin oli kuollut useita vuosia aikaisemmin."

Tuntisimmeko edes Ervastia, jos hän olisi päätenyt kieli- tai uskontotieteen professoriksi? Näinkin pieni historian yksityiskohta, matkan toteutuminen, olisi voinut muuttaa totaalisesti sitä suuntaa, jonka nykyään tunnemme Pekka Ervastin työnä.

Joka tapauksessa, molemmat herrat hakeutuivat teosofian siipien suojiin, jossa he saattoivat harjoittaa vapaammin henkilökohtaisia tutkimuslinjojaan, ja mikä ehkä tärkeintä, löysivät kiinnostunutta kuulijakuntaa luennoilleen. Vapaina ajattelijoina ja vahvoina uudistushenkisinä persoonallisuuksina Steinerin ja Ervastin rooli omien maidensa Teosofisen Seuran johtajajäseninä ei kuitenkaan asettunut lopullisesti seesteisille uomille, vaan aiheutti sielläkin turbulenssia.

Valitettavasti 1900-luvun alussa henkistieteelliset ja sekulaaristieteelliset tendenssit olivat molemmat nuoruuden mustavalkoisessa määrätietoisessa kehitysvaiheessa. Vasta nyt monien sukupolvien jälkeen, kun isiemme vankat mielipiteet ovat menettäneet terävimmän kärkensä uusiutuvan nuorison käsissä, voimme arvioida yli 100 vuotta vanhoja tapahtumia järkevämmin.

Pitkään nämä esoteeriset instituutiot ja järjestelmät ovat muistuttaneet lähinnä samassa kehossa eläviä toisiaan hylkiviä vieraita soluja, vaikka yllättävän moni tiedemies ja erityisesti taiteilija on historian varrella inspiroitunut teosofisten aatteiden sisällöstä. Monelle teosofia on ollut lähtökohta uudelle henkilökohtaiselle ajattelulle ja löydöille, eikä varsinaisesti päämäärä ja viitekehys, jota olisi jääty julkisesti tukemaan.

Esoterismia on perinteisesti väheksytty ja karsastettu akateemisessa maailmassa, sekä mustamaalattu karismaattisissa uskonnollisissa liikkeissä. Nykyisin olemme kuitenkin jo aika hyvin perillä siitä miten olennaisella tavalla esoteeriset liikkeet ovat vaikuttaneet tieteen ja kulttuurin kehitykseen aina renessanssin ajoilta asti. Tai ehkä paremmin sanottuna on huomattu, kuinka esoterismi ilmiönä on erottamaton osa kulttuurin kehitystä sekä ihmisen ponnisteluja maailman ja itsensä ymmärtämiseksi.

---

¹⁶ Aimo Mela: Pekka Ervast, luku 26. Stipendin hakija, 1956

Suomalaisten esoteeristen liikkeiden historiaa ovat valottaneet muun muassa väitöstutkija Antti Harmainen¹⁷ Tampereen yliopistosta, filosofian maisteri Julia von Boguslawski¹⁸ sekä filosofian tohtori Tea Holm¹⁹ Helsingin yliopistosta. Lisäksi vuonna 2018 Koneen Säätiön avustuksella jatkunut Uuden etsijät-hanke²⁰ on Helsingin, Turun ja Tampereen yliopistotutkijoista koostuva monitieteinen tutkimushanke, joka luotaa suomalaisen esoteerisuuden kulttuurihistoriaa 1880-luvulta 1940-luvulle. Kyse on suuremmasta kulttuurillisesta ilmiöstä ja kokonaisuudesta kuin muutaman kuuluisan esoteristi-taiteilijan, kuten Gallen-Kallelan, Simbergin, Halosen, Leinon, Järnefeltin, Merikannon, Canthin ja Sibeliuksen kansallisromanttisesta hääriäilystä.

Suomessa kulttuurillisten kaapinpaikannäyttäjien lisäksi rahvaan eli työväen osallistumisen valtakirkosta poikkeavaan esoteerisempaan elämäntulkintaan voi kuvailla jopa huomattavan suureksi verrattuna moneen muuhun maahan²¹. Ehkä osa kansasta pääsi sitä kautta kokemaan olevansa osa eliittiä, lähemmäksi kansallisia vallanpitäjiä, mutta myös osaksi kansainvälistä ja historiallista nerojen verkkoa. Kuuluisia salaseurojen jäseniä olivat muun muassa Leonardo da Vinci, Roger Bacon, Isaac Newton, Benjamin Franklin ja Édith Piaf vain muutamia mainitakseni.

---

¹⁷ [Antti Harmainen](#): Modernin mystikot, Pro gradu, 2010. Katso myös: <https://www.historiallinenaikakauskirja.fi/uutiset/esoteriaa-k%C3%A4sittelyt%C3%A4-tutkimus-haastaa-vakiintuneita-k%C3%A4sityksi%C3%A4-menneest%C3%A4>

¹⁸ [Julia von Boguslawski](#): Henkisen elämän kaipuu, Artikkelit, 2017

¹⁹ [Tea Holm](#): Spiritualismin muotoutuminen Suomessa, 2017

²⁰ <https://uudenetsijat.com>

²¹ Erik Gullman: Pohjolan Valo, 2000

TIEDONJANO

Tiedonjanon universaalius

Tiedossa, jota olen janonnut, on usein ollut henkinen, jopa uskonnollinen leima. Siihen on liittynyt jonkinlainen odotus, että saavutettu tieto muuttaa olemustani jollain merkillisellä tavalla. Joko se vapauttaa minut suoraan joistain rajoituksista tai antaa minulle käyttöön resursseja, joiden avulla saatan hahmottaa ja toimia maailmassa ilman tiettyjä inhimillisiä rajoituksia. Parhaassa tapauksessa oikea tiedonjyvänen itää ja rakentaa minut uudelleen niin, että näen tai koen asiat intuitiivisesti, peräti yliaistillisella tavalla, johon en kykene pelkästään itsekseni loogisesti järkeilemällä. Myöhemmin kokemuksen karttuessa ja riman noustessa ymmärsin niin, että salaperäinen tieto voi auttaa ja siirtää vuoria vain, jos se Raamatun allegorisena sinapinsiemenenä on kylvetty oikeaan aikaan, oikeanlaiseen maahan ja sitä kastellaan ja vaalitaan oikealla tavalla.

Aika nopeasti huomasin, että tällainen tiedon tai totuuden etsiminen ei ole täysin uniikkia, jos kohta suhteellisen harvinaista, mututuntumalta parin promillen ihmisryhmää koskeva elämänpolku. Kautta aikain, niin idässä kuin lännessä on viitattu vastaavanlaiseen kaipuuseen. Jerusalemin elävä vesi, Olympos-jumalten nektari ja RigVedan Soma-juoma oli lääke tähän kaipaukseen. Siinain niemimaan Manna, Välimeren Ambrosia ja Intiassa vastaavasti Amrita oli hunajasta ja maidosta tehty ruoka, jolla tällainen nälkä saatiin tyydytettyä. Aika-ajoin mystisen jumalten juoman konkreettiseksi lähdeaineeksi on esitetty erilaisia hallusinogeenisiä kasveja ja sieniä.

Monitulkintaiselle kielikuvalle on olemassa myös psyko-fyysisiä perusteita. Meditaatiossa asettamalla kieli oikeaan pisteeseen kitalakeen saadaan aikaan paitsi luonnollinen syljen erityis niin myös aivojen kautta hormonivaikutus, joka oikeanlaiseen läsnäolevaan tietoisuusharjoitukseen yhdistettynä vie harjoittajan erilaisten Nimitta-tilojen²² kautta täyttymykseen. Näiden tilojen huipennusta, joita usein kuvataan symbolisten ja geometrinen kuvien sarjana, voi hyvin luonnehtia janon sammumiseksi tai ainakin väliaikaiseksi autuuden kokemukseksi. Tämä on saavutettavissa siis ilman avittavia lisäaineita, mutta menetelmän pitkäkestoisuus, vaativuus ja epävarmat tulokset saavat monet valitsemaan oikoteitä.

Oikotien valinnasta ei tosin voi syyttää ketään. Meidät on laitettu elämän pistokokeessa epäreilulta vaikuttavaan tehtävään, jossa tabula rasasta²³ pitää ensin selvittää onko olemassa jokin kysymys? Ja jos on, niin mikä se kysymys on? Mitä suurimmalla todennäköisyydellä kysymys alkaa sanalla miksi, hienostuneemmassa muodossaan sanalla miten. Sitten meidän pitäisi yrittää etukäteen arvata tai päätellä, mitkä tiet ovat kujia, mitkä

---

²² <http://rc.leighb.com/more/Nimitta.htm>

²³ Tabula rasa tulee latinan kielestä ja tarkoittaa tyhjää taulua. John Locken empirismissä tyhjällä taululla tarkoitetaan tietoteoreettista ajatusta siitä, että ihmiset syntyvät ilman havaintomaailman prosessointisääntöjä. Katso lisää: <https://fi.wikipedia.org/wiki/Empirismi>

päätyvät rotkon reunalle tai kuljettavat meidät takaisin samaan pisteeseen. Ottaako siitä kysymyksestä tolkkua kukaan?

Kognitiivisessa kehityskaaressa alamme etsimään syy-seuraussuhteita jo parin vuoden ikäisinä lapsina. Etsintä huipentuu loputtomalta tuntuvaan vanhempia raastavaan kyselyikään tultaessa. Joillekin muiden pommittaminen kysymyksillä nähtävästi jää päälle muuttuen sielulliseksi "itsekidutukseksi", mutta suurin osa meistä alkaa jossain vaiheessa pikkuhiljaa tyytymään siihen tietoon, jonka ympäristöstä saamme. Maailman tapahtumat asettuvat jollain tavalla ymmärrettävään muottiin. Tapahtumille ja esineille on saatu nimet. Ääripää on raamitettu. Välittömät järkipäätösten tarpeet on tyydytetty. Kyselijän mielen uudelleen aktivoiminen voi olla hyvinkin suuri urakka myöhemmin, kun olemme kolmekymppisinä vaivihkaa vakiinnuttaneet elämänfilosofiamme.

Ikuisen janon jauhesammutin

Edellä mainitut mystiset juomat, lääkkeet ja ruoat symboloivat henkisesti totuuden etsijän parantamista ja viisauden rakastajan, filosofin janon ja nälän sammuttamista. Pidemmälle vietyinä ne tarkoittavat jonkinlaisen kuolemattomuuden saavuttamista Elysiönin kentillä, viisasten kiven ja elämän eliksiirin löytymistä.

Onpa historiassa ollut ajanjakso, jolloin vielä tänä päivänä matemaatikkoja kiehtovan ja ratkaisemattoman Riemannin väittämän, sen alkulukuihin liittyvän mysteerin ratkaisijan on ajateltu saavuttavan samanlaisen kuolemattomuuden. Eikä vain siinä vertauskuvallisessa mielessä, että suurten nerojen nimet jäävät historian kirjoihin tulevien sukupolvien toistettavaksi, vaan todella kuolemattoman.

Vaativissa matemaattisissa tehtävissä ei ole kuitenkaan taattua, että ratkaisijan mieli pysyy ehjänä ja terveenä, kuten yhdysvaltalaisen matemaatikon ja nobelistin John Nashin²⁴, itävaltalaisen loogikon ja filosofin Kurt Gödelin²⁵ sekä yhdysvaltalaisen modaalilogiikan tutkijan ja kirjailijan David Wallacen²⁶ traagisissa tapauksissa olemme saaneet huomata. Tutkielmaesseeissäni Riemannin väittämästä²⁷ olen ottanut haasteen vastaan ja yrittänyt kansanomaistaa toistaiseksi taltuttamatonta kuuluisaa matemaattista ongelmaa, tehdä siitä kuolevaisen vatsalle sopivaa sulateltavaa ja ymmärrettävää selontekoa.

Kalevalassa mettä ja simaa käytetään Väinämöisen polven parantamiseen ja Lemminkäisen henkiin herättämiseen. Suuren sokeripitoisuuden ja tiettyjen entsyymien vuoksi egyptiläisten faaroiden haudoista löydettyjen hunajapurnukoiden sisältö on vielä tuhansien vuosien jälkeen ollut syöntikelpoista, joten tuoreuden ja elämänmakeuden säilyttäjänä hunaja on varsin kelpo symboli.

²⁴ https://fi.wikipedia.org/wiki/John_Forbes_Nash

²⁵ https://fi.wikipedia.org/wiki/Kurt_G%C3%B6del

²⁶ https://fi.wikipedia.org/wiki/David_Foster_Wallace

²⁷ https://www.researchgate.net/publication/330687298_Riimannin_vaiittama

Nyky-Turkissa sijaitsevan muinaisen Efesoksen kaupungin etymologiset juuret vievät mehiläisjumalattaren kuusikulmaisessa kennostossa tahdittamaan mystiseen tanssiin. Efes-merkkinen, hunajainen, hiukan pergamenttisen lyhyen jälkimaun jättävä, tuhdisti humaloitu pilsener kirvoittaa edelleen mieliä ja jatkaa myyttisen symbolin siirtämistä janon sammuttajana. Juokseva juoma vaatii luonnollisesti kolpakon, eli kalkin, eli pikarin, eli maljan juoman siirtämistä varten. Seremoniallisen kolpakon reunat on Vähä-Aasiassa usein kuvattu myyttisillä kuvilla maailman synnystä ja pohja geometrisilla Elämän Kukan symboleilla tai sen variaatioilla, kuten aiemmissa tutkimuksissani²⁸ olen esittänyt. Symbolit nivoutuvat kiehtovalla tavalla toisiinsa.

Lisäksi meidän suomalaisten sielua ilman näkyviä syitä vaivaava ikävöinti on saanut jonkinlaisen muodon musiikillisessa Ikuisen kaipuun tango-käsitteessä. Muun muassa Satumaa-tangoa sumeriksi laulanut kirjallisuudentutkija ja professori Doctor Ammond on kirjoittanut tästä useissa tutkimuksissaan ja novelleissaan. Tuoreimmassa "Kohtalon tango"-kirjassa²⁹ Ammond kirjoittaa:

"Ehkä lopulta etsijä voi löytää onnen omasta täyttymättömästä olotilastaan ja kaipuustaan. Onnea ei voi koskaan omistaa. Se voi häivähtää, viivähtää ajattomana, kauniina tuntemuksena ja se haihtuu hetkessä."

Tieto tässä mielessä vastaa kysymykseen, kuinka tulla onnelliseksi, kuinka olla onnellinen tai mitä on onnellisuus?

Tällainen suhde tietoon eroaa ainakin jonkin verran siitä, että olisin pöntännyt kirjoista päähäni historiallisia ja maantieteellisiä yksityiskohtia, vierasperäisiä sivistyssanoja ja ilmaisuja, jotka sopivassa paikassa muistan hyvin ja pystyn ilmaisemaan ulkoa oppimani tiedon muistinvaraisesti. Sellainen faktuaalinen tieto ei ole henkistä tietoa, jota pääasiassa olin etsinyt. Hain sitä paljon meditatiivisemmän lähestymistavan kautta.

Ajattelin, että kaikki tarvittava yhteiskunnallinen tieto jää kyllä päähäni omalla ajallaan ilman yrittämistä. Mutta ei tällä menetelmällä kovin kummoisia koulutuloksia saavuttanut, ehkä keskiverto plussaa. Aiheiden vaihtumisen tahti oli ihan liian nopea henkilökohtaisiin perehtymistarpeisiin suhteutettuna. Toisaalta epäilykseni ja pelkoni siitä, että vieraskieliset sanavirukset tarttuvat minuunkin, on nähtävästi pitänyt paikkansa. Aika on tehnyt tehtävänsä.

Olinko etsinyt oikotietä onneen? Olinko tulkinnut palon roihuavaksi vuoreksi ja käyttänyt siihen kaikki paikat sotkevaa jauhesammutinta, vaikka kyse olikin syvällä vuoren sisällä kytevästä elämänjanosta? Janosta, johon ei ole massaa muuta sammutusvälinettä kuin janon

---

²⁸ Marko Manninen: *Artifacts of the Flower of Life*, 2014. *Creative Power of the Flower of Life*, 2016

²⁹ Jukka Ammond: *Kohtalon tango*, 2018

hyväksyminen osaksi maallista taivallusta? Jospa meille on riittävä, että pystymme kiertämään monimutkaisen vyyhdin auki niin, ettemme erehdy pitämään päällekkäin kertyneitä kuvia, symbolien pinoa itse asiana? Niin, että emme pidä elämän janon janoa janona, vaan jotta saisimme kosketuksen alkuperäiseen tektoniseen virtaan tai sen välittömään ilmennykseen. Jospa me olemme tuo virta, joka pinnalla käydessään muistuttaa meitä itseämme hetkellisesti aina jäytävästä sisäisestä liikkeestä, kuten Ammondt sitä kuvailee.

TUTKIMUSMENETELMÄ

Totuuden pyrkimys ilmentyä persoonan kautta

Totuuden etsijöitä kannustetaan silloin tällöin kertomaan henkilökohtaisesta tiestänsä siitäkkin huolimatta, että aina on riski tulla arvioiduksi pelkkänä persoonallisuutena. Esseekirjoittajan yksi keskeisiä motiiveja on kuitenkin totuudellisuuteen ja syvempään ymmärrykseen pyrkiminen. Palkitut suomalaiset esseistit, kuten Antti Nylén (Kalevi Jäntin palkinto, 2007) ja Olli Löytty (Tietokirjailijapalkinto, 2014), ovat kiteyttäneet³⁰ esseekirjoittamisen sisintä olemusta seuraavalla tavalla:

“Esseen pitää olla totta, sitä velvoittaa kirjoittajan totuudessa pysyminen. Tämä on luultavasti ainoa rajoite. Essee ei voi olla ulkokohtainen... Essee ei voi olla keinotekoinen kudelma, motivaation täytyy olla peräisin kirjoittajan persoonasta tai kokemuksesta. Essee on sisäisen totuuden raporttia.” - Antti Nylén

“Esseistiikka on armollista. Kirjoittaja voi sanoa että aiemmin ajattelin toisin kuin nykyään. Akateemisessa maailmassa ihminen on vastuussa artikkeleistaan maailman tappiin. Lajityyppinä esseetä määrittää huolella tekeminen, mikä erottaa sen blogeista.” - Olli Löytty

Omaelämäkerrallisen osuuden tehtävä esseessä on siis rehti ja suora kerronta kaikkine vajaanavaisuuksineen ja heikkouksineen, sillä inhimillistä historiaahan se “mennyt mies” vain on. Lähdetään siitä, että esseet ovat hyvin rajallisen kokemukentän, epätarkan muistin ja haparoivan päättelyn tulos. Tämän jatkuva tiedostaminen pitäisi suojata kirjailijaa välittömältä itsestä yleistämisen vaaralta.

Itsekritiikin lisäksi pyrin pureutumaan kuhunkin aiheeseen myös lähdekriittisesti ja orientoitumaan niihin tutkimuksenomaisesti. Katson tutkielmaesseen kirjallisuuslajina kuvaavan parhaiten teoksiani ja palvelevan tarkoitustani. Tarkka tutkija tietysti havaitsee jo tässä pienen lokaalin argumentaatiokömmähdysvaaran, koska määrittelen valitun kirjallisuudenlajin oman mieltymykseni ja mielekkyyden perusteella. Ja samalla oma mieltymykseni määrittelee valitun kirjallisuudenlajin tutkimusmenetelmineen. Puolustuksena kuitenkin voin todeta, että esseeformaatti on kuluneiden vuosisatojen aikana hyvin paljon käytetty ja jalostunut, ehkä jonkinlaista uuttakin nousua ja arvostusta kerännyt tiedonvälittämisen ja -jakamisen muoto.

En voi vajota täysin persoonalliseen psykoanalyysiin itsestäni ja kaikista motiiveistani, koska en usko sen liian yksilöivänä tarjoavan riittävää tarttumapintaa lukijalle. Liikaa yleistävä abstrakti ajatuksenjuoksu saattaa rajata kuulijakuntaa samalla tavalla. Essee on keskitie

---

³⁰ Helsingin Taiteiden yönä 2013 Kiilan järjestämästä esseekeskustelusta:
<http://www.luutii.ma-pe.net/vain-esseessa-vallitsee-totuus/>

sieltä välistä. Essee hakee loivempaa lähestymiskulmaa vaikeisiin ja syviinkin asioihin. Sananmukaisesti essee (ransk. *essai*) tarkoittaa pyrkimystä, yritystä.

Tutkijan persoonan tai virallisemmin ilmaistuna tutkimusta tekevän subjektin vaikutus tutkimuskohteeseen eli objektiin, on yleisesti hyväksytty ja paljon huomiota saanut dilemma. En usko, että piilottelemalla persoonaa dilemma ratkeaa yhtään sen helpommin kuin tuomalla persoonalliset motiivit ja lähtökohdat rehellisesti esiin. Ilman henkilökohtaista motiivia ihmisen on erittäin vaikea saada mitään aikaiseksi.

Politiikassa ja tieteessä yksilöt tuovat harvoin esille henkilökohtaista tietään, joka on kuljettanut heidät nykyiseen näkemykseensä. Oletettavasti siksi, että objektiivisuuden pyrkimyksen takia sillä ei pitäisi olla merkitystä. Henkilöt pitää ottaa henkilöinä, mieluummin häivytettyinä ja asiat asioina, mieluiten faktoina. Virheitä ei saa tehdä. Mutta samalla yritetään piilottaa todelliset syy-seuraussuhteet, oma lehmä ojasta, jota jokainen kuitenkin jossain vaiheessa epäilee toisten tekevän. Asetumme johonkin muusta maailmasta irralliseen steriiliin virheettömyyden tilaan. Onko sellainen mahdollista muuna kuin petollisena tunteena?

Johtuen huonoista dialogitaidoista ja käsiteltävien asioiden monisyisyydestä tahtoo harjaantumattoman keskustelijan mieli takertua helposti henkilökohtaisuuksiin. Takertumisen sijasta henkilöhistoria pitäisi vain ottaa huomioon. Ei enempää eikä vähempää. Kysymys on siitä, pystymmekö meidät liikkeelle panevista voimista huolimatta tarkastelemaan tietoa totuudenmukaisesti, suorasti ja rehellisesti? Pystymmekö esittämään meidät kokoon kursivan elämän taidot, tiedot ja kokemukset terveen arvostelukyvyn kautta? Psykologinen puoli on yksi tärkeä osa tiedon ilmenemistä.

Ajatuksen pysäytys ajatuksen jalostajana

Pelkkä hetkessä eläminen ja krishamurtilaiseen elämänymmärrykseen pyrkiminen, niin antoisaa kuin se koulun oppikirjojen opiskelun sijasta olikin minulle teininä, vaikuttaa myöhemmin tarkasteltuna antaneen heikommat eväät tieteelliseen ajatteluun ja toisaalta vapaampaan luovaan ilmaisuun. Ei se ainakaan koulumenestystä parantanut, että pulpetin ja sylini välissä luin Jiddu Krishnamurtin "Oivalluskyky herää", "Ajan päättyminen" ja "Ajattelun tuolle puolen" kirjoja samalla, kun opettaja yritti liitutaululle piirtäen selittää ribonukleidihapon ja DNA:n eroa.

Liian tiukka ajatusten hallinta, keskittymisharjoitukset ja hengityksen laskeminen, subvokaalisen³¹ keskuksen taltuttaminen liian varhaisessa kehityksen vaiheessa on mahdollisesti aiheuttanut itselleni peräti psykofyysisiä lukkoja, joiden purkaminen on ollut pitkä urakka. Voisikohan meistä tot'uuden etsijöistä löytyä joku geenimutaatio, joka selittäisi kummaa käytöstämme ja laillistaisi paikkamme ihmiskunnassa? Nykyään geneeillä saadaan

---

³¹ <https://en.wikipedia.org/wiki/Subvocalization>

mitä erilaisimmat marginaalit luonnollistettua ja hyväksytettyä kansantajunnassa ja mikä tärkeintä, itsetunnossa.

Pään sisäisen puheen eli ajattelun rattaan pysäyttäminen ja tietoiset unet aikuisuuden kynnyksellä antoivat minulle vahvan sisäisen varmuuden siitä, että huomattava filosofi ja matemaatikko, jesuiittakoulun käynyt René Descartes oli vain osaksi oikeassa. "En ajattele, mutta olen silti olemassa" tuli minun henkilökohtaiseksi tieto-opin kokemukseräiseksi aksioomaksi. Kokemukset antoivat ikään kuin lopullisen varmuuden sille, että olen jotain muuta kuin ajatukseni, tunteeni ja kehoni. Epistemologian nykykategorioiden mukaan olin empiirinen fundamentalisti³².

Kun yritin kertoa ajatuksettomasta tilasta yläasteella välitunnilla eräälle luokkakaverilleni, hänen epäily tietämättään osui erittäin oleelliseen tietoteoreettiseen, loogiseen ja kielipilliseen ongelmaan. Jos olin kerta ollut ajatuksettomassa tilassa, niin miten tiesin sen ilman ajatuksia?! En osannut tuohon aikaan kunnolla analysoida varsin tuoretta kokemustani. Tosiaankin, kokemuksen kuvaileminen ja ilmaiseminen vaati ajatuksia, sitä en pystynyt kieltämään.

Huomiointi ja tiedostaminen ovat eri asia kuin sisäinen puhe ja ajattelu. 15-vuotiaana nämä nyt niin itsestään selviltä ja tarkoilta tuntuvat käsitteet menivät pahasti päällekkäin ja limittäin. Tietäminen ei ole ajattelua tässä kontekstissa, vaan se on enemmänkin huomiointia. Tieto on sen huomion kuvailua, mikä on mahdollista ja miten se on mahdollista. Tieto on myös kykyä. Ajatukset voivat kuvata huomioita ja tietoa tarkan ja epätarkan välillä eri asteilla. Me voimme huomioida / havainnoida ajatuksia, joka on eri asia kuin ajatusten ajattelu.

Rudolf Steiner käsittelee tätä eroa "Vapauden filosofia" kirjassaan, joskin paikoitellen niin pedantisti, että joskus hänen sanomansa tahtoo hukkua ajatuskiemuroiden taakse. Kolmannessa luvussa hän kirjoittaa:

"Jos me haluaisimme tiedostaa jonkin ajatuskulun ennen kuin olemme sen ajatelleet, ei ajattelustamme tulisi yhtään mitään. Meidän on käytävä vain ajattelemaan ja vasta jälkeensä voimme havainnon avulla tiedostaa, mitä olemme saaneet aikaan."

Esiin tulleita ajatuksia voi jatkaa alusta, lopusta ja välistä niiden rekursiivisen luonteen mukaisesti "loputtomiin". Tämän loputtoman assosiativisen luonteen lisäksi meillä on ajatusten havaitsemiskyky. Hiukan myöhemmin samassa luvussa Steiner kirjoittaa:

"Myös tunteesta tulen tietoiseksi siten, että se muodostuu minulle havainnoksi. Ja samoin tapa, millä tulen havainnoinnin kautta ajattelustani tietoiseksi, on sen luontoinen, että voin nimittää ajattelua havainnoksi."

---

³² [https://fi.wikipedia.org/wiki/Fundamentalismi_\(tietoteoria\)](https://fi.wikipedia.org/wiki/Fundamentalismi_(tietoteoria))

Tunteet ja ajattelu ovat siis havainnoinnin kohde. Viimeisessä lauseessa on mahdollista mennä harhaan käsittämällä se niin, että ajattelu olisi havainnointia. Steiner on kuitenkin edellä sanonut, että kun tunteista tulee tietoiseksi, tunteet muodostuvat havainnon kohteeksi ja vain siinä mielessä havainnoksi. Samoin ajattelun osalta voimme tehdä arveluttavan hypyn siinä, jos kutsuisimme ajattelua havaitsemiseksi. Ne voivat yksinkertaisesti olla vain havainto.

Paljon ristiriitoja vältetään, kun näille sanoille ja käsitteille on annettu tarkat merkitykset, ei niinkään määritelmät. Merkitys on ihmisen omasta elämästä ja kokemuksista juontuva ajatusketjujen integraatio. Joskus äidymme arvostelemaan vastapuolen valitsemia sanoja ja niille annettuja merkityksiä. Kiivaudessa unohtamme kysyä mitä vastapuoli tarkoittaa ja haluaa sanoa. Keskitymme liikaa asettelemaan vastakkain eri merkityksiä ja näkemyksiä, koska ajattemme, että ne on annettu määritelmänä. Emmehän halua, että kukaan muu määrittelee totuutta kuin korkeintaan minä itse?!

Loppupelissä yhteisymmärryksessä kyse on siitä, onko ajatusten konteksti siirtynyt riittävässä määrin, muodostavatko ajatukset koherenttia kuvaa vastaanottavassa päässä. Oma elämämme muodostaa joka tapauksessa jollain tavalla yhtenäisen jatkumon ja on siinä mielessä koherenttia. Tieto, joka perustuu omaan elämäämme, henkilökohtaiseen kontekstiin, on täten myös koherenttia. Kykeneekö tieto integroitumaan toisen henkilön koherenttiin maailmaan, on se varsinainen iso kysymys.

Transsendenttisiä tiedon murusia

Vastoin Descartesia, en katsonut tarpeelliseksi hypotetisoida, että Ilkeä Demoni³³ jakaa kokemukset minulle ja saa minut kokemaan, että olen ollut kosketuksissa todellisuuden kanssa, mutta oikeasti todellisuus olisi jotain ihan muuta. Sellainen epäily ja jossittelu ei mielestäni ollut rakentavaa, ei kehittäväää, ei perusteltua eikä uskottavaa. Uskontojen demoneja ei tuossa mielessä tarvinnut sekoittaa maailmankuvaan. Nykyisen Paavi Franciscuksen mukaan syy katolisen kirkon pappien laajaan seksuaaliseen hyväksikäyttöongelmaan on demonien johtajassa, Saatanassa. Mielestäni käsittämättömästä ongelmasta ei pääse eroon siirtämällä vastuun vielä käsittämättömämmän entiteetin hartioille.

“Jos jos ei olisi jos, niin lehmätkin lentäisivät”, kuten ruotsin kielen opettaja Tampio ruukasi peruskoulussa sanoa. Tieto-opillisesti minusta oli tässä vaiheessa tullut enemmän naturalisti kuin skeptikko. Mutta tiedon filosofian kannalta olin auttamattomasti transsendentalisti. Syy siihen löytyi meditaation ja tietoisten unien kautta vahvistuneen minuuden ohittamattomasta merkityksestä mielen ja aineen välisenä mystisenä siltana sekä ennen kaikkea muutamasta transsendenttisestä kokemuksesta.

---

³³ https://fi.wikipedia.org/wiki/Paha_demoni

Noin 14-vuotiaana olin pahaan aavistamatta aloittanut lukemaan avaruutta ja kosmologiaa käsitteleviä kirjoja. Eräässä kirjassa kuvailtiin erilaisia näkymättömiä säteilyjä, jotka saavuttavat sekä auringosta että kaukaisesta kosmoksista lähtien maapallon. Jotkut säteilystä tulevat torjutuksi maapallon magneettisen kentän takia, mutta iso osa kosmista säteilyä pääsee kentän ohi ja tunkeutuu sitten läpi maapallon ja ihmisten. Higgsin hiukkasista ja gravitaatioaaltoista ei silloin minun lukemissa tietokirjoissa puhuttu mitään.

Jostain syystä kirjan kohta oli niin dramaattinen kokemus minulle, että jouduin jonkinlaisen pakokauhun valtaan. Tuntematon säteily ja voima menee siis lävitseni minun mitään siitä tietämättä! Laitoin kirjan kannet kiireen vilkkaa kiinni ja kävin tarkastamassa, että olihan äitini keittiössä tekemässä kotiasiakareitaan. Hain näin turvaa hätääni.

Seuraavana aamuna ajattelin, että mielikuvitukseni oli tehnyt minulle tepposet, joten aloin lukemaan kirjaa uudelleen. Aloitin kirjan lukemisen alusta. Kun pikkuhiljaa saavutin kohdan, jossa kerrottiin kosmisesta säteilystä, minut valtasi sama kammottava tunne. En pystynyt lukemaan kirjaa loppuun, vaan vein sen lopulta takaisin kirjastoon. Tarina ei kuitenkaan päättynyt tähän.

Olin kerryttänyt muistiini tarpeeksi aineistoa, jotta saatoin pohtia asiaa illalla nukkumaan mennessäni. Kauhukseni tajusin, että heti kun aloin ajattelemaan kosmista kaiken läpäisevää säteilyä, niin aloin kokemaan samaa paniikkia. Olin luonut sisälleni mörön, jota en voinut enää mennä karkuun minnekään. Yritin olla ajattelematta asiaa, kääntämällä ajatukset johonkin toisaalle ja välttelemällä asiaa. Jonkin verran silloin jo meditoineena kykenin kutakuinkin pitämään ajatukseni kurissa. Ehkä tämä pelottava asia vielä vahvisti kykyä ohjata ajatusta. Mutta asia jäi vaivaamaan minua ja se sai vasta muutaman kuukauden kuluttua onnellisen loppunsa.

Kerran nukkumaan mennessä, painostavien ajatusten hiipiessä mieleeni, muistin lukeneeni jostain itämaisistä viisauksista, että peloista ei pääse muuten eroon, kuin kohtaamalla ne silmästä silmään. Sain tänä syksyisenä pimeänä iltana aforismin kautta rohkeutta ja päättäväisyyttä kohdata pelkoni. Muistan kuinka itseään ruokkiva, asteittain voimistuva tuntemattoman pelko hiipi kuin rekursiivinen kirous mieleeni. Tässä vaiheessa alkuperäinen kosminen säteily ei enää ollut varsinaisesti se pinnalla ollut ajatus, vaan tilalle oli tullut jonkin tuntemattoman kohtaaminen. Päätin, että nyt en enää peräänny, vaikka menisi henki.

Yhtäkkiä, juuri silloin, kun kehoani ja sydäntäni tuntui puristavan kestämaton paine ja kuvittelin mieleni sekoavan, kaikki raukeni ja hiljeni. Avasin silmäni ja katsoin kattoon ilman mitään ajatuksia. Huomasin ja *tiesin* samalla hetkellä, että olin päässyt irti suuresta oudosta pelosta, jonka olin itse itselleni aiheuttanut. Koin myös olleeni onnekas, että olin lukenut ja muistanut aforistisen itämaisen viisauden pelkojen kohtaamisesta silmästä silmään. Olo oli kuin soturilla, joka puumiekalla oli kohdannut lohikäärmeen pyrstön lyönnin. Joskus vuosia myöhemmin kävin kirjastossa selailemassa kirjaa enkä kokenut enää pelkoa kosmisen

säteilyn mielikuvaa kohtaan. Olin pelännyt tosiaankin yllättäen mieleeni ujuttautunutta mielikuvaa.

Puolenkymmentä vuotta myöhemmin kohtasin itseni uudelleen hiukan toisenlaisissa merkeissä. Jo aimo annoksen henkistä pyrkimystä ja kaipausta sisääni kerryttäneenä olin jollain tavalla tullut esitiedolliseen päätepisteeseen. Mieleni ja sieluni oli kaivannut kovasti kaikkea sitä tietoa, josta tässä esseessä olen kertonut.

Tiettyjä asioita on mahdollista saavuttaa kovalla sisäisellä intentiolla eli pyrkimyksellä, kuten vaikka tietoisten unien näkeminen tai tietoisena nukahtaminen ja herääminen. Ajattelin, että samalla tavalla sisäisellä intentiolla olisi mahdollista myös läpäistä tiedon verho, toisin sanoen saada tietoa elämän tarkoituksesta, totuudesta, Jumalasta, kaikesta ilman, että siihen tarvitsi vain uskoa.

Sisäinen pyrkimys ei kuitenkaan ollut riittänyt, eivät myöskään ulkoiset kiltit teot. Tieto siinä mielessä kuin sitä hain, oli kuin läpäisemätön huntu. Päätelty, uskottu ja saatu tieto, vaikka se tietyiltä suunnilta tuntui resonoivan sisälläni, ei kuitenkaan ollut riittävää, vaan kaipasın jonkinlaista suoraa hengen kosketusta. Tästä kaikesta uupuneena heittäydyin kerran päivällä sängylle ja vaivuin henkiseen epätoivoon ja pimeyteen. Huusin sisälläni jollekin tuntemattomalle, että "Tässä minä olen, mitään en tiedä, enempään en pysty. Mihin minun pitäisi uskoa?!"

Sain tässä tilanteessa kokea hiukan samanlaisen käänteän kuin tuntemattoman pelon kanssa vuosia aiemmin. Ykskaks minut valtasi suuri rauha ja onnellisuus. Minulle annettiin jotenkin *tieto* siitä, että hyvä tai hyvyys on ainoa asia ja olemus, johon minun tarvitsee uskoa. Ei mihinkään opinkappaleisiin, opettajiin, kirjoihin, ei edes omiin kokemuksiin tai tieteellisesti varmistettuun tietoon, vaan pelkästään hyvään.

Jostain syystä tämä sisäisenä näkemyksenä tullut tieto, jos sitä siksi voi kutsua, oli riittävä. Sain vapaasti ja rauhassa epäillä kaikkea muuta, mutta jos en uskoisi hyvyyteen ja etsisi aina sitä, niin kaikki saamani tieto tulisi aina tuntumaan vajaalta. Olen kutsunut tätä kokemusta kuvainnollisesti puhtaiden valkeiden lakanoiden vaihtamiseksi.

Tämän jälkeen mikään epäily tai kysyminen ei ole tuntunut väärältä tai sopimattomalta, minkään asian tutkiminen ei ole ollut tabu, yksikään avoimeksi jäänyt kysymys ei ole saanut huolestuttamaan minua piinaavasti. Mietin pitkään oliko tämä tapa jolla transsendentti Jumala puhuttelee pientä ihmistä, mutta en koskaan saanut siihen ulkonaista vastausta. Vasta immanentti omaan luovaan voimaan tukeutuminen on antanut kysymykseen jossain määrin tyydyttävän vastauksen.

Kuitenkin, ehkä kaikkein ylitsepääsemättömin haaste ohittaa transsendentti itselleni syntyi, kun nuoruuden keskustelukaverini, kitaristikaimani menehtyi aivokasvaimeen vähän reilun kahdenkymmenen iässä. Olimme vuosia ennen kasvaimen löytymistä leikkineet ajatuksella,

että kun toinen meistä kuolee, niin ensin lähtenyt käy antamassa toiselle merkin tuonpuoleisesta. Puhuimme ikkunan koputtamisesta ja muista tavoista.

Varhain eräänä aamuna, kun sairauden monet vaiheet oli läpikäyty Kajaanin sairaalaan saattohoitoon saakka, ystäväni saapui eteerisenä valo-olentona huoneeseeni kutsuen minua nimeltä. Unen ja valveen välitilassa sängyssä maatessani ääni läheni kuulevan korvani puolta, olin nimittäin lapsesta saakka ollut toisesta korvasta kuuro. Hetkeä myöhemmin valo-olento, jonka olin heti tunnistanut Markoksi, alkoi lipumaan huoneesta seinän läpi pois ja kutsuva ääni lakkasi. Heräsin sanoinkuvaamattomaan rauhan ja autuuden tunteeseen. *Tiesin*, mitä oli tapahtunut.

Parin tunnin päästä sain Markon leskeksi jääneeltä vaimolta tekstiviestin suru-uutisesta. Marko oli menehtynyt kyseisenä yönä. Tästä valokokemuksesta oli hyötyä myös lähipiirille seuraavien viikkojen aikana, koska sen kertominen toimi lohduttajana vaikean menetyksen kohdanneelle perheelle.

Nykyään tapahtuma on kaukainen muisto ja helpoin tapa kuitata asia on aivojen tilapäinen häiriö, hallusinaatio. Mutta jossain mielessä mikään järkeily ei pysty kokonaan kuittaamaan kokemusta ja sen aiheuttamia jälkiä. Olin pidättäytynyt alkoholista, tupakasta, kahvista ja piristeistä, jopa liharuoasta ja muista maallisista nautinnoista tietoisesti jo useita vuosia, jotta mieleni pysyisi puhtaana ja terävänä arvioimaan tällaisia kokemuksia. Se vain lisäsi kokemuksen uskottavuutta minulle. Ainoa heikko lenkki siinä oli se, että se oli yksinomaan minun, ainoastaan kerran toistunut kokemus. Se oli minun tahdosta riippumaton, ainakin tietoisesta mielestä riippumaton niin, etten voinut toistaa sitä koskaan uudelleen. *Tiesin* silti, mitä olin kokenut. Millaista tietoa se oli luonteeltaan?

Oman itsen ja itsetietoisuuden ongelma on sittemmin osoittautunut paljon monisyisemmäksi probleemaksi ratkaista. Kokemusoivallukseni ajatuksista erillisen minän olemassaolosta tosin edelleen vaikuttaa erittäin pätevältä ja harvojen ymmärtämältä etapilta.

Kopernikuksen heliosentrisen maailmankuvan kriisi ja Einsteinin suhteellisuusteorian aikakäsityksiin vaikuttanut kriisi ovat kuitenkin konkreettisia esimerkkejä siitä, kuinka intuitiiviset näkemykset maailman toiminnasta voivat olla hyvin harhaisia. Epäintuitiiviset taas voivat olla totuudenmukaisempia, mutta sitäkin vaikeammin hyväksyttäviä. Minä-, tietoisuus- ja aika-käsitteet voivat ihan hyvin kuulua tähän intuitiivisen ja epäintuitiivisen tiedon ongelmakenttään. Kuinka minä havainnoitsijana muodostaa käsityksen maailman toiminnoista ja miten minäkäsitys muodostuu? Vaikka minä on ajatuksista erillinen, ei se välttämättä tarkoita kaikesta erillistä minän olemassaoloa.

Onko olemassa jotain tiedon nokareta, Sammon murusta, joka jollain mystisellä tavalla valaisee kaikki asiat ja olennot? Tai jos annan hiukan periksi kriteeristä, voiko jokin tieto auttaa meidät ymmärtämään tarvittavan tai olennaisen maailmasta? Luonnollisesti en voi pelkästään tyytyä siihen, että minusta vain tuntuu, vaikka kuinka vahvasti ja varmasti, että

olen saavuttanut tavoittelemani tiedon, vaan myös että voin sen jotenkin todentaa ja todistaa itselleni tai muille ympärilläni. Jaettua leipää minä kaipaan, en murusten omistamista.

Kolmijako

Vanhoilliskristillisen ja karismaattisten liikkeiden hapattaman Ylä-Kainuun ympäristön kasvatille, seurakuntatehtävissäkin palvelleelle etsijälle tiedon ja uskon kysymykset olivat nousseet moninaisina ja henkilökohtaisina. Suurimpaan osaan yksityiskohtia en tässä esseessä pysty paneutumaan, joten olen nostanut esille vain tiedon käsityksen muodostumisen kannalta muutamia mielestäni merkittäviä otteita.

Yksi tärkeä uskontojen kerroksellisuutta avannut tapahtumajakso sattui kesälle 2001, kun olin 25-vuotias ja olin muuttanut uudelleen Kainuuseen. Yrittäjyyden antaman vapauden puuskassa ajoin polkupyörällä Hyrynsalmelta Lappeenrannan kautta Turkuun valtakunnallisille kirkkomusiikkijuhlille, jossa kuuntelin antoisia musiikkitilaisuuksia. Jaakko Löytyn (aiemmin siteeraamani Olli Löytyn veli) rautainen Nälkämaan laulun tulkinta jäi erityisesti mieleen. Puheet ja luennot käsittelivät perinteisen luterilaisen kirkon oppeja ja sen ajan haasteita. Massiivisia kirkosta eroamisen buumeja ei silloin vielä ollut tapahtunut.

Turusta suuntasin pyöräni kohti vapaiden suuntien herätysjuhlia Keuruulla. Erityisesti nuorten innokkuus sekä saarnojen värikkyyys ja vetovoimaisuus erottuivat seesteisemmän luterilaisen kirkon tapahtuman rinnalla.

Matkalla takaisin pohjoiseen pysähdyin vielä Jyväskylään Ruusu-Ristin kesäkursseille täydentämään reissuni kristillistä tutkimuskenttää. Moniuskonnollisesta opiskeluohjelmasta huolimatta mystinen kristinuskon tulkinta on keskeinen osa Ruusu-Risti koulun oppijärjestelmää. Tämän matkan seurauksena esoteerinen kristinusko, herännäiset liikkeet ja eksoteerinen kirkko tarkentuivat minulle kokemukselliseksi kolmijaoksi, jota vasten olen pystynyt vertailemaan myöhemmin myös idän erilaisia uskonnon suuntauksia.

Kenttätyöksi ei reissua voinut vielä varsinaisesti sanoa, vaikka dokumentaatiotakin tein tästä matkasta päiväkirjan muodossa. Vaistomaisesti, hyvin alkeellisessa muodossa, sovelsin René Gothónin uskontotieteellistä menetelmää³⁴, jota hän käytti tehdessään vertailevaa tutkimustyötä Athosvuorten ortodoksimunkkien ja Sri-Lankan buddhalaisten munkkien luostarielämästä 1970-luvulla. Eläytyen, etäytyen, vuoronperään hitaasti uudistaen hermeneuttisen syklin aina uudelleen palasin takaisin kotikuntaani mietiskelemään kuulemaani ja kokemaani.

"Kirjoita ylös!" on tutkijan ensimmäinen vaatimus ja toimenpide. Muistimme on erittäin pettävä. Onneksi nykyaikana tiedon tarkistaminen yksityiskohtineen on internetin ja joka

---

³⁴ René Gothóni on jatkanut hermeneuttisen menetelmän kehittämistä uudemmassa teoksessaan: *Words Matter. Hermeneutics in the Study of Religions*, 2011

paikkaan liikuteltavien äylaitteiden avulla helppoa. Tällä tiedon helppoon saatavuuteen tukeutumisella tosin on myös epäsuotuisa vastavoima. Luotamme, että tieto löytyy, se on jo kirjoitettu, joten eihän minun tarvitse tehdä sitä. Laiskuus voittaa helposti viitseliäisyyden. Täytyy kuitenkin muistaa, että kirjoittaminen on samalla kokemusten ja havaintojen prosessointia sekä organisointia, joten hyöty ei liity pelkästään tallentamiseen.

TIEDON VÄLITTÄMISEN ONGELMA

Suomalainen koulu ja akatemia

Suomalaisessa koululaitoksessa henkiselle tiedolle ei ole annettu juurikaan arvoa sitten kansallisromanttisen alkuvaiheen jälkeen. Elämänarvojen, henkisten kysymysten pohtimisen poisjättäminen koulutuksen ydintehtävistä on mielestäni ollut vaikuttamassa siihen millaisiin ongelmiin ajaudumme aika ajoin. Osasy siihen on varmaan se, että olemme kauan ajatelleet elämän tarkoituksen pohtimisen liittyvän vain uskonnolliseen tai korkeintaan filosofiseen opetukseen.

Emme ole pystyneet kunnolla käsittämään, että henkisen tiedon tarve on ennen kaikkea kokemuksellista ihmisenä olemisen ymmärtämistä, jatkumoa sille ihmettelylle ja perimmäisten kysymysten sarjalle, jota lapsena harjoitimme. Uskonnot ovat olleet perinteisesti se viitekehys, jotka ovat pyrkineet vastaamaan tuohon syvempään tiedon tarpeeseen ja siksi niiden asema on ollut jopa sokaisevan merkittävä. Kysymys on mielestäni kuitenkin laajemmasta asiasta, jota ei saisi tukahduttaa uskonnollisella sen paremmin kuin luonnontieteelliselläkään dogmatismilla. Loppujen lopuksi uskontoa ja tiedettä ei kuitenkaan erota kuin yksi sana, jonka tiedemieskin vain vaivoin joskus muistaa laittaa uskon ja parhaan tiedon väliin. Se on nimittäin toistaiseksi. Tieto on toistaiseksi parhaiten perusteltua uskomusta.

On outoa kuulla vielä tänäkin päivänä toistettavan, että suomalaista koululaitosta arvostetaan niin korkealle ulkomailla. OAJ:n joka toinen vuosi julkaisema barometri kertoo tylyllä tavalla kuinka levottomuus, kiusaaminen, opettajien nimittely, stressi ja toisaalta laiskuus opiskelussa ovat jakso toisensa perään lisääntyneet. Surkea moraalii ja sen haittavaikutukset vyöryvät laviinin tavoin joka suuntaan, koululaisiin, koteihin ja työelämään. Kiiltokuva suomen koulutuksen tasosta ei selvästikään vastaa koululaitoksen nykyistä kokonaistilaa. Maailmalle levinnyt kuva vaikuttaa perustuvan kapeaan otantaan, yksipuolisena kritisoituun PISA-testiin ja vanhentuneeseen tietoon.

Asiat voivat tietysti muualla olla huonommin, joka aiheuttaa kuvan, että meillä menisi erityisen hyvin. Maksuton peruskoulutus ja oppivelvollisuus toki on hyvä asia, mutta se ei tee koulutuksesta eikä koululaituksesta välttämättä kiitettävän arvosanan ansainnutta. Maksuttomuus ei ole varsinaisesti koululaitoksen ansiota, vaan yhteiskuntapoliittisesti tehty kauaskantoinen päätös.

Pasi Sahlbergin kirja "Suomalaisen koulun menestystarina" vahvistaa sitä näkemystä, että Suomen koulutusjärjestelmän kultainen vuosikymmen 2000 - 2010 tuotti hyviä tuloksia matemaattisella ja luonnontieteellisellä sektorilla, mutta heti vuosikymmenen vaihtuessa alkoi esiintymään huonoja merkkejä. Sahlbergin mukaan PISA "parhaimmillaankin mittaa vain menneisyyden parhaita saavutuksia." Tieto tulee meille todellakin pahasti jäljessä ja

usein jääme luomaan malleja ja päätöksiä vanhan tiedon pohjalta. Herää kysymys, että voiko tieto olla vanhaa jo syntyessään?

Mielestäni ongelma ei ole tiedon tai koulutuksen määrässä vaan sen fokuksessa, yksipuolisuudessa ja tiedon inhimillisen jakamisen ja prosessoinnin tavoissa. Ensiksikin maksuttomuuden pitäisi konkreettisemmin laajentua vastaamaan oikeutta elinikäiseen oppimiseen. Toiseksi digitaalisten kustannuksella rappeutuneet dialogitaidot ovat auttamattomasti jäljessä, koska meitä ei sellaiseen ohjata. Meistä on tullut entistä enemmän mittareiden ja kalkulaattoreiden orjia. Kolmanneksi olemme kyllä some-aikakautena ahkeria välittämään tietoa, mutta emme välitä sen sisällöstä, tiedon laadullisesta luonteesta. Epäilemättä siksi, että itsekasvatus ei ole kovin korkealla prioriteettilistoillamme.

Eino Leinon runon "Hymyilevä Apollo" sanoja "hymy jo puoli on hyvettä" jatkaen, hyve on puoli totuutta. Samoin tiedon kaverina pitäisi aina kulkea tasaveroisesti niiden käyttäytymistapojen opiskelu, jolla tietoa jaetaan harmonisesti eteenpäin. Tiedolta puuttuu ratkaiseva merkitystekijä, jos se ei saavuta mitään muuta kuin oikeassa olemisesta johtuvan hyvänolon tunteen sisällämme. Loppujen lopuksi oman vuorovaikutteisen ajattelun vastuun siirtäminen keinoälykkäille laitteille ja roboteille on verrattavissa Paavi Franciscuksen Mikaeliin turvautumiseen Luciferin voittamiseksi.

Provokaatioita

Richard Feynman, matematiikan ja fysiikan eron merkityksellisyyttä usein kärjistänyt tunnettu tiedemies ja nobelisti sanoi kerran ronskisti, että jälkimmäinen vastaa seksiä partnerin kanssa ja edellinen pelkkää itsetyydytystä. Tiedemaailmassa tuntuu olevan laajasti tällaista tendenssiä, joka johtuu arvostusongelmista.

Joskus provosointi uskotaan ainoaksi tavaksi saada uneliaissa ja norsunluutorneissa asuvissa ihmisissä vastakaikua ja dialogi alulle. Mutta provosoinnilla on kaksi halutun efektin vastaista vaikutusta. Jotkut huomaavat sen paistavan läpi eivätkä siitä siksi välitä. Tämä taas johtaa aina vain väkevämpien sanallisten myrkkujen ja sivallusten kehittämiseen, jotta sähkökemiallinen reaktio vastapuolella saataisiin aikaiseksi. Ne taas, jotka provosoituvat, heidän suhtautuminen on ymmärrettävästi reaktiivista, tunneluontoista kuohuntaa, jolloin parhaat edellytykset kohtaamiselle ja dialogille ovat pielessä.

Teoreettisen fysiikan professorin, Kari Enqvistin kirjan "Vien rucolan takaisin" prologiessee on hyvä karrikointi varsin itsetietoisesta provokatiivisesta arvoasettelusta eri tiedekuntien välillä. Osa on selvästi ironista huumoria, jonka rautapitoisuuden ja hapokkuuden hän itsekin myöntää kirjan elämäkerrallisessa esseessä. Tämä arvoasetelmiin liittyvä suorastaan sanalliseksi taidemuodoksi kehittynyt toisten tiedekuntien ja tieteenharjoittajien nälvintä on vakioaihe kautta uuden ajan maailman.

Paremmuuden ja pätemisen tarve, kiusaamisen jatkumo mitä hienostuneimmissa muodoissa käy läpi kaikkien yhteiskuntaluokkien, ei vain koulujen. Armottomat hyökkäykset sen koommin alistamisen tarpeesta kuin totuuden puolestakaan eivät tule heikentämään panssareita, vaan vahvistamaan niitä ja täten ne heikentävät tiedonkulkua, siis lisäävät tietämättömyyttä.

Kuinka moni olisi valmis puhumaan totuuden hellyyden puolesta tänä päivänä? Sanomme, että totuus eli realiteetti on julma ja raaka eikä välitä ihmisestä tai sen vaivaisenluun kipuiluista kosmisessa tähtien tanssissa. Meistäkin tulee ymmärrettävästi kylmiä ja raakoja, jos identifioimme itsemme kaikesta subjektiivisuudesta irralliseen kosmiseen koneistoon, joka vuoroin rutistaa kaiken avaruuden aineen rusinan kokoon ja vuoroin puhalttaa sen partikkelit niin nopealla vauhdilla päinvastaisiin suuntiin, ettei edes niistä lähtevä valo lopulta ehdi enää tavoittaa toisiaan. Tästä on ainakin kaksi tietä ulos ilman, että tunnelmaa tarvitsee keventää keppanalla:

- A. joko etsimme, löydämme ja tulemme vakuuttuneiksi siitä, että mikro-, meso- ja makrokosmos ihmisineen tietoisuuksineen ovat samaa toisiinsa saumattomasti yhteenliitettyä liikuntaa. Emme ole erillisiä irrallisia olentoja emmekä voi siis erottaa itseämme eettisistä ja humaaneista velvollisuuksistamme, tai
- B. päätämme yhdessä, että mekanistisesta ja fysikaalisesta todellisuuden perimmäisestä luonteesta huolimatta luomme mallin humanismille, jonka esikuva ja päävaikutin ei ole realismi vaan idealismi.

Työelämässä, pienissä ja keskisuurissa yksityisen sektorin yrityksissä sen sijaan henkiset arvot voivat olla hyvinkin keskeisiä, koska työhyvinvointi, jaksaminen ja innovatiivisuuden vaatima luova ajattelu kannustaa rakentamaan hyvin pitkälle jalostetun sosiaalisen piirin toimiakseen. Uusien ratkaisujen löytäminen kilpailuilla aloilla kannustaa erilaisten toimintamallien kokeiluun. Aika nopeasti huomataan, että tiimi toimii parhaiten silloin, kun sen jäsenet pääsevät kehittämään ja ilmaisemaan itseään ja arvostavat toisiaan. Olen itsekkin hiukan yllätynyt siitä, että löydän kapitalismista jotain hyvää.

Nykyajalle tyypillinen kriittisyys on toisaalta saanut myös minut kyseenalaistamaan löytämäni ja itseäni jopa identiteettiä myöten yhä uudelleen. Joskin epäilevä Tuomas, skeptikkojen pyhimys, on varsin vanha ja laajalle levinnyt kielikuva, joten tämä ei välttämättä ole vain nykyajan ilmiö. Kokemukseni mukaan epäily voi auttaa meitä, jos siitä ei tule välitön reaktio jokaiseen esille nousevaan asiaan, vaan sitä käytetään harkiten ja systemaattisesti oppimisprosessin eri vaiheissa. Silloin, kun asiat ovat saaneet juurtua ja vaikuttaa tarpeeksi meihin itseemme, silloin itsekritiikistä voi tulla loistava työkalu tiedon hiomiseen. Sitä tarpeellisempaa hionta on, mitä kipeämmältä se tuntuu.

Sitä voi itse kukin pohtia omalla kohdallaan, mikä on sitten se oikea hetki antaa orastavan epäluulon siirtyä rekisteröinnistä täyteen reagointinopeuteen, pohjamutia sekoittavaan ja kaikki kivet kääntävään epäilymoodiin? Monille tämä ei välttämättä ole hallittua liukua vaan

yhtäkkiä kihovauhkosen lailla vallan saava angsti, melankolia ja pyrrhonilainen skeptisismi, toiveikkaan maailman loppu, jolle ei ole juuri mitään henkilökohtaisesti tehtävissä.

Mikä sai esimerkiksi nuoren Enqvistin siirtymään 70-luvun etsikkoajoilta teosofian tutkimisesta tieteiskirjallisuuden pariin? Blavatskyn riittämättömiksi osoittautuneet tieteen saavutusten arvioinnit ja Dzyanin kirjan lähteen varmistamisongelmista johtunut transsendenssiin uskomisen hiipuminen, jatkunut totuudellisuuden jano, oikeassa olemisen tarve, vai jokin muu? Ovatko tällaiset juonenkäännteet omavalintaisia? Asiavirhe, joka kielii joskus liiankin herkästä liipaisinsormesta ja mahdollisesta asiaan perehtymättömyydestä löytyy Kari Enqvistin rucola-kirjan väitteestä, ettei Helena P. Blavatskyn Salaista Oppia I - II olisi ollut suomennettuna 70-luvulla, jolloin Enqvist tutki kirjaa englanniksi³⁵. Pekka Ervast ja Väinö H. Valvanne olivat kuitenkin tehneet molempien osien suomennoksen jo ennen Suomen itsenäistymistä.

Jumalviisauden katveessa

Itselleni teosofia³⁶ ei tullut vapahtajana maailman ja ihmisen tiedon rajojen lopulliseksi selittäjäksi vaan vapaan ajattelun pyhäkön aina tarkentuvaksi ihannekuvaksi. Blavatskyn pääteoksiinsa keräämät leikkeet lukemattomista uskonnollista, filosofisista ja tieteellisistä lähteistä olivat liian sekavasti yhdistetty, huonosti viitteistetty ja luoksepääsemättömään esoteriseen piiriin suljettu, jotta niistä olisi voinut rakentaa tarkkaa maailmanselitysmallia. Mutta idean siitä, että kaikkialla maailmassa kaikkina aikoina on kirjavin kuvauksin pohdittu ja löydetty samansuuntaisia maailmaa ja ihmistä koskevia rakenteita ja lakeja, siihen Blavatsky mielestäni pystyi. Maailmanselitysmallin rakentaminen jää jokaisen rohkean ja aikaansaavan ihmisen omalle kontrolle.

Teosofisen Seuran vuonna 1875 asetetut kolme ohjelmakohtaa ovat edelleen ajattelemisen arvoiset. Ne ovat:

1. muodostaa ihmiskunnan yleisen veljeyden ydin huolimatta rodun, uskontunnustuksen, sukupuolen, yhteiskuntaluokan taikka ihonvärin eroavaisuudesta.
2. antaa virikkeitä vertailevan uskontotieteen, filosofian ja luonnontieteiden tutkimukseen.
3. tutkia luonnon selvittämättömiä lakeja ja ihmisen piileviä voimia.

Ensimmäisen ohjelmakohdan ydin hyväksyttiin 70 vuotta sitten ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa YK:n yleiskokouksessa Pariisissa 10.12.1948 seuraavin sanamuodoin:

---

³⁵ Kari Enqvist: Vien rucolan takaisin, sivut 53 - 56, 2004

³⁶ Kirjaimellisesti teosofia eli jumalviisaus tulee kreikankielisistä sanoista *theo* eli jumala ja *sophia* eli viisaus.

1. kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä.
2. jokainen on oikeutettu kaikkiin tässä julistuksessa esitettyihin oikeuksiin ja vapauksiin ilman minkäänlaista rotuun, väriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, omaisuuteen, syntyperään tai muuhun tekijään perustuvaa erotusta.

Näin ollen Teosofisen Seuran ei tarvitse yksin pyrkiä veljeyden henkeen, vaan se on kaikkien Yhdistyneiden Kansakuntien 193:en nykyisen jäsenmaan velvollisuus.

Teosofisen Seuran ensimmäinen ohjelmakohta on siinä mielessä toisaalta päivityksen tarpeessa. Päivitys voisi välttää sellaisilta vaarallisilta ylitulkinnoilta, että jokin ihmisistä koostuva seura voisi toimia keskeisenä "valittuna kansana" ja mallina lopulle ihmiskuntaa. Minna-Maria Fyrqvistin kirja "Teosofien Suur-Suomi" on vain yksi esimerkki, miten ulkopuolinen tutkija voi päätyä tällaiseen näkökulmaan. Tietysti seuran omat jäsenet ovat ehkä paremmassa tilaisuudessa arvioimaan, onko tällaista vakavasti otettavaa yleistä tendenssiä ollut seuran keskusteluissa ja toiminnassa viime vuosikymmeninä. Joka tapauksessa, valitut kansat ja profeetat ovat saaneet jo tarpeeksi aikaa hämmennystä ja sekasortoa maailmassa. Meidän olisi jo aika oppia kävelemään omilla jaloillamme.

Samoin YK:n ensimmäisessä artiklassa käytetty veljeyden käsite voi vaatia nykyaikaistamista. Ainakin paine sitä kohtaan on kasvanut viime vuosikymmenet. Koska tasa-arvolain³⁷ suositukset kouluissa ohjaavat yhä vahvemmin sanoutumaan irti perinteisistä tyttö ja poika jaotteluista, joudumme miettimään neutraalimpia ilmaisuja. Veljeys-käsitteen muuttaminen vaikka ihmiseksi tai lähimmäiseksi ei tietysti poista 'veljeilyä' eikä 'sisarustelua', varsinaista ongelmallista asennetta.

Oscar Wilden mukaan ihmisen sofistikoitunein ja raain väkivallan muoto on sanojen merkitysten muuttaminen. Se on sitä, kun joko isomman ihmisyhteisön tai varsinkin vähemmistön hyvää ja korkeita ihanteita merkitsevät sanat häpäistään ja muutetaan kirosanoiksi. Tuntien ihmisen kieron luonteen, vaikka muuttaisimme veljeyden ihmisyydeksi, joutuisimme seuraavaksi selvittämään 'ihmistelyn' aiheuttamia asenneongelmia. Samoin esoterismilla on taipumus vääntyä elektiivisyydeksi, pahimmillaan jopa rotuja hyväksi ja pahoiksi jakavaksi ideologiaksi, jos esoterismi pohjautuu liian vahvaan dualismiin. Valituilla sanoilla on merkitystä, mutta samalla on muistettava, että sanat, merkitys ja todellisuus ovat eri asiat.

Onko Teosofinen Seura pystynyt antamaan virikkeitä vertailevan uskontotieteen, filosofian ja luonnontieteiden tutkimukseen, onko se selvittänyt tuntemattomia luonnon lakeja ja ihmisen

---

³⁷ http://www.oph.fi/download/173318_tasa_arvoty_o_n_taitolaji.pdf

piileviä voimia? Vertailevassa uskontotieteessä Teosofinen Seura oli yksi ensimmäisiä yhteisöjä, joka teki systemaattista työtä uskontojen välisen dialogin rakentamiseksi sekä vähemmän tunnettujen uskontojen kirjojen hankkimisen ja kääntämisen eteen. Erityisesti itämaisen kirjallisuuden tuominen länteen on suuresti vaikuttanut ja vakiinnuttanut itämaisen filosofian keskeisiä käsitteitä meidän arkisanastoon. Toki teosofiasta riippumaton joogafilosofian ja buddhalaisuuden eri muotojen leviäminen on edistänyt sitä työtä entisestään.

Filosofiassa Teosofinen Seura keskittyi idän ja lännen esoteerisen tradition tutkimiseen. Liiallinen tukeutuminen Blavatskyn salaperäisten mestariopettajien taakse kätkeytyyn Aikain Viisauteen on kuitenkin mielestäni kuihduttanut sen suunnan kehittymisen ensimmäisinä vuosikymmeninä. Lisäksi tieteen perästä tipahdettiin jo alkumetreillä. Tim Boydin, Teosofisen Seuran kansainvälisen päämajan Adyarin nykyisen presidentin mukaan, teosofiaan johdattelevat kirjat ovat jo 100 vuotta vanhoja ja vaativat perusteellista uudistamista ja nykyaikaistamista³⁸.

Oman mielen piileviä voimia voi yrittää valjastaa ja avata itse, mutta valitettavasti meidän aikana mitään näin suurista ohjelmakohdista ei voi tehdä kokonaan yksin. Ohjelmakohtien toteutus vaatisi ihan toisenlaista yhteistyötä modernin tieteen ja taiteen tekijöiden sekä mielen ammattilaisten kanssa. Tai ainakin omien tutkimuskohteiden ja -menetelmien totaalisen uudistamisen ja nykyaikaistamisen.

Valitettavan usein instituutioiden kohtalo on muodostua dogmaattisiksi kivikasoiksi. Kaikki järjestäytyminen vaatii ihmisten yksilöllisten ajatusten ja uskomusten kielellistä yhtenäistämistä. Yksilön varsinainen työ on selviytyä tuosta unifikaatiosta ilman rakenteisiin samaistumista. Sen työn voi tehdä missä tahansa lainmukaisesti toimivassa instituutiossa tai järjestelmässä. Edes yksinäiset sudet, tieteen tai uskonnon instituutioita kaihtavat ihmiset eivät voi välttää rakenteita ja niistä aiheutuvaa jännitettä, joita psyyke rakentaa ajasta ja paikasta riippumatta.

Tietokuplassa

Ilmestyksenomainen tieto, joka annetaan meille huolimatta siitä, olemmeko pyrkineet tietoon, on vastakohta edellä mainitulle etsitylle tiedolle. Etsitty tieto vaatii sisäistä intentiota, mahdollisesti myös ulkoisia ponnistuksia.

Eräs armeija-aikainen teologiperheessä kasvanut aliupseerikollegani sanoi palattuamme ruokalasta Kainuun prikaatin kasarmiin, että minun pitäisi perustaa "tiedonto", koska usko ja uskonto ei tahtonut millään riittää minulle. Koin juuri samoihin aikoihin kesällä 95 armeijassa yhden kaikkein intensiivisimmistä castanedamaisista³⁹ lucid- eli selkounien jaksoista. Tiedon

---

³⁸ Teosofisen Seuran jäsenkirje 10/2018

³⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/The_Art_of_Dreaming

ja uskon ero ei ollut ollenkaan niin mustavalkoinen minulle. Vielä vähemmän nykyään. On varsin helppoa nähdä, että pystyäksemme toimimaan nopeatempoisessa maailmassa meidän on luotettava ja siinä mielessä uskottava siihen tietoon, jota meille tarjotaan arkisessa kanssakäymisessä.

Antiikin skeptikot (kreik. *skepsis* eli tutkia, havainnoida) olivat tunnettuja mielenrauhan säilyttäjiä. Erityisesti he pidättäytyivät arvostelemasta muita, koska heidän mukaansa ihmisen oli mahdoton tietää oikeaa tai väärää. Onko tosiaan niin, että he, jotka uskovat vahvasti oikeaan ja väärään, sortuvat myös herkemmin arvosteluun?

Pyrrhoon, yksi tunnetuimmista nimeään kantavan skeptisen koulukunnan perustajista, menettäessään kerran malttinsa, sanoi asiasta huomauttaneelle oppilaalle: "On vaikea päästä eroon siitä, että on ihminen." Ideaali skeptisismi on silkkä käytännön mahdottomuus. Jos haluaa tietoteorian kuvaavan realistisempaa todellisuuden mallia, joutuu vähintään kääntymään suhteelliseksi skeptikoksi, jossa ihmisen luonnollinen mielensäpahoittajan taipumus erotetaan ideaalista skeptisismistä.

Tiedon paikkansapitävyys selviää meille usein vasta takautuvasti. Joskus sillä ei ole mitään merkitystä, kuten voimme nähdä kansainvälisten johtajien poliittisessa mediavaikuttamispelissä. Tiedon esoteeriseen luonteeseen viittaaminen fraaseissa, kuten "Minä tiedän, mitä te ette tiedä", on häikäilemätöntä vallan käyttöä, jossa ihmiset vakuutellaan mukaan milloin mihinkin muuri- ja sotahankkeeseen. "Tieto on valtaa" fraasi toisaalta on käymässä vanhaksi monimutkaisessa ja muuttuvassa yhteiskunnassa. Media on valtaa. Median avulla manipuloidaan ihmisten tietoisuutta mielin määrin. Manipulointia tehdään sekä globaalisti että lokaalisti. Erilaisten ihmisryhmittymien on mahdollista eristäytyä elämään aivan omanlaisessa kuplassa, kun on saatu tarpeeksi iso ja vaikuttava mediakoneisto jauhamaan haluttua sanomaa.

Ihminen voi samalla tavalla rakentaa myös oman henkilökohtaisen kuplansa valitsemalla omat sopivat uutisensa some-aikajanelle. Aluksi se voi tuntua hyvältä ajatukselta, että voimme itse valita hyvät ja inspiroivat uutiset. Auktoriteettiuskosta irti pääseminen on helppoa verrattuna siihen, kun ihminen on ensin itse päässyt valitsemaan oikeaksi ja tarpeelliseksi kokemansa tiedon, ja yrittää rimpuloida siitä sitten irti. Sellaista kuplaa on moninverroin vaikeampi puhkaista, koska loppuun asti kuvittelemme, että olemme sen itse vapaaehtoisesti ja täysin oikeilla perusteilla rakentaneet. Feynman sanoi vähemmän raflaavasti verrattuna edelliseen sitaattiini, mutta silti osuvasti siinä, että "Ensimmäinen lähtökohta on, että sinun ei tule harhauttaa itseäsi - ja sinä olet henkilöistä kaikkein helpoiten harhautettavissa."

Voimme kuvitella, että olemme päässeet ulkoisesta manipuloinnista ja auktoriteeteista irti, mutta emme välttämättä huomioi itsemanipulointiamme, jota mahdollisesti tapahtuu elonkorjuun viimeiseen hetkeen, viikatteen heilahdukseen saakka. Itsemanipulointi on staattisen maailmankuvan muodostamista rajallisoin tai vääristynein tiedoin. Tai ehkä vielä

hiukan lisää tarkentaen, itsemanipulointi on siihen mielikuvaan tuudittautumista, että yleensäkin on jotain staattista ja absoluuttista. Siirtyminen siitä, että kuvittelee tietävänsä siihen, että tietää kuvittelevansa, on yksi ensimmäisiä askeleita, joita tiedon tiellä joutuu ottamaan.

Tosi tiedon vaikutus on hienovaraista. Se jää siksi helposti jalkoihin mediakratialle, entisajan profeettoja imitoivalle retoriselle toistolle ja raaoille markkinatalouden voimille. Epäilyksettömyys ja epäroimättömyys on eria asia kuin epäämättömyys ja erehtymättömyys. Karnevalismi, vuoroin viljellyt viihdyttävät ja pelottavat kuvat ovat suorastaan tiedon vihollinen tai ainakin tiedon päällä oleva peite, joka tekee tiedosta utuisamman ja vaikeammin lähestyttävän.

Suomalainen filosofi ja tietoteoreetikko Maria Lasonen-Aarnio on sanonut varmuudesta⁴⁰:

"Epävarmuudessa eläminen on psykologisesti rasittavaa, mutta tarve olla varma johtaa helposti siihen, että otetaan lähin evidenssi, muodostetaan sen pohjalta mielipide ja pidetään siitä kiinni."

Hän antoi myös lyhyen neuvon tähän ongelmaan: "Harjoittele sietämään epävarmuutta." Aikamme suurimpien ongelmien ratkaisussa, kuten tietoisuuden, ilmastonmuutoksen tai vaikka Riemannin väittämän ratkaisussa, vaaditaan ääretöntä kärsivällisyyttä ja sisäistä stressinsietokykyä, jossa epävarmuudesta on tultava läheisin ja mukavin ystävä.

Milloin ihminen oppii ajattelemaan itse, näkemään toisaalta kapulakielen ja toisaalta hurmoshenkisten puheiden taakse? Milloin tulee se aika, jolloin nämä itsenäiset vapautuneet ajattelijat oppivat elämään keskenään? Milloin uskallamme tutkia niin pitkälle valistuneen ilmapiirin tuomia uusia haasteita ja mahdollisuuksia?

---

⁴⁰ <https://www.hs.fi/elama/art-2000005977632.html>

TIEDON ANALYYSI

Hypoteettinen tieto

Klassisen tiedon määritelmien mukaan tieto tai tietäminen on sitä, että:

- A. osaa tunnistaa ja kykenee ilmaisemaan hyväksytyllä nimellä jonkin kohteen. Esimerkiksi presidentti Niinistön tunnistaminen Lennu-koiraa kävelyttämässä Väinämöisen puistossa tai Jalohaikaran tunnistaminen piilokojusta Lammassaaren järviruokoryteikössä.
- B. kykenee suoriutumaan luontaisia tai opittuja taitojaan käyttäen erilaisista tehtävistä. Esimerkiksi nainen tietää miten lapsi synnytetään tai lapsi tietää miten pyörää ajetaan.
- C. pystyy loogisesti perustelemaan, johdattamaan ja tuottamaan uutta tietoa ennalta määrättyjen tosiasioiden pohjalta. Esimerkiksi oletetaan, että "Kaikki ihmiset ovat kuolevaisia" ja että "Minä olen ihminen". Tästä seuraa, että "Minä olen kuolevainen".

Kohdassa A se, että satut muistamaan nimiä joillekin esineille ja asioille, riittääkö se tiedon määritelmäksi? Jos et muista, niin etkö tiedä? Entä jos muisti palaa, voimmeko sanoa, että kadotit tiedon väliaikaisesti?

Entäpä kohdan B taidot? Jos tiedät, miten joku taito on saavutettavissa harjoittelemalla, niin eikö tämä taitotieto riitä jo tiedon määritelmäksi? Onko välttämätöntä omata kyseinen taito?

Entä sitten kohta C? Millä tavalla looginen perustelu varmennetaan, miten varmistumme, että oletetut tosiasiat ovat tosiasioita? Keskityn seuraavassa pohtimaan lähinnä tätä viimeistä kohtaa.

Ajatuskokeissa tietoa käsitellään usein hypoteettisesti, toisin sanoen, kuvitellaan ja spekuloidaan sillä, että jotkut väitteet ovat totta ja katsotaan, mihin se johtaa. Ajatuskokeiden liian spontaania assosiointia pyritään usein ohjaamaan loogisella ajattelulla. Tässä meidän on helppo hairautua ajattelemaan, että jos asian käsittely tai lopputulos ovat loogisesti totta, niin ajatuskokeen alkuperäiset lähtökohdatkin ovat totta.

Monimutkaisen ja pitkän päättelyketjun tuoksinnassa meiltä unohtuu helposti, että kaikki totuusväittämät vaativat aksioomia eli alkulähtökohtia (alkuvaatimuksia ja alkuolettamuksia). Mutta ovatko alkulähtökohdat oikeasti totsia, sitä looginen päättely ei voi kertoa. Logiikan perusongelma onkin siinä millä perusteilla ja millaisia perusolettamuksia voidaan hyväksyä totuuslauseissa⁴¹. Totuuslauseiden käsittelyä on aivan ilmeisesti suosittu viime vuosisatoina

---

⁴¹ <https://fi.wikipedia.org/wiki/Propositiologiikka>

siksi, että sitä voidaan tehdä puhtaasti loogisia yhtälöitä muovaamalla, yksilöstä riippumatta, lopulta täysin ilman ihmistä, tietokoneohjelmien avulla.

Ensimmäisen vuosisadan skeptikko Agrippan trilemman⁴² mukaan kaikki esitetty tieto, joka koskee erityisesti sanallisia väittämiä, voidaan kyseenalaistaa. Agrippan mukaan tietoa ei loogisessa väittämämielessä siksi voinut olla olemassa tai ainakin siitä oli mahdoton päästä varmuuteen. Tiedon ympäröimää loogista viitekehystä ei voi todentaa sisäisellä sen paremmin kuin ulkopuolisellakaan loogisella viitekehyksellä ilman ajautumista joko alkuoletuksiin, kehäpäätelmään tai loputtomaan regressioon.

Matemaattisella täsmällisyydellä esitettynä samantyyllisen johtopäätöksen voi vetää Albert Einsteinin vanhuudenpäivien kävelykaverin Kurt Gödelin epätäydellisysteoreemasta⁴³. Sen mukaan, vaikka matemaattinen järjestelmä olisi itsessään ristiriidaton, se ei voi todistaa omaa täydellisyyttään. Täten logiikan, tarkemmin ottaen relaatioita sisältävän predikaattilogiikan avulla, ei voi todentaa tietoa tahi tietämistä. Yhdysvaltalainen Alonzo Church⁴⁴ ja englantilainen Alan Turing⁴⁵ osoittivat tämän itsenäisesti 1930-luvulla. Lambdakalkyylin ja rekursio-opin kautta he loivat samalla pohjan ohjelmointikielille ja koko nykyaikaiselle tietojenkäsittelytieteelle.

Kaiken tämän metafyyssinen seuraus on se, että tiedon todentamisen täytyy tulla ulkopuolelta toisenlaisesta systeemistä. Logiikan on tarkoitus vain säilyttää totuus ja sen pätevyys väittämässä ja ajatteluketjussa. Logiikka on ytimeltään tautologiaa eli itsensä toistamista. Tosi on totta, josta seuraa, että totta on tosi.

Lewis Carrollin (oikealta nimeltään Charles L. Dodgson ja ammatiltaan loogikko⁴⁶) Liisan seikkailut ihmemaassa ja peilintakamaassa ovat logiikan tautologisen luonteen humoristinen, suorastaan satiirimainen kuvaus. Irrationaalisten ja transsendenttisten matemaattisten ideoiden käsittely hölynpölysatukirjassa on selvästi antanut vapauden, jollaisesta voi vain uneksia vakavamielisten julkaisumuotojen parissa. Carrollin peilimaailman neljännessä luvussa kirjailija on sijoittanut seuraavat sanat kaksosten (Töttörö ja Töttöröm) suuhun⁴⁷:

"Minä tiedän, mitä ajattelet," sanoi Töttöröm: "mutta se ei ole niin, ei ollenkaan."

"Päinvastoin," jatkoi Töttörö, "jos se oli niin, se voisi olla; ja jos se olisi ollut niin, se olisi: mutta koska se ei ole, se eijoo. Tämä on logiikkaa."

⁴² [https://fi.wikipedia.org/wiki/Agrippa_\(filosofi\)](https://fi.wikipedia.org/wiki/Agrippa_(filosofi))

⁴³ <https://plato.stanford.edu/entries/goedel-incompleteness/#SeclncThe>

⁴⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Alonzo_Church

⁴⁵ https://fi.wikipedia.org/wiki/Alan_Turing

⁴⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Lewis_Carroll

⁴⁷ Oma suomennokseni englanninkielisestä lähteestä:

https://en.wikisource.org/wiki/Through_the_Looking-Glass_and_What_Alice_Found_There/Chapter_IV

Voidaan kuitenkin pohtia, onko modernin aksiomiin ja jos-ehtolauseisiin perustuvan logiikan käyttö ja tarkoitus samanlainen kuin se oli antiikin aikoina? Oliko tiedon ja logiikan määrittely samanlainen antiikin filosofisissa ja uskonnollisissa koulukunnissa?

Aristoteles (eli 300-luvulla eaa.), joka sai yli 2000 vuotta pitää suurimman loogikon manttelia aina Gödeliin saakka, käytti kreikankielistä *logos*-sanaa muun muassa perusväittäjä-merkityksessä (eng. *premise* tai *proposition*). Väittäjä sisälsi kaksi termiä ja niiden välissä olevan niin kutsutun kopulan, joka identifioi eli yhdisti termit (kreik. *horos / orion*, lat. *terminus* eli rajat) tyyliin "termi 1 on termi 2" tai "jokin erityinen on jotain yleistä." Esimerkkinä käytetään usein "Sokrates on ihminen"-väittämää. Erityisen ja yleisen suhde on tärkeä kategorioihin liittyvä seikka. Aristoteleen logiikan mukaan ei voida sanoa esimerkiksi, että "Ihminen on Sokrates", koska silloin kaikki ihmiset olisivat Sokrates, joka ei kuulosta kovin järkevältä yleistasoiselta väittämältä.

Luonnollinen kieli ja ajattelu mahdollistaa ymmärrettävien, mutta epäloogisten lauseiden ja väittämien rakentamisen. Logiikka on sääntöjä, joilla pyritään säätelemään sitä, miten meidän kannattaa ajatella, jos haluamme tietää. Kun kaksi tai useampi tällaisia oikeilla periaatteilla asetettuja väittämiä eli logoksia seuraa toisiaan, voidaan puhua analyysistä tai loogisesta ajatteluketjusta, jota Aristoteles kutsui syllogismiksi (kreik. *sullogismos* tulee etuliitteestä *sun* eli yhteen ja pääsanasta *logizomai* eli laskea). Tällaisessa ajattelussa kahdesta väittämästä voidaan päätellä uusi kolmas päätelmä.

Logiikka-sanaa laajemmassa mielessä - kuvaamaan analyttistä ajattelun järjestelmää - alettiin käyttämään vasta useita vuosisatoja Aristoteleen kuoleman jälkeen. Aristoteleella *logos* on siis yhden rajatun suhde toiseen rajattuun ja näin ollen matemaattisessa, vielä tarkemmassa mielessä esimerkiksi suhde $\frac{1}{1}$ eli 1 on *logos*, toisin sanoen monadinen *logos*.

Tämä tuo mieleeni aivan erilaisessa yhteydessä esiintyvän opetuksen⁴⁸:

"Hän sanoi (*legō*): Mitä tahansa (*panta*) asiaa (*pragmatos*), jos kaksi teistä yhdessä on maan päällä (*peri*) ja jos kysyy (*aitēsōntai*), sen he saavat minun Isältäni, joka on taivaissa (*ouranois*). Sillä missä kaksi tai kolme on koolla minun nimessäni (*onoma*), siellä minä olen heidän keskellään (*mesō*)."

Tässä Matteuksen Evankeliumin kahdeksannentoista luvun lainauksessa taivas on ylhäällä oleva raja (kreik. *ouranois* eli taivas = *orion* raja + *ano* ylhäällä) eli kattotermi. Maa on alhaalla oleva raja eli lattiatermi. Ilmaisun "maan päällä" voi ymmärtää myös "maan ympärys tai maan rajaama", koska siinä käytetään kreikankielistä *peri*-sanaa. Keskellä eli mesokosmoksessa tapahtuu mahdollinen yhdistyminen, jos edellä mainitut edellytykset

⁴⁸ Matteus 18:19-20. Lainauksessa on mainittu suluisissa alkuperäisiä kreikankielisiä sanoja.

täytyvät eli jos kaksi tai kolme kokoontuu Logoksen nimessä. Yhdistymisen seurauksena totuus on läsnä kaikissa osapuolissa, totuus tulee esille ja pysyy ehdot täyttävässä syllogistisessa kokonaisuudessa.

Logos tarkoittaa myös puhetta ja kristillisessä teologiassa se samaistetaan Kristukseen ja Sanaan, joka tuli lihaksi. Se on näin ollen ymmärrettävissä välitermiksi⁴⁹, joka lopulta dramaattisesti poistetaan eli uhrataan, koska sitä ei enää esiinny lopullisessa täydellisessä johtopäätöksessä. Asian havainnollistamiseksi tässä voidaan esittää seuraavanlainen keksitty syllogismi:

Väittämä 1: Kristus on kuolematon

Väittämä 2: Jeesus on Kristus

Johtopäätös: Jeesus on kuolematon

Logiikkaopin mukaan, jos väittämä 1 ja jos väittämä 2 pitävät paikkansa, niin silloin voimme olla varmoja, että myös johtopäätös pitää paikkansa. Johtopäätöksessä ei enää esiinny Kristus-termiä, vaan se toimii ikään kuin yhdistäjän roolissa ensimmäisessä sekä toisessa väittämässä ja poistuu sen jälkeen yhtälöstä.

Matteuksen Evankeliumin lainauksen oikeusopillinen näkökulma on hyvin tunnistettavissa ja sopii kontekstiin, jossa juutalainen uskonto ja laki näyttelevät suurta osaa. Metafyysinen ja filosofinen näkökulma sen sijaan tulee esille vasta, kun kreikankielisiä sanoja sekä niiden käyttötapoja ja etymologiaa tutkii pidemmällä aikavälillä ja laajemman retorisen perinteen kautta. Huomaa esimerkiksi lainauksen ehtolause rakenne, missä jos-sana esiintyy kahdesti "jos kaksi teistä on... ja jos kysyy..." Jos-sana mahdollistaa hypoteesin rakentamisen.

Voimme tietysti tehdä sen huomion, että aristoteelinen logiikka toimii vain yksinkertaisen kielen ja väittämien kanssa. Näin se onkin, mutta mielestäni on erityisen mielenkiintoista, että ihmisen arkikieli edelleen toistaa hyvin samanlaisia maneereita, joista Aristoteleen logiikan kategoriakäsittely⁵⁰ on saanut muotonsa. Usein puhekielessä viljelemämme fraasit kuten 'ei koskaan', 'aina', 'kaikki' ja 'ei mikään' vastaavat logiikassa universaalia kategorisointia.

On mahdollista, että logiikka juontaa juurensa ihmisen luontaisesta tavasta käyttää kieltä jo aikojen alusta lähtien. Tiedämme varsin hyvin, että tällainen tapa yleistää ja lokeroida on ongelmallista ihmisten välisen kommunikoinnin kannalta. Vaadimme tarkempia määrittelyjä, mutta sillä puolen luuraa toinen vaara, nimittäin substanssin jatkuva epäminen ja atomistisuus. Näiden kahden ääripään välissä, mesossa, yritämme sukkuloida ja tehdä kantamme ymmärrettäväksi ja hyväksytyksi.

⁴⁹ <https://fi.wikipedia.org/wiki/V%C3%A4litemmi>

⁵⁰ [https://fi.wikipedia.org/wiki/Kategoria_\(filosofia\)#Aristoteleen_kategoriat](https://fi.wikipedia.org/wiki/Kategoria_(filosofia)#Aristoteleen_kategoriat)

Valtavirraksi muodostuneet kristilliset ja juutalaiset traditiot värittävät suuresti muinaisten pyhien tekstien tulkintaa. Hetkellinen erottautuminen perinteisistä tulkinnoista voi avata aivan uusia maailmoja, kuten esimerkiksi Dennis MacDonaldin Evankeliumien ja Homeroksen imitointiteoria⁵¹ parhaimmillaan tekee. Silloin on tietysti hyvä tiedostaa, että uusi tulkinnan linja sekä alkuperäinen mahdollisesti tarkoitettu asia saattavat elää omassa erillisessä maailmassaan.

Filosofin tehtävä ei ole kuitenkaan pelkästään toistaa jo olemassa olevia ja muiden tarkoittamia käsitteitä, vaan viedä niitä eteenpäin, luoda myös jotain uutta ja jännittävää. Jännittävintä Matteuksen Evankeliumin kohdassa on mielestäni se, että kysyjä saa, mitä tahansa asiaa hän kysyy. Aristoteles sen sijaan piti kysymyksiä, jotka penäävät alkusyytä tai vastaavasti lopputulemaa ennen väliväittämää, ajatteluvirheinä, joka johtaa kehäpäätelmään tai loputtomaan regressioon⁵².

Kirkkoisät käyttivät enemmän tai vähemmän hyödyksi tätä metafyyssistä oppipohjaa, jota jo Platon ja Aristoteles kutsuivat teologiaksi⁵³. Valitettavasti monet terävätkin ajattelijat kompastuivat siihen, että vapaan ajatuksen maailmassa ei ole rajoja, mutta ei myöskään itsetodistusvoimaa. Loogisessa kehyksessä järkeviä väittämiä voidaan näennäisesti tehdä mistä vain ja loputtomiin, jos ne eivät perustu kokemukselle ja havaintoasioihin. Kuten esimerkiksi edellä mainittu Jeesus-Kristus-Kuolematon-syllogismi.

Aristoteleen mukaan löytöjen eli havaintotiedon, toisin sanoen gnosisen, pitää edeltää järkeilyä. Vasta sen jälkeen siitä voi tulla tietoa eli tiedettä (kreik. *episteme*). Lainatun Evankeliumin kohdan mukaan vastaus kysyjälle tulee aina, kun nimi (kreik. *onoma*) ja kahden tai useamman ihmisen havainto (kreik. *pragmatos*) ovat yhdistyneet. Eli ei minkä tahansa asioiden kysymiseen vaan pragmaattisten eli käytännöllisiin havaintoihin pohjautuviin kysymyksiin voidaan vastata efektiivisesti.

Antiikin jälkeisen ajan teologiassa ja monissa esoteerisissa kouluissa äärettömän regressioon ongelmaan tuodaan ratkaisuksi ulkopuoliset todistajat, joita perinteisesti tarvitaan vähintään kaksi. Tämä on tietenkin vain väliratkaisu, koska jos kyseenalaistaisimme todistajat, niin meidän pitäisi alkaa arvioimaan sitä, ovatko ulkopuoliset todistajat päteviä, onko heidän havainto uskottava ja miten voimme varmistua siitä. Mutta kuten yleensä, tämä on nähtävä vain ulkoisena mallina sisäisestä, voitaneen sanoa henkisestä laista, syllogismista.

---

⁵¹ Dennis MacDonald: The Gospels and Homer - Imitations of Greek Epic in Mark and Luke-Acts, 2014

⁵² <https://philosophy.lander.edu/logic/circular.html>

⁵³ <https://en.wikipedia.org/wiki/Theology#History>

Fundamentalismista ajatusseisahduksiin

Agrippan loputtoman todistelun kehän välttämiseksi nykyaikaisessa tietoteoriassa suurinta sateenvarjoa kantaa fundamentalismi. Tämä sana voi kalskahtaa hiukan oudolta, mutta sen mukaan olemme tosiaankin pakotetut sopimaan, että tietyt aksioomat, esimerkiksi niin kutsutut Peanon matemaattiset aksioomat, ovat itsearvoisesti tosia. Toki ne ovat äärimmäisen huolellisesti valittuja olettamuksia, joiden avulla koko matemaattinen järjestelmä saadaan toimimaan moitteettomasti omassa maailmassaan.

Empiirisesti totuuslauseiden arvo on mitättömän pieni. On kertynyt valtava määrä perusteita sille, että mikään muodollinen looginen järjestelmä ei voi itse todistaa omaa eheyttään eikä oikeellisuuttaan. Lähtien Agrippan viidestä troopista, päätyen Gödelin toiseen epätäydellisysteoreemaan, voimme olla tästä väitteestä aika varmoja. Pelkkä loogisesti hoidettu symbolien manipulointi totuuslauseissa ei auta totuuden selvittämisessä kuin korkeintaan puoliväliin.

Viime aikoina tieto-opissa on siirrytty tutkimaan uusia malleja, kuten koherenssiteoriaa ja suhteellista totuusarvoa, peräti hyveoppia ja estetiikkaa. Näiden uusien mallien toimivuudelle tuntuu löytyvän enenevässä määrin myös neurobiologista tukea. Mallit valaisevat sitä, miten ymmärrys muodostuu. Tiedon luonne ja arvo tulee paremmin esiin siinä mitä me kutsumme ymmärtämiseksi. Kun me ymmärrämme, me tiedämme. Keskeinen kiinnostuksemme on silloin siinä, miten ymmärtäminen on mahdollista, mitä ymmärtämisessä tapahtuu? Missä vaiheessa puhtaasta imitoinnista tulee ymmärtämistä? Ymmärtämisestä ja hyvän selityksen kriteereistä on myös pyritty tekemään ontologisia kysymyksiä⁵⁴, ei vain epistemologisia.

Hypoteesin rakentamisen ei tarvitse olla vain totuuslauseiden muodostamista. Sillä voi olla myös erillinen tehtävä tiedon kultivointitekniikkana ihmisen ajattelun ja luonteen kehittämisen kautta. Kyky hypotetisoida on kykyä siirtyä oman koherentin maailmankuvan ulkopuolelle, rakentaa ja eläytyä uuteen ajatusmalliin. Astua toisen kenkiin, kuten kansanomaisesti sanotaan. Hypoteesi on potentiaalisti portti toiseen maailmaan.

Usein hypoteesina käytetään omaa jo luutunutta kuvaa maailmasta, jonka ympärille rakennetaan oletusarvoinen tieteelliset kriteerit muuten täyttävä teoria. Tämä on vain tapa peitellä alkuvaatimuksia ja -olettamuksia, jotka ovat alunperin todella johtaneet henkilön teorian tai hypoteesin rakentamiseen. Vapaan ajattelun tuottamat portit, avoimet hypoteesit, ovat luonteeltaan erilaisia.

54

https://www.researchgate.net/publication/328253228_Ontic_explanation_is_either_ontic_or_explanatory_but_not_both

Hypoteesit todellakin vaativat alkuvaatimusten hetkellistä hylkäämistä, omien luontaisten uskomusten ja aksioomien epäilyä, ehdoin tahdoin päinvastaisen tai vaihtoehdoisen näkökannan rakentamista. Usein emme pysty muista ihmisistä täysin aukottomasti arvioimaan, ovatko he kyseenalaistaneet omat näkökantansa, eikä se olekaan välttämätöntä. Omia näkökulmia emme taas halua uudelleenarvioida, ainakaan kovin usein, koska se hajottaa mielen sisäisiä tuttuja rakenteita. Mutta se voi olla välttämätöntä.

Filosofisen analyysin lisäksi toinen tie vapautua hetkellisesti vanhoista ajatuskaavoista on aiemmin mainitsemani ajatuksen totaalinen pysäyttäminen. Tämä voi tapahtua huomioimalla niitä luonnollisia seisauksia, joita pään sisäinen puhe tekee arkisissa askareissa. Se on lähes mahdottomalta tuntuva tehtävä siksi, että juuri sillä hetkellä, kun huomaat keskittyneesi johonkin muuhun tekemiseen ilman ajattelua, alat ajattelemaan sitä. Jos sinulle annetaan tehtäväksi olla ajattelematta pinkkiä possua, niin teet juuri sitä kuin vastustamattoman magneetin lailla. Tämä on vetovoiman lakia voimakkaimmillaan.

Itämainen tapa löytää sisäisestä katkeamattomasta ajattelusta rako, hetki hiljaisuutta, on säännöllinen hengityksen laskemisen ja asteittainen pelkkään hengityksen tarkkailuun, lopulta vain olemiseen siirtyminen. Automaattisen sisäisen puheen eli opittuja kaavoja seuraavan ajatusassosiaatioketjun voi pysäyttää meditaatiolla. Ajatusseisauksen kautta on mahdollista löytää uusia hypoteettisia ajatusuria.

Tämä harjoitus ja tapa on kuitenkin vaativa ja voi aiheuttaa voimakkaita psykofyysisiä seurauksia. Harjoitus on hyvä ajoittaa oikeaan vaiheeseen ihmisen psykologista ja tiedollista elämänkaarta. Nykyään suurta suosiota saaneet tietoisien läsnäolemisen harjoitukset auttavat myös ajatusrattaiden väliaikaiseen pysäyttämiseen. Radikaaleimmat tutkijat näkevät jopa, että sisäinen puhe / ajattelu, on jääne lapsuuden kielen oppimiseen liittyvistä kognitiivisista kehitysvaiheista, eikä ollenkaan välttämätöntä enää aikuisena.

Yhtä kaikki, tiedon syntyprosessiin perehtyminen mannermaisena⁵⁵ elämänfilosofisen tieto-opin kautta voi viedä samanlaisiin havaintoihin ja kokemuksiin kuin itämaisien tradition mietiskelyharjoitukset. Se on, kasvaneeseen erottelukykyyneen, jossa ajattelu ja havainnointi koetaan erillisinä mielen toimintoina ja tietoisuustaitoina, sekä lopulta tyhjyyden kokemukseen.

Tämä voi todella koetella filosofin ja sitä kautta tiedon luonnetta. Filosofista itsestään tulee alkemistinen sulatusuuni, jossa tiedon luonne testataan. Toisen metaforan⁵⁶ mukaan filosofista tulee alasin, jonka päällä särmäisestä tiedosta hiotaan tasainen viisasten kivi.

---

⁵⁵ https://fi.wikipedia.org/wiki/Mannermainen_filosofia

⁵⁶ Metafora on kielikuva, jossa kahta toisiinsa liittymätöntä asiaa samaistetaan ilman kuin-sanaa.

Vapausfilosofia

Hypoteesit ja ajatuskokeet saavat oikeutuksensa ja perustansa vapausfilosofialta. Vapausfilosofian mukaan kaikki uskomukset, niin uskottavat, huonosti perustellut, kuin kokonaan väärät jne. ovat oikeutettuja. Ilman vapausfilosofista pohjaa emme voisi tehdä ajatuskokeita, emme saisi pohtia vapaasti erilaisia skenaarioita, vääriäkin.

Valitettavasti tämän esseeni tila ei mahdollista vapausfilosofisen perustan laajamittaisempaa kuvausta. Se nimittäin vaatisi uskonnon, tieteen ja filosofian toisen kuuluisan demonin kohtaamista, niin kutsutun Laplacen demonin⁵⁷ eli kaiken ennaltamäärävän teorian ja kaaosteorian välienselvittelyä. Kyse on pääasiassa tahdon vapauden filosofiasta ja vain pienenä sivujuonteena poliittisesta vapaudesta. Rudolf Steiner käsitteli vapauden merkitystä tunnetussa teoksessa "Vapauden filosofia", vaikka suuri osa kyseistä teosta on itseasiassa tietoteorian kuvausta. Aku Visalan uusi kirja "Vapaan tahdon filosofia" sisältää ajankohtaisen ja kattavan kuvauksen vapausteemaan liittyvistä filosofisista näkökulmista.

Hypoteettinen malli ei aina ratkeaa yhden ajatusmyrskyn aikana, vaan hypoteesin testaaminen voi vaatia vuosia työstöä, matematiikassa jopa satoja vuosia, kuten Fermatin viimeisen teoreeman ja Riemannin hypoteesin kanssa on käynyt. Meillä on oikeus olla tai näyttää ja esittää olevamme oikeassa, silläkin uhalla, että mahdollisesti olemme väärässä.

Kukaan ei loppujen lopuksi omista termejä, vaikka kuinka haluaisi. Täysin tietämätön ja sivistymätön voi ihan yhtä hyvin toistaa muiden tekemää mallia itse siitä mitään ymmärtämättä. Keskiaikaisen tšekkiläisen teologin Jan Husin viimeinen huudahdus "Oi pyhä yksinkertaisuus", kun maalaismummo kantoi lisää puita Janin roviolle, kuvaa raadollisesti vapaan tahdon, imitaation ja ymmärryksen tulenarkaa rajaa.

Jos hengen ja ajatuksen ehdottomasta vapaudesta ja oikeutuksesta tingitään, niin syöksymme suoraa päätä dogmatismiin, jossa toistelemme vain historian vanhoja mokia, parhaimmassakin tapauksessa toistelemme vain totuuksia, joita emme itsekään ymmärrä. Vapausfilosofian kulmakivi on, että saamme olla väärässä ja tehdä virheitä. Yksilöllä on vapaus on valita, haluaako hän pyrkiä totuudellisuuteen, mutta se ei voi olla ihmisen kunnian ja arvon ehtona. Tieteelliseen, uskonnolliseen tai filosofiseen totuudellisuuteen pyrkiminen on yhteisön tai sisäisen vakaumuksen asettama vaade, joka ei välttämättä koske kaikkia ihmisiä samalla tavalla, puhumattakaan kaikista eliökunnista. Lienee kuitenkin turha erityisesti painottaa, että tietoteorian tarkoitus on olla mahdollisimman oikea ja totuudenmukainen.

Todellisuuden luovat ajatukset ovat yhteydessä sekä tunteisiin että tekoihin. Spiritualistien mukaan ajatukset vaikuttavat jopa ympäristöön oman ulottuvuutensa kautta siten, että niillä

---

⁵⁷ https://fi.wikipedia.org/wiki/Laplacen_demoni

ei ole samoja fysiikan rajoituksia kuin aineellisella vaikuttamisella. Yhteyden arvellaan olevan välitön.

Vaikka spiritualistiselle ajatusvaikuttamiselle ei löytyisikään lopullista todistusta ja usko siihen hiipuisi vuosisatojen aikana, niin selvyys siitä, että ajattelumme vaikuttaa maailmankuvan muodostumiseen tuskin muuta kuin syvenee. Tämän takia totuudenmukaisuuteen pyrkiminen on vastuullisuutta ajatuselämän selkeyttämisen ja puhdistamisen kautta. Vapauden vastapainoksi muodostuu vastuu. Vasta kun nämä kaksi, vapaus ja vastuu ovat vaa'alla tasapainossa, on hypoteesilla mahdollisuus muodostua portiksi. Vasta sen jälkeen on mieltä puhua teesistä, antiteesistä ja synteisistä.

Moderni, varsin suppeaksi valmiiksi markkinoitavaksi paketiksi leivottu tietoteoria tutkii ensisijassa tiedon olemassaoloa, luonnetta ja oikeutusta, mutta jättää totuudellisuuden ja todellisuuden tutkimisen mielenfilosofian ja luonnontieteiden tehtäväksi. Mielestäni tällainen jaottelu on jokseenkin luonnotonta. Myös teoreettisen filosofian dosentti ja maanviljelijä Riku Juti vaikuttaa kirjan "Tiedon filosofia" johdannossa saavan enemmän irti aiheesta, kun hän käsittelee sitä hengittävämmän antiikkiin juontuvan kehityskaaren kautta. Kautta aikain filosofit ovat joutuneet käsittelemään näitä aiheita ristiin rastiin ja limittäin.

Mikko Leinosen väitöskirjan "Tieteellinen ajattelu ja filosofian rikkaruohot" mukaan suomalaisen akateemisen filosofisen ajattelun määrittelijänä toimi Eino Kaila. Kaila on vaikuttanut vahvasti siihen, miksi looginen empirismi on pitkään ollut rajaamassa pois filosofiasta kaiken elämänfilosofisen ja metafyyssisen sisällön. Kailan filosofiassa hyväksyttäviä osa-alueita ovat lähinnä logiikka, tieto-oppi ja luonnontiedekelpoisuus⁵⁸. Kailan sanoin "...filosofiaa voidaan harjoittaa vain tieteiden kautta ja niiden pohjalla."

Koulukuntakiistojen hienoinen vaimentuminen 1970-luvun jälkeen loi kuitenkin vielä ajanjakson, jolloin ruusuristiläistaustainen filosofi Sven Krohn saattoi pitää ydinihmisen liekkiä yllä vuosituhannen vaihteeseen saakka suomalaisessa akateemisessa maailmassa⁵⁹. Krohnin tieto-oppi, fenomenologia ja eettinen filosofia on yksi viimeisiä metafysiikkaa avoimen selkeästi kannattavia suomalaisia ajattelun tuotoksia meidän aikakaudella. Hypermodernin ajan koneälyn haaste on ehkä loogista empiristiä vielä kovempaa luokkaa oleva haaste, jota vaatii aivan uuden sukupolven ajattelijoita metafyyssisen filosofian pariin.

Postmodernin filosofian toinen ongelma globaalimmin katsottuna näyttää olevan siinä, että yritämme kapseloida itsemme ulos inhimillisestä kokemuksesta, erityisesti omista kokemuksistamme ja historiastamme. Yritämme käsitellä kysymyksiä puhtaasti mielen maisemissa kuvaillen eri näkemyksiä ja määritelmiä. Linkki todellisuuteen hämärtyy ja ongelmat jäävät ikuisen mielipiteiden tarkentamisten ja kumoamisten kehään, kielitieteellisiin nyansseihin, tarinoiden paremmuuden arvosteluun.

⁵⁸ Mikko Leinonen: Tieteellinen ajattelu ja filosofian rikkaruohot, sivu 243, väitöskirja, 2008

⁵⁹ In memoriam - Sven Krohn (1903–99): <https://filosofia.fi/tallennearkisto/tekstit/3220> Katso myös myös Erkki Lehtirannan haastatteluista koostama Sven Krohnin kuvaus: <http://www.via.fi/krohn.htm>

Tätä menoa filosofiasta tulee pian kuin 60-70-luvun tasakattoinen alkuinnostuksen kosteuttama betonikuutiotalo, jonka sädehtivien seinien sisälle uskaltautuu nykyään vain kumikäsinein ja suojapuvulla varustettu hahmontunnistaja.

Kun kenelläkään ei ole varaa olla väärässä, ei kenellekään tule tilaa luoda uutta. Vapaa ajattelu on kuollut. Arkun kantta tiivistellään vielä lisää läpinäkyvän ytimekkäillä itseään toistavilla yllätyksettömillä lauseilla, jotka tukahduttavat lopunkin todellisen filosofoinnin hengen. Elävä elämä kuitenkin soljuu ja jatkaa vääjäämättä matkaansa kuin musiikkiesitys ensimmäisten annettujen tahtimerkkien jälkeen. Jonkun täytyy tehdä päätös, jonkun täytyy kantaa vastuu.

Tietoteorian eräs nykyisistä kuuluisista hahmoista, Keith Lehrer⁶⁰ on päätenyt maltillisemmassa fundamentalismissa siihen, että ihmisille on järkevää uskoa havaintokokemuksiin, koska ihminen ei voi rajallisen tietoon pääsyn ja ajan takia varmistaa kaikkea kuulemaansa ja kokemaansa. Sen vuoksi havaintokokemuksista seuraavat uskomukset ovat oikeutettuja. Käytännössä ohjelmistokehittämisen ja erilaisten ohjelmointiparadigmoihin parissa kaksikymmentä vuotta työskennelleenä lisäksi tähän järkevältä tuntuvaan lähtökohtaan, että pyrkimyksen tietoon pitäisi olla jatkuvasti ja ketterästi tarkentuvaa. Havaintotiedon ja loogisen tiedon on hyvä kulkea kuin sini ja kosini aaltojen, samaan aikaan toisiaan täydentäen. Silloin oikeutettuja uskomuksia voidaan tarkentaa molempiin suuntiin.

Uskon ja tiedon oikeutuksella en tosin itse katso olevan kovin suurta merkitystä, koska yhteiskunta, jossa elämme on vahvasti sanan- ja uskonvapauden aatteen hapattama. Ihmisellä on mielestäni oikeus uskoa mihin vain, vaikka lentäviin lehmiin. Ihmisellä on oikeus uskoa olevansa oikeassa, ja oikeus epäillä uskoaan, samoin epäillä myös muiden tietoa. Tämän periaatteen voi palauttaa renessanssista alkunsa saaneen ja Rudolf Steinerin kirkkaaksi kiteyttämään vapauden filosofian kolmijalkaan⁶¹. Se on niissä kolmessa periaatteessa, että a) henkisellä ja kulttuurisella sektorilla pitää toteutua vapaus, b) taloudellisella sektorilla veljeys ja c) lainopillisella yhteiskunnan sektorilla tasa-arvo.

Totuudenetsijälle, tai ihan yhtä hyvin kansalaisvaikuttajalle, uskomusten kriteeristön on hyvä tarkentua. Vastuu tiedon henkilökohtaiseen varmentamiseen sekä vaatimusta uskomuksen oikeutukseen täytyy kiristää sitä mukaa, kun yksilön vaikutusmahdollisuuksista yhteiskunnassa tulee laajempaa. Vastuun pitäisi suurentua erityisesti silloin, kun yksilöstä tulee julkkis. Kansanvallan muoto Suomessa näyttää tukevan enemmän sitä, että uskomusten oikeutuksen vapaus on siirretty myös sen pohjalta tapahtuvaan toiminnan oikeutukseen, joka tuo välittömästi uskottavuusongelmia koko järjestelmää kohtaan.

---

⁶⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/Keith_Lehrer

⁶¹ Rudolf Steiner: Yhteiskunnallisen kysymyksen ydinkohdat, luku 2, 1922

Erityisesti mielipide- ja sananvapauskeskustelusta on kokonaan unohtunut sananvastuuelementti.

Tiedon luonteeseen kuuluu se, että sen totuusarvo tahtoo aina lipsua otteestamme. Mitä tiukemmin ja tarkemmin pyrimme puristamaan tietoa irti jostain kohteesta, määrittelemään sen, sitä varmemmin käteemme jää vain joko itse asian ympärillä pyöriviä käsitteitä tai peräti pelkkää tyhjyyttä. Tämä antaa aiheen ajatella, että tiedon käytännöllisyys riippuu tosiasiasa ei sen tarkasta määrytyksestä, vaan kuhunkin aiheeseen liittyvien semanttisten merkitysten verkosta ja siitä, että sovimme merkitysverkon kuvaavan kulloinkin kyseessä olevaa tietoa.

Se, että jostain vain sovitaan tai jäädään loogiseen, mutta hypoteettiseen ratkaisuun, ei täyty kokonaan tiedon kriteeriä, ei ainakaan tiedonjanoa, josta esseen alussa puhuin ja lähdin liikkeelle. Mutta onko se lopulta vääjäämätön kohtalomme, saada vain suhteellista toisista riippuvaista tietoa? Onko tiedon absoluuttisuuden vaade utopistinen, todellisuuden vastainen ja siksi mahdoton kriteeri täyttää?

Saatu, otettu ja yhdessä koettu tieto

Pohtiessani lisää uskonnollisessa mielessä meille ilmoitetun tiedon luonnetta, muun muassa Johanneksen ilmestykseen pohjautuvan isopsefisen tutkielmaesseeni⁶² kautta huomasin, että ilmestyksenomainen annettu tieto ei välttämättä ole yhteensovittamattomassa ristiriidassa kultivoidun, otetun tiedon kanssa. Eräässä variaatiossa ihminen ensin työstää pohjaa sille, että epifania⁶³ voi tapahtua. Se on osaksi työtä, osaksi armoa. Tässäkin toinen voi painottaa sitä, että lopulta tiedon voi saavuttaa vain ansaitsemattomasta armosta. Toinen painottaa sitä, että armo ei voi toimia, jos ihminen ei laita tikkuakaan ristiin, saati jos ihminen laittaa vain kapuloita rattaisiin.

Molemmat, tapahtumista saatu tieto ja toiminnallinen otettu tieto, ovat omalla tapaa kiehtovia tiedon muotoja ja jossain mielessä toisistaan erottamattomia. Rudolf Steiner näki, että tietotapahtuman ja tietotoiminnan välinen ero on itseasiassa vain väliaikaisesti käsitteellistetty ja erotettu siten toisistaan. Ne eivät ole perimmäiseltä luonteeltaan toisistaan eroavia tiedon muotoja. Loppujen lopuksi ne molemmat kuuluvat yhteen suureen liikuntoon, jota hän mieluiten kutsui spinozalaisittain monismiksi. Siteeraan Steinerin ”Tieto ja Totuus” kirjasta⁶⁴:

---

⁶²

https://www.researchgate.net/publication/326589112_Isopsefia_-_muinaisten_mysterien_kiveen_kirj_oitettu_avain

⁶³ Epifania tarkoittaa James Joycen (1882 - 1941) mukaan asian tai tilan sisäisen olemuksen odottamatonta paljastumista. Epifanian laukaisijana voi toimia sattumanvarainen arkielämään kuuluva ilmiö, kuten konkreettinen esine, ele tai sana.

⁶⁴ Rudolf Steiner: Totuus ja Tieto, luku 4, 1892

“Annetun ja tiedostetun maailman välinen raja ei esiinny ajallisesti inhimillisen kehityksen tosiasiana, vaan se on keinotekoisesti vedettävä.”

Keinotekoinen tietoinen rajanveto tapahtuu yleensä varsin myöhäisessä psykologisessa kehitysvaiheessamme. Varhainen lapsuutemme on ulkomaailmasta saamamme aistitiedon jäsentämistä. Jäsentämiselle antaa tietyt puitteet meidän kehomme hermostollinen ja geneettinen rakenne. Tämän jälkeen varsin pian alamme imitoimaan aistittua todellisuutta perheen ja muun ympäristön kautta. Koulujärjestelmämme pohjautuu loputtomiin aakkosten ja numeroiden, riimitettyjen listojen toistamisen ja imitoimisen sarjoihin. Näillä sarjoilla luodaan pohjaa seuraavalle oppimisen tasolle, jossa tietoa aletaan soveltamaan, ilmaisemaan samat asiat analogisin keinoin.

Seuraavaksi meidät ohjataan ongelmatilanteisiin, jotka muistuttavat aiemmin opittua, mutta eivät ole sitä yksi yhteen. Päätelykykyämme ja ajatuksiamme ohjataan kohti abstraktimpaa maailmaa huomaamaan toistuvia samankaltaisia rakenteita uniikeiksi muodoiksi erilaistuneen pintakerroksen alta. Tiedosta tulee monimutkaisempaa, koska se ei ole pelkästään irrallisten objektien erottelukykä, vaan sen ymmärtämistä, miten asiat toimivat. Bitit ja hiukkaset muuttuvat funktioksi ja aalloiksi. Staattisesta tiedosta tulee dynaamisempaa, jossa vaikutussuhteet ovat tiedon olennaisinta osaa.

Lopulta, kun etenemme peruskoulusta lukioon ja korkeakouluihin, opimme erottelemaan dynamiikasta eri asteita, lineaarisen nopeuden lisäksi meidät ohjataan ymmärtämään kiihtyvyyttä ja hidastuvuutta, suorien kulmien ja pinta-alojen lisäksi kaarevuutta, useita ulottuvuuksia, raja-arvoja, analyyttistä jatkuvuutta, rajattomuutta, jne. Näin on luotu polku henkilökohtaisesta tietotapahtumasta tietotoimintaan, joka vaatii vielä pari askelta täydentyäkseen kokonaiseksi tietoteoriaksi, nimittäin empirismin, yhdessä koetun tiedon ja tietoisesti uudelleen rakennetun käsitemaailman.

Empirismi voi kohdistua omiin kokemuksiin tai ihmisten keskenään jakamaan isompaan kokemusten joukkoon. Yhdessä tutkittu, koettu ja koeteltu tieto, joka perustuu kollektiiviseen havainnointiin sekä analyyttiseen tarkasteluun, on luonnollinen jatke tiedon luonnehdinnalle. Koko arsenaali tarvitaan, kun viisauden rakastaja haluaa penetroitua mahdollisimman syvälle tiedon luonteeseen.

Kokemuksellinen tieto testataan ja suhteutetaan, sitä verrataan ja arvioidaan muiden kokemuksiin ja pyritään sitä kautta realistisempaan kuvaan maailmasta. Jossain mielessä tiedosta tulee silloin entistä abstraktimpaa, mutta parhaassa tapauksessa myös varmempaa ja laajemmin sovellettavaa, koska se on yleisempää. Negatiivinen efekti tällä on se, että kukaan ei estä meitä hyppäämästä suoraan abstrakteihin käsitteisiin ja imitoimasta niitä, ilman käsitteiden perinpohjaista itseoivaltamista, ilman käsitteiden itse uudelleen rakentamista. Silloin keskustelulla on tapana jäädä leijailemaan pilvien tasolle ilman konkreettista kiinnekohtaa.

Empirismissä itse koetusta tiedosta siirrytään askel ulospäin, koska tieto ei ole enää kokonaisuudessaan kenenkään omaa, vaan kokoelma ihmisjoukon jaettua kokemusta ja tietämystä. Tietoa katsotaan ulkopuolelta, jossain määrin unohtaen egonsa eli itsensä ja orientoituen yhteisöllisyyteen, objektiivisuuteen. Empirismi ei kuitenkaan takaa, että meistä tulisi egottomia, mutta se voi johtaa meidät näkemään, että ego on varsin häilyvä käsite.

Empirismi ei toisaalta ole ongelmaton tiedon varmistamistapa. Osa kokemuksistamme, ehkä suurikin osa, on yksin henkilökohtaisesti ja vieläpä vain kerran sellaisenaan koettua. Jos kuulen käen kukkuvan metsässä, eikä kukaan muu ole sitä kuulemassa, enkä voi sitä muutenkaan todistaa muille, ei se silti vähennä kokemuksen todellisuutta.

Seuraavat kysymykseni ovat: mitä arvoa tiedollani on, miten mitataan väitteeseen liittyvän tiedon arvo, mitä hyötyä siitä on minulle ja muille? Jos en voi vakuuttaa muita enkä varmentaa tilannetta esimerkiksi toistamalla sitä tai viemällä toista henkilöä tiedon äärelle, herää kysymys, että kuuluuko sellainen kokemus tiedon piiriin, kannattaako sellaisesta kokemuksesta kertoa saatika väittää mitään? Empiirisyys tuo meidät todistamisen taakan, vakuuttamisen ja vakuuttavuuden lisäksi hyöty- ja tarpeellisuusnäkökulmien pariin.

Osa tiedosta, johon törmäämme, on erittäin spesialisoitunutta. Esimerkiksi kvanttimekaniikan standardimalli ja muotodynamiikan selitysmalli kvanttigravitaatiolle voivat vaatia kymmenien vuosien opiskelua, jotta sen voi ymmärtää, jos silloinkaan. Siten vain rajatulla joukolla ihmisiä on lopulta mahdollisuus edes teoreettisesti keskustella sille alalle spesialisoituneen tiedon oikeellisuudesta tai tarpeellisuudesta. Käsitelen muotodynamiikan kautta tätä teemaa tarkemmin ajan ja ajattomuuden⁶⁵ esseessäni.

Samoin vaikkapa Raamatun eksegeettinen koinee-kreikaksi kirjoitettuihin alkuteksteihin suunnattu tutkimus edellyttää vaativat pohjustavat opinnot, jotta sille alalle suunnatun tiedon luonteesta ja merkityksistä voi spekuloida rakentavasti. Sama ongelma koskee myös tietoisuustieteitä, jossa yhdistyvät omien tietoisuustaitojen kehittäminen, omat henkilökohtaiset löydöt ja niiden peilaaminen erilaisten traditioiden siirtämään tietoon ja nykyaikaiseen aivotutkimukseen.

Ongelmakenttää entisestään laajentaa se, että yksikään luonnollinen ihmiskieli ei yksistään kykene ilmaisemaan kaikkea tietoa. Tieto on levinnyt moniin muinaisiin, jo sukupuuttoon kuolleisiin kieliin, moniin nykyään elossaoleviin kieliin, myös keinotekoisiiin tieteellisiin ja matemaattisiin kieliin, ohjelmointikieliet mukaanlukien. Tieto on sidonnainen sanastoon, jossa samoja käsitteitä käytetään eri tieteen haaroissa hiukan eri merkityksessä tehden termeistä moniselitteisiä. Sanasto on taas sidoksissa kulttuurilliseen kontekstiin. Moniselitteisyyttä on mahdotonta estää tai rajoittaa vapausulottuvuuden takia. Kaikki jakautuu ja muuttuu. Kaikki on lainattavissa, laajennettavissa ja muutettavissa mitä tulee sanojen merkityksiin.

---

⁶⁵ https://www.researchgate.net/publication/330687291_Aika_ja_ajattomuus

Pelkkä sanaston oppiminen ei riitä vaan tarvitaan myös tuntemusta siitä, millaisissa yhteyksissä sanoja on käytetty ja miten niiden merkitykset ovat muuttuneet historian aikana. Lisäksi se, miten sanojen merkitykset muuttuvat, kun ne siirretään toiseen kieleen, kulttuuriin tai viitekehukseen, on mielenkiintoinen ja ajankohtainen aihe.

Eri kulttuureissa on painotettu erilaisia avuja. Lännessä olemme viimeiset sadat vuodet keskittyneet materiaaliseen ja tekniseen kehitykseen, idässä on keskitytty henkisiin ja sielullisiin kysymyksiin, jolloin tiedon syventyminen ja moninaistuminen on tapahtunut kyseisillä alueilla.

Ohjelmistogurut, pikakarma, dharma eli elämäntehtävä, keskusteluprofiilien avataarat, edelliset elämät, äijä- ja naurujooga, zenimäinen rauhallisuus, jne. kertovat kulttuurillisesta vaikuttamisesta idästä meidän suuntaan. Mutta yhtä varmasti ja hanakasti teknistä ja tieteellistä sanastoa liikkuu henkisten viitekehysten piiriin. Erityisesti uususkonnoissa kvanttimekaniikan monet ideat, emergenssikäsite, geometriset torus ja vortex muodot, fraktaali-, hologrammi- ja synergiäkäsitteet, E8, käpylisäke, solutietoisuus, jne. ovat tieteen kanssa jaettavaa sanastoa.

Kommunikointiin liittyvät haasteet ovat olennainen osa tiedon saavuttamisen ongelmaa. Joskus on sanottu, että minkä tahansa yhdellä kielellä ilmaistun asian voi kääntää toiselle kielelle. Jos kielen jokaisella sanalla olisi fyysinen vastineensa maailmassa, niin ehkä silloin näin voisi olla, mutta kieli ei kuvaa kuin osaltaan fyysisiä objekteja ja toimintoja. Iso osa kielen rakennetta on abstraktien yleistysten maailmaa, jossa sanojen merkitys muodostuu toisiinsa sidotuista semanttisista rakenteista. Tarkka käänös vaatisi kaikkien semanttisesti yhtenevien ja toisiinsa liittyvien käsitteiden kääntymistä, jolloin ajaudutaan muutamassa hetkessä siihen, että yhden sanan selittämiseen toisella kielellä vaaditaan arkeittain tekstiä. Koska lopulta voi olla, että kaikki kielet ovat yhteismitattomia keskenään, niin olisiko helpompia vain oppia toinen kieli ja käyttää sitä ilmaisuun?

Ratkaisuna tähän ongelmaan eri sivilisaatioissa on kehittynyt luonnollisten kielten rinnalle toisaalta yksiselitteisyyteen pyrkiviä keinotekoisia, matemaattisia kieliä, mutta toisaalta myös myyttisiin symboleihin painettuja monitulkintaisia kommunikaatiojärjestelmiä. On jokseenkin intuition vastaista, että tekemällä kielestä vielä monitulkintaisemman, siitä syntyisi hyvä kommunikoinnin väline. Mutta juu näyttää olevan siinä, että esimerkiksi runojen tarkoitus on siirtää jotain muuta kuin loogisesti validoitua tietoa. Runojen ja uskonnollisten symbolien, vertauskuvien on tarkoitus siirtää tunnelmia, mielikuvia, kokemuksia, paljon dynaamisempaa kokonaisuutta kuin loogisten väittämien termeihin ja lauseoperaattoreihin perustuvaa tietoa. Tunneällyn ohella voidaan puhua myös allegoria-intelligenssistä⁶⁶, älykkyydestä, joka on erikoistunut symbolisen ja allegorisen informaation ymmärtämiseen ja soveltamiseen.

---

⁶⁶ Katso Markku Graae: [Allegoria-intelligenssi: symbolien ja vertauskuvien opissa](#), 2018

Metaforisen tiedon kenttä on erilainen ja se toimii jossain mielessä vaativamman, mutta silti hyvin ihmiselle luontaisen kommunikaatiojärjestelmän kautta. Symbolinen kieli on kalliokuvien, piktogrammien ja hieroglyfikirjoitusvaiheiden perusteella alkuperäisempi, vaistomaisempi tapa siirtää tietoa. Sekä metaforisessa että loogisessa tiedossa koherenttius on kuitenkin hyvä tiedon hyödyllisyyden ja pätevyyden mittari.

Mitä löyhemmin esitetyn tiedon osaset liittyvät toisiinsa tai mitä heikommin niitä voi soveltaa muuhun vallitsevan kulttuurin kontekstiin, sitä vähemmän perusteltua ja oikeutettua tieto on. Vastaavasti, mitä laajemmin symbolista kuvaa voi soveltaa eri konteksteissa, sitä enemmän rakentuu merkitysyhteyksiä symbolin ympärille. Tässä toisessa ääripäässä tavallisesti ongelmaksi nähdään se, että jos jokin, esimerkiksi Jumala, energia, jooga tai rakkaus selittää tai tarkoittaa kaikkea, on kaiken syy, niin selittääkö ja tarkoittaako se lopulta mitään?

Empirismi laittaa tiedolle lisäkriteereitä, jotka pyrkivät validoimaan tietoa, varmistumaan sen oikeellisuudesta. Samalla empirismi luo asiantuntemuksellisen portaikon tiedon huipulle, jonka kipuaminen ei ole jokaisen tutkijan mahdollisuuksien rajoissa. En tarkoita etteikö lähes kaikilla olisi kognitiivisia kykyjä kivuta korkeallekin, mutta ajan rajallisuus, motivaatio ja yhteisön asettamat suunnat ja päämäärät voivat olla esteinä.

Yhteisön näkökulmasta kaikkien ei toki kannata yrittää tutkia kaikkea eikä varsinkaan samaa asiaa, mutta yksilön, filosofin näkökulmasta on olemassa peruskysymyksiä, jotka pitäisi pohtia joka päivä uudelleen ja alusta lähtien. Individualistinen filosofi rakentaa maailman uudelleen joka aamu, joten siihen ei mahdu auktoriteetteja. Empirismi sen sijaan edesauttaa autoritäärisen järjestelmän kehittymistä tiedon ympärille, emmekä lopulta pääse irti siitä, että empiristisen tiedon kyljessä kulkevat aina sen arkkiviholliset, kuten määrittelyn pohjaton kaivo, asiantuntijoiden keskiekiset mielipide-erot, luottamuksen ja uskon vaateet.

Empiirisyydellä on myös toinen ulottuvuus, joka luo ajattelullemme jonkinlaisia reunaehtoja. Jos nimittäin oletetaan tilanne, että minulla on olemassa jotain tietoa, jota en pysty sanallisesti kuvailemaan, enkä siirtämään siksi, että se on jotain niin spesialisoitunutta tai tiedon vastaanottaminen vaatii sellaisia kykyjä ja näkemystä, johon juuri kenelläkään muulla ei ole mahdollisuuksia, niin seuraavaksi herää kysymys, mikä sellaisen tiedon merkitys on. Sellainen tieto voi antaa minulle voimallisuuden ja täydellisyyden tunteen, mutta mitä hyötyä on tiedosta muille, jos heillä ei ole mahdollista verifioida tai saavuttaa sitä? Tai mitä jos tieto on niin vaikeasti verifioitavissa, että se vaatii kymmenien vuosien harjoittelun ja opiskelun ja asian tutkimisen, mikä hyöty sellaisen tiedon jakamisella on muulle maailmalle?

Ilmestyksenomaisessa tiedossa meille ikään kuin sanotaan, että tässä se on, valitettavasti et voi koskaan saada selville mihin tieto perustuu. Empiirisessä tieteellisessä tiedossa meille sanotaan, että opiskele, väittele, testaa ja huomaa, että loppujen lopuksi meillä on vain joko eriäviä mielipiteitä ja teorioita siitä, miten kaikki toimii tai vain joukko todennäköisyyksiä jonkun arvioimilla virhemarginaaleilla. Valitsetko helpomman ja lyhyen tien, vai vaikeamman vain saavuttaaksesi saman epätietoisuuden alkuperäisestä syystä?

Intialaisten yhdessä kaikkein vanhimmassa pyhässä kirjoituksessa, RigVedassa tähän ongelmaan pureudutaan maailmansynnyn pohdinnoissa⁶⁷. Kuka voi tietää, milloin maailma syntyi, jos jumalatkin ovat syntyneet vasta maailman syntymisen jälkeen? Aikaa myöten on kehittynyt metafyyminen käsite alkuperäisestä syystä ja liikuttajasta, Primus Movensista⁶⁸, siitä, että kaikella ilmennellä on ilmenemätön vastapoolinsa, alkuperäinen, itsearvoinen, aksiomaattinen syy kaikkeen. Idän versio monismista on tavattoman pitkälle kehittynyt juuri Advaita-filosofiassa⁶⁹. Ykseysoppia on joskus sanottu myös kaikkein vaativimmaksi filosofiaksi ymmärtää.

Tieteessä teoria pimeästä aineesta ja energiasta on kehitetty selittämään laajentuvan universumin energiatasapainoa. Jopa 95% maailmankaikkeuden energiasta on sidottu siis tunnetun ulkopuolelle. Vaakakuppi on pahasti kallellaan, näkyvä ja instrumentein tutkittava maailma on kuin Daatin höyhen egyptiläisten kuolleiden valtakunnassa Maatissa. Ilmenny materia on kuitenkin meille ilmeisen painava elementti, koska sen pohjalta yritämme ymmärtää ikuisia lakeja. Mitä kaikkea voimme tästä ilmenemättömästä alkusyystä ilmentyneen perusteella sanoa, on oma metafyyminen lukunsa.

Tiedon ja totuuden suhde

Tieto, jota käsittelen tässä esseessä, on olennaisesti sidottu totuuteen. Postmodernissa maailmassa sekä tiedon että totuuden saavutettavuus on kyseenalaistettu. Tilalle on tuotu narratiivi eli subjektiivinen tarina. Tarina on korkein totuus ja tieto, johon voimme postmodernin mukaan yltää. Mutta vastaavalla tavalla kuin historian tiimellyksessä totuuden merkitys on vaivihkaa siirretty tiedon luonteeksi, niin nykyään tiedon sisäinen merkitys siirretään narratiiviin samalla, kun kielletään, että sisäistä merkitystä olisi olemassa ensinkään.

Kirjoittamissani esseissä tieto tarkoittaa minulle sekä tiedostettua että jollain tapaa johdettua tietoa, sellaista johon voi päästä seuraamalla maamerkkejä, jotain viitoitettua tietä. Tarinan muotoutuminen liittyy tien kulkemiseen, kaikkine sivupolkuineen ja juonenkäänteineen. Tieto on tien kulkemista.

Intiassa tietä kutsutaan sanskritinkielisellä sanalla *marga*, jota käytetään muun muassa Ananda Marga ja Bhakti Marga-liikkeiden nimissä. Marga yhdistettynä *ananda*-sanaan tarkoittaa autuuden tietä. Vastaavalla tavalla yhdistämällä *marga*-sanan *bhakti*-sanaan muodostuu merkitykseksi antaumuksen tie. Kiinalaisen metafysiikan keskeisin käsite Tao tarkoittaa niin ikään tietä. Sumerilaiset kirjoittivat yksisuuntaisesta suuresta tiestä⁷⁰. Antiikin kreikassa Eleusiin mysteereissä kuljettiin Ateenasta alkavaa niin kutsuttua Pyhää Tietä,

---

⁶⁷ RigVeda 129:6

⁶⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/Unmoved_mover

⁶⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/Advaita_Vedanta

⁷⁰ Afonso Archi: The soul has to leave the land of the living, artikkeli, 2008

Hiera Hodosta pitkin⁷¹ kohti initiaatiopaikkaa. Myös Jeesus käytti samaa metaforaa tunnetussa lauseessa "Minä olen tie, totuus ja elämä." Tieto tai tietäminen tällaisessa kontekstissa on paljon holistisempaa, dynaamisempaa ja funktionaalisempaa kuin data tai informaatio. Jälkimmäisten sanojen verbimuodot, datantaa tai informoida eivät käyttöyhteyksissäkään sovellu samaan kuin tietäminen.

Me kuljetamme mukanaamme informaatiota. Niin itsetietoiset biologiset organismit kuin myös epäorgaaniset aineet tekevät sitä. Käsitteistössäni informaatio, alunperin jäsentymätön kaaosmainen data, muuttuu tiedoksi nimenomaan kielellisen ja symbolisen transformaation kautta. Tieto on outformaatiota, ulos tullutta muotoa. Kaikki ulostuleva ja ilmentyvä on totuudenmukaista luonnollista tietoa. Siinä mielessä ei voi olla väärää tietoa. Kreikankielinen termi totuudelle on *aletheia*, joka tarkoittaa ei-unohtamista⁷². Toinen ehkä tunnetumpi samaa asiaa kuvaava kreikankielinen sana on *apocalypsis*, joka tarkoittaa peiton tai hunnun poistamista eli totuuden ilmenemistä. Kummassakaan käsitteestä totuutta ei kuvata suoraan, vaan kiertoilmaisunomaisesti.

Hiljainen tieto voi olla vielä sanallistamatonta uinuvaa tietoa taitojen muodossa, mutta varsinainen tiedon määritelmä täyttyy, kun tieto muuttuu symbolien kautta tiedostetuksi ja korvamerkityksi. Tiedossa on siis vahva inhimillinen aspekti. Tieto, joka ei ole totuudenmukaista, on epätietoa. Se ei ole mahdollisimman suoraa ilmenemisestä vaan se on vääristyy siinä vaiheessa, kun ilmennyttä tietoa aletaan siirtämään toisaalle.

Vaikka tämä voi kuulostaa tarpeettomalta saivartelulta, niin tieto ei voi käsitteistössäni olla koskaan väärää, koska se ei olisi silloin tietoa. Arkikielinen filosofia⁷³ joutuu tekemään astetta tarkempia sanojen merkitysten asetteluita, jotta välttyttäisiin ilmeisiltä sanallisilta paradokseilta. Tämä on tärkeätä siksi, että en halua tässä vaiheessa vääränlaisella sanoituksella kokonaan evätä mahdollisuutta tietää. Jos tietoa on olemassa, niin se on aina tietoa. Vääristyminen, valon taittuminen tapahtuu matkalla. Koska alkuperäistä ilmennystä on mahdoton siirtää täsmälleen samanlaisena toiseen aikaan ja paikkaan, on erittäin suuri todennäköisyys, että tiedon kulku vääristyy matkalla.

Arkisessa puhekielessä on toki olemassa oikeaa ja väärää tietoa. Virheellinen tieto ei ole todenmukaista. Se ei ole pystynyt paljastamaan todellisuudesta eli maailman dynaamisista laeista tarpeeksi tarkkaa kuvaa. Virheellinen ja väärä tieto voi olla myös valetta, tahallaan vääristeltyä tietoa, totuuden vastakohta. Selvyyden vuoksi käyttäisin näissä tapauksissa termiä epätieto tai antitieto.

Itseasiassa meidän ei ehkä pitäisi kutsua tiedoksi muuta kuin alkuperäistä ilmennystä. Ja itseasiassa tietäminen tarkoittaisi silloin alkuperäisen, autenttisen todellisuuden suoraa

---

⁷¹ Kreikankielen *meta hodos* tarkoittaa tietä pitkin, josta juontuu sana metodi (eng. *method*) eli menetelmä.

⁷² Joh. 14:6 "Minä olen tie totuus ja elämä" (kreik. *egō eimai ē odos, ē alētheia, kai o tropos*)

⁷³ https://fi.wikipedia.org/wiki/Arkikielen_filosofia

kokemista tai vielä paremmin sanottuna sen *koettavaksi luomista*. Tämä selittää miksi koetaan, että useiden uskonnollisten kokemusten ydin ei ole kuvailtavissa. Koska sellaisten kokemusten siirtämisen tiedetään olevan kielellisesti mahdotonta. Kokemusta voidaan kyllä kuvailla tarkemmin ja tarkemmin loputtomiin, mutta kuvailu ei siirrä varsinaista kokemusta. Tarkempi kuvailu mahdollistaa vain kahden kokemuksen yhä syvemmän yhteismitallisen vertailun, mutta se ei välttämättä koskaan saavuta adekvaattia tilaa osapuolissa. Vaikea kysymys on se, miten yksilöiden kokemukset ovat erillään ja samalla yhteydessä toisiinsa.

Zenistä tuttujen paradoksaalisten koanien⁷⁴ tarkoitus on saattaa kokelas suoraan kokemukseen, Zatoriin. Mystisen ja esoteerisen uskonnollisuuden tehtävä on hyvin samanlaatuinen. Mutta uskonnollisuudessa on myös kerrostuma, jossa isoa roolia näyttelee usko tiettyihin oppeihin, joiden sanotaan traditiona kulkeneen historian läpi erilaisten todistajien, opettajien ja oppilaiden ketjun.

Tämän takia uskonnollisen tiedon siirtäminen tapahtuu johdattamalla pyrkijä tavalla tai toisella sille polulle, sille tielle, jonka maamerkit tunnetaan. Osa uskonnoista sanoo, että tämä johdatus on mahdollista vain ja ainoastaan jonkin transsendentin, kuten Jumalan toimesta. Osa uskonnoista, varsinkin esoteeriset traditiot ottavat aktiivisemmän roolin kokelaan johdattamisessa sille tielle, jonka kulkeminen vie kaivatun tiedon äärelle. Teosofiassa mm. C. W. Leadbeater kirjoitti kolmannen asteen vihkimyksen yhteydessä⁷⁵ buddhalaisvaikutteisesta virtaan astumisesta (pali *sotāpanna*⁷⁶), jolta ei ollut paluuta (pali *anāgāmi*⁷⁷). Herakleitoksen mukaan "Samaan virtaan astumme emmekä astu, me emmekä me."

Uuden Ajan käsitteistössä samantyylinen ilmaisu on toruspyörteeseen ja flowtilaan pääseminen, jossa asiat alkavat loksahdamaan paikoilleen ja tapahtumaan peruskehitystä nopeammalla tempolla. James Redfield osasi kuvata tämän hyvin vuonna 1995 ilmestyneessä "Yhdeksän oivalluksen tie" kirjassa. Kuinka valmiita oikeasti olemme nopeutettuun kehitykseen, kestääkö psyyke ja fysiikka, onko ympäristö valmis tai otollinen?

Ensimmäiset kolme vuosikymmentä olen painottanut enemmän itse koettua, subjektiivista kokemuksellista tietoa, mutta huomannut sittemmin, että se ei ole täysin tyydyttänyt minua. Oivallukset, jotka ovat avanneet silmiäni, ovat toki olleet tärkeitä virstanpylväitä ja niistä on jäänyt lähtemättömät maamerkit etsijän tielläni. Voin hyödyntää näitä merkkejä niin arjessa kuin meditaatiossakin, mutta mikään niistä ei ole täysin vastannut alkuperäistä kriteeriäni tiedosta, joka poistaa kaikki epäilyt ja avaa jollain tavalla rajattomat näkymät ja tyhjentävät selitykset maailman ilmiöihin.

---

⁷⁴ <https://fi.wikipedia.org/wiki/K%C5%8Dan>

⁷⁵ C. W. Leadbeater: Masters and the Path, sivu 206, 1925

⁷⁶ <https://en.m.wikipedia.org/wiki/Sotāpanna>

⁷⁷ https://en.m.wikipedia.org/wiki/Four_stages_of_enlightenment#Non-returner

Niinpä olen huomionnut muita vastaavia etsijöitä, seurannut tunnettuja ja tuntemattomia opettajia ja tullut siihen välipäätelmään, että kenelläkään ei ole erehtymätöntä absoluuttista tietoa siinä mielessä, että se kattaisi kaikki menneet ja nykyiset kulttuurien saavutukset ja tiedon. Ainakaan en kykene näkemään, että sellaista erehtymättömyyttä ja kaikenkattavuutta ilmenisi missään.

Varmuuden tiedon löytämisestä voimme selvästikin saada, mutta varmuus on yhtä selvästi jotain muuta kuin varmaa tietoa. Se on järkähtämätöntä uskoa johonkin, joka ei välttämättä ole millään tavalla koherenttia varsinaisen tiedon kanssa. Tiedon varmuus ja ihmisen varmuus tiedostaan ovat usein niin suuressa ristiriidassa keskenään, että varmuutta ei voi käyttää oikeastaan minkäänlaisena sisäisenä tai ulkoisena mittarina tiedon suhteen. Poikkean tässä aika monen henkisen tradition kanssa, joissa tietämiseen liittyy sisäinen varmuus, mutta toisaalta en poikkea juurikaan siitä filosofisesta sokraattisesta periaatteesta⁷⁸, jossa etsijä sanoo itselleen “En tiedä, enkä ajattele, että tiedän.”

Olemme kehittyneet liian pitkälle järjestäytyneinä yhteiskuntina, että uusia yleisneroja, Leonardo da Vincenä voisi enää syntyä. Meillä voi olla seikkaperäistä tietoa eri tieteiden alueilta. Voimme olla vakuuttavia, uskottavia ja karismaattisia, mutta lopulta tietomme ja taitojemme kenttä on hyvin suppea verrattuna siihen mitä kaikkea maailmassa on tarjolla. Voi vertailla esimerkiksi itseään tai kehittyneintä tuntemaansa olentoa Guinnessin ennätystenkirjan henkilöihin, muistiin liittyviin ilmiömäisiin erityislahjoja omaaviin savantteihin tai jonkin tieteen alan ehdottomaan huippuosaajaan.

Meillä voi olla toinen toistaan hämmästyttävämpiä taitoja ja kykyjä, mutta hiukan tarkempi tarkkailu ja maalaisjärkikin sanoo, että meillä ei voi olla kaikkea tietoa kaikesta. Ehkä meissä voisi olla potentiaalisesti mahdollisuus kaikkeen tietoon, jos meille annettaisiin rajattomasti aikaa tutkia maailmaa. Ja jos meillä olisikin kaikki tieto kaikkien tiedon tyyppien mukaisesti, niin lyhyt elämämme asettaa rajat sille, mitä kaikkea ehtisimme siitä tiedosta ilmentää ja kertoa. Joka tapauksessa useimmille meistä olisi jo aika suuri harppaus itseluottamuksessa, jos voimme sanoa itsellemme, että potentiaalisti tiedän kaiken. Ehkä liiankin rohkea hyppy kohti täydellistä itseriittoisuutta.

Niinpä on aiheellista siirtyä määrällisen sijasta laadulliseen näkökulmaan ja kysyä, mikä on olennaista tietoa? Se, mikä saa meidät onnelliseksi, vapautuneeksi, itsevarmaksi, rikkaaksi, tunnetuksi vai se, minkä avulla voimme auttaa toisia, joka herättää meissä myötätuntoa, saa meidät nauramaan? Vai luemmeko tiedon kenties sellaiseksi, joka saa meidät hämmästyämään ja hämmästelemään maailmaa, heräämään uudelleen lapsen kaltaisiksi ihmettelijöiksi? Tai onko tiedon kriteerinä ehkä se, että joku voi ennustaa meille tulevaisuutta tai osaa kertoa meidän menneisyydestä asioita, joita vain me olemme tienneet?

---

⁷⁸ Platon: Sokrateen puolustuspuhe (Apologia), 21d, 390 eaa.

Itämainen guru voi avata meille omasta elämästämme tai yleisesti elämästä asioita, joka saa meidät tekemään suuria oivalluksia, sydämen sykkimään ja luo uutta intoa elämäämme. Onko se todellista tietoa? Onko sellainen guru todellisen tiedon omistaja tai välittäjä, pimeyden poistaja?

Se, että saa uuden mielekkään suunnan ja tarkoituksen elämälleen, se ei voi olla ihan kokonaan ohitettavissa olankohautuksella. Koska ihmiset saavat tarkoituksen hyvin monenlaisista järjestelmistä, hyvin monenlaisin perustein, niin emme voi kuitenkaan pitää henkilökohtaisen elämän tarkoituksen löytymistä totuuden takeena. Samoin kuin vakaan uskon ja luottamuksen määrä ei takaa sitä, että todellisuus on paljastanut itsensä satunnaiselle ohikulkijalle.

Useiden itämaisten filosofioiden perustana on tieto, joka määrittyy sen mukaan, mitä se tieto saa aikaan yksilössä. Jos on lukenut, että hauki on kala, niin sen toistaminen, että hauki on kala, ei tee hauesta kalaa. Eikä se myöskään välttämättä tarkoita, että ymmärrämme, mikä on hauki, mikä on kala tai mitä tarkoittaa sellainen identifikaatio, jossa sanotaan, että jokin on jotain. Tavanomaisen ajattelun helmasynti voi olla juuri siinä, että pyrimme määrittelemään liian hanakasti erillisten asioiden yhtäläisyyttä. Hedelmällisempää voisi olla sen luonnehdinta, miten erilliset asiat liittyvät toisiinsa ja siten muodostavat kokonaisuuden.

Itämainen metafyyminen toteamus "Tat Tvam Asi" eli "Se sinä olet" käy hyvin "Hauki on kala" toteamuksesta siinä mielessä, että tavalla tai toisella joogafilosofian harjoittaja pyrkii ymmärtämään, mitä sanat tarkoittavat erillisinä objekteina ja mitä ne tarkoittavat yhdessä annetussa lauseessa. Ilman pyrkimystä ymmärtää, toteamus on vain imitoitu merkityksetön sanarimpsu.

Toisaalta joissain mantratraditiossa selitetään, että juuritavujen ja sanojen toistaminen, joiden merkitystä henkilö ei aluksi ymmärrä, voi silti johtaa meidät ajallaan ymmärrykseen. Sanat ja muodot itsessään ovat vaikuttavia todellisuuksia, ei pelkästään meidän ymmärrys niistä. Yhtä vähän kuin vähäinen ymmärryksemme siitä miten gravitaatio toimii, ei vaikuta siihen, että gravitaatio toimii. Tällainen analogia mantran ja gravitaation välillä on ymmärrettävä, muttei toki todista pelkästään imitoivan mantravaikutuksen puolesta.

Toinen analogia ymmärtää subjektiivisen tiedon merkitystä löytyy musiikista. Musiikin vaikutus ihmisen psyykeen on kieltämätön fakta, mutta koska se on tekemisissä juuri psyykeen kanssa, ovat vaikutukset vahvasti yksilösidonnaisia. Sen toimivuus on kategorisesti erilaista kuin fysiikan peruslakien vaikutukset. Tämän takia jotkut viehtyvät fysiikasta enemmän, koska se antaa ihmiselle tunteen, että hän on tekemisissä perustavanlaatuisen, kaikkia koskevien mitattavien voimien kanssa. Musiikissa on voimaa, mutta erityylinen musiikki resonoi erityylisten ihmisten sisäisen kaikukopan kanssa. Gravitaatioissa taas ei ole tyyliisuuntia, eikä sitä pääse pakoon pelkällä radiokanavan vaihtamisella.

Tämä voisi olla myös yksi tarkentava määre tiedolle. Se vaikuttaa kaikkeen, selittää kaiken ja koskee kaikkia, uskoi siihen tai ei. Kaiken yhtenäistävä teoria.

Tieto itsestä

Joogafilosofiassa "Se sinä olet" lauseen on tarkoitus kääntää harjoittajan huomio sisäänpäin miettimään, mitä ja keitä me itseasiassa olemme. Erään tunnetun intialaisen opettajan, Ramana Maharshin (1879 - 1950)⁷⁹ kautta tiedämme ehkä parhaiten tällaisen sisäänpäin kääntymisen harjoituksen, jossa yksinkertaisesti lannistumatta kysymme itseltämme "Kuka minä olen?"

Itse-kyselyn (sanskrit. *vichara*) katsotaan vievän ihmisen yksinkertaisinta mahdollista tietä tosi tietoon, joka on omakohtainen tieto itsestä tai sen (sanskrit. *tat*) luonteesta. Jossain määrin tämä on samaa kuin nykyaikainen tietoisuuden tutkimus, joka yrittää selvittää, miten itsetietoisuus syntyy ja mitä tietoisuus todellisuudessa on. Mutta sillä pienellä kulmaerolla, että henkilökohtaisessa tutkimuksessa on tarkoitus itse sisäisesti tajuta, mitä itsetietoisuus on. Kokemus tai oivallus tästä asiasta olisi tosi tietoa juuri siinä mielessä, että se on tietoa (sanskrit. *jnana*), joka poistaa harhaisen käsityksen maailmasta ja itsestämme.

Tämä on itseasiassa pitkään ollut oma henkilökohtainen suosikkini tiedon määritelmälle. Se on jossain määrin myös gnostilaisuuden määritelmä tiedolle. Suuri osa tuntemamme gnostilaisuutta perustuu heidän ritualistisen ja käsitteellisen järjestelmän kirjallisille kuvailuille, silloinkin gnostilaisuutta harhaoppisena pitävien varhaisten kirkonisien kautta. Vain murto-osa tutkimuksista on paneutunut irrottamaan tästä pintakerroksesta tietoisuuteen ja minuuteen liittyviä gnostilaisia käsityksiä. Muun muassa toisella vuosisadalla harhaoppiseksi julistettu arabialainen gnostikko Momoimus kirjoittaa⁸⁰:

"Etsi Häntä ottamalla itsesi lähtökohdaksi. Opi, kuka on sinun sisälläsi, joka omii kaiken itselleen ja sanoo: 'Minun Jumalani, minun mieleni, minun ajatukseni, minun sieluni, minun ruumiini. Jos tutkit näitä tarkasti, löydät Hänet, ykseyden ja moninaisuuden itsestäsi.'"

Gnosis sanan tiedetään itseasiassa juontuvan protoindoeurooppalaisesta *gna / jna* tavusta, josta myös englannin kielen *gum* ja *clue* (suom. kumi ja liima) sekä *yoke* (suom. ies) sanat juontuvat, mahdollisesti jopa suomalainen neuvo-sana (eng. *know*). Ies on vankkurien puinen niskan yläpuolelle sijoitettava osa, joka liittää härät yhteen. Englannin *yoke* ja *religion*-sanat palautuvat siis etymologisesti yhteisen tavun kautta *yoga*-sanaan tarkoittaen yhdistymistä. Kulttuurituottaja, säveltäjä-muusikko Mauri Lehtovirta on avannut tätä aihetta

⁷⁹ https://fi.wikipedia.org/wiki/Ramana_Maharshi

⁸⁰ http://www.gnosis.org/library/hyp_refut8.htm

omaperäisellä tavalla Jeesuksen joogaa käsittelevissä luennoissa ja kirjoituksissa⁸¹. Viittaapa Mauri kirjassaan⁸² myös siihen mahdollisuuteen, että suomen kielen sana *joka* toimii indefiniitti- ja relatiivipronominina sanojen viittauskohdistajina eli joogan tavoin yhteenliittäjänä, esimerkiksi tapauksissa *jok'ikisen, joka ainoa, se-joka,...*

Voisimme lähteä siitä, että gnosis eli tieto on jotain, joka liittää ihmisen johonkin varsin pysyvästi ja funktionaalisesti. Se ei ole vain oivallus tai staattinen tiedon palanen tai looginen johtopäätös. Niitä yhtään vähättelemättä, koska voihan olla, että tämä niin kiihkeästi kaivattu tieto vaatii useiden eri tiedon muotojen jonkinlaisen synteetin. Se on mahdollisesti esitettävissä symbolein (kreik. *semaion*), järkevästi (kreik. *logos*), moraalisiin ohjein (kreik. *ethos*), samoin kuin sen aiheuttama tunnereaktio (kreik. *pathos*) voi padot avatessaan aiheuttaa aivomyrskyn, joka muuttaa pysyvästi tapaamme ajatella ja käsittää maailmaa. Tarvitaan vain aatosta, eetosta ja paatosta sekä hiukan semantiikkaa.

Painopiste on henkilökohtaisella kokemuksella ja tiedolla, jolla on välitön vaikutus siihen, mitä ja miten teemme. Tämä tieto voi avautua asteittain tai yhtäkkiä, riippumatta henkilön historiasta tai se voi avautua järjestelmällisen johdonmukaisen harjoittelun tuloksena. Niin idässä kuin lännessä yksi suurista kiistakapuloista eri koulukunnissa on se, mikä rooli ihmisen tekemisellä ja tekemättä jättämisellä on tässä itsetutkiskelussa, jonka päämääränä on valaistuminen tai vapautuminen. Lännessä elämänfilosofia-käsite kuvaa sitä pohdintaa, miten ihmisen tulisi elää.

Mutta riittääkö itseoivaltava tietoisuus kattamaan kaipaamani tiedon määritelmän? Toisin sanoen, aiheuttaako se jonkin niin oleellisen erilaisen ymmärryksen elämästä, että sitä kannattaa tavoitella? Jos itseoivallus on zeniläisesti ilmaisten samaa kuin "jatkaisi halkojen hakkaamista ja veden kantamista", niin itseoivalluksen merkitysarvo ei juuri eroa mistään muusta yhdentekevästä, jolloin luonnollisesti itseoivalluksen tavoittelussa ei ole paljon mieltä. Mikä tahansa oivallus, joka aiheuttaisi seesteisyyden tunteen syntymisen, kävisi tällaisesta tiedosta.

Suuri osa intialaista filosofiaa antaa hiukan toisenlaisia osviittoja sille, mitä itseoivallus oikeastaan on. Monet koulukunnat luettelevat ison liudan erilaisia ominaisuuksia ja merkkejä siitä, milloin ihminen toisaalta itse tietää, ja toisaalta milloin muutkin voivat tietää henkilön saavuttaneen tosi tiedon, etsimisen päämäärän. Osa kriteereistä on luonnollisia rakkauden, myötätunnon ja onnellisuuden merkkejä, mutta osa yliluonnollisia taitoja ja kykyjä, joilla voidaan manipuloida fyysistä ainetta, suorittaa yli-inhimillisiä tekoja, kokea näkymätöntä maailmaa ja sen syyseuraussuhteita niin, että aikariippumaton henkilökohtaisten ja globaalien yksityiskohtien ennaltatietäminen tulee mahdolliseksi.

---

⁸¹ Matt. 11:30 Jeesuksen tunnetut sanat "Ikeeni on hyvä ja kantamukseni kevyt" kuuluu kreikaksi "*Ho gar zugos mou chrestos kai to phortion mou elaphron estin.*" Sana *zugos* viittaa protoindoeurooppalaiseen [yugum](#) sanaan, josta myös latinankielen *jugum* on peräisin.

⁸² Mauri Lehtovirta: Jeesuksen jooga, sivu 79, 2009

Ongelmana uskonnollisten traditioiden tiedon käsityksessä on se, että joskus eettiset ja rituaaliset vaatimukset ovat niin korkeat ja monimutkaiset, että vaatimuksilla käytännössä suljetaan jokainen tavallinen inhimillinen olento tiedon ja pelastuksen ulkopuolelle.

Uskonnollisten standardien nurja puoli on siinä, että jos emme ole saavuttaneet tietoa, niin se johtuu vain siitä, että emme ole osanneet noudattaa ohjelmaa tarpeeksi tarkkaan.

Ihminen voi huomata pahimmillaan vasta kymmenien vuosien jälkeen suorittaneensa mahdotonta tehtävää.

Vastalääkkeeksi tähän on kehittynyt armon ja yliluonnollisen vaikuttamisen käsitteet tai äärettömän pitkät ihmiskunnan kehitysaikakaudet. Siihen asti, kunnes loputtoman pitkät kehityksen rattaat on läpikäyty, joudumme vain uskomaan ja luottamaan siihen, mitä pidämme itsellemme perusteltuna tietona. Näin tieto evätään meiltä, ainakin väliaikaisesti, toiselta puolen idän ritualismilla ja toiselta puolen lännen rationalismilla.

EPILOGI

Tiedonjanon oikeutus

Yksi viimeisistä kysymyksistäni on tietysti se, että onko kaipaamaani tietoa lopulta edes olemassa? Olenko tietotapahtumassa tullut luoneeksi tiedosta sellaisen abstraktin käsitteen, jolle ei oikeasti ole todellisuuden vastinetta?

Jospa meihin on istutettu fysiologis-psykologisia kaipuita, sellaisia joihin ei ole edes olemassa mitään lopullista vastinetta. Kaipuun kohde voisi olla paljon romanttisempi, kuten rakkauden tai parisielun kaipuu, joka täyttäisi elämän tarkoituksen ja tehtävän. Tai kaipuu voisi kohdistua vaarallisiin tilanteisiin, joita esimerkiksi extremeurheilija pyrkii täyttämään seikkailuillaan, hyppiessään laskuvarjolla alas pilvien reunoilta.

Yksi lähestymistapa on se, että sisäinen tyhjiö ja kaipuu saa meidät täyttämään sen luonnon pakosta jollain. Toisille, aika useille se on alkoholi ja huumeet, huumaantuminen monin eri variaatioin. Uskontojen mukaan kyse on ihmisen luontaisesta jumalkaipuusta, josta ei valitettavasti pääse eroon maallisin keinoin. Mystikkojen mielestä siitä pääsee eroon vain humaltumalla Jumalasta!

Tiedon kanssa törmätään usein kysymykseen siitä, mikä tiedon käytännöllinen arvo ja hyöty on ihmiselle itselleen, yhteisölle ja koko ihmiskunnalle. Maailmaa ovat aina ravistelleet erilaiset elossapysymiseen liittyvät ongelmat, kuten sairaudet, nälänhätä, katastrofit, ilmastonmuutos, syntyvyyden säätely, muuttoliikkeet ja toisaalta ihmisarvoihin ja elämänlaatuun liittyvät ongelmat, kuten vaurauden jakautuminen, itsensä vapaa ilmaiseminen, ideologioiden leviäminen muutamia vain mainitakseni. Pystyykö tieto ratkaisemaan näitä ongelmia?

Osa tiedon käytön kohteista on hyvinkin konkreettisia liittyen mesokosmukseen eli ihmisen luonnollisen aistimisen tasoon. Osa tiedosta näyttää liittyvän mikro- ja makrokosmiin näkyymiin, joilla ei tunnu olevan välitöntä vaikutusta siihen miten elämme. Suhteellisuusteorian ja kvanttimekaniikan hyödyntämisellä ei myöskään aluksi näyttänyt olevan muuta merkitystä kuin loputtoman tiedonjanon ja uteliaisuuden tyydyttäminen. Nykyään tiedämme, miten ne ovat integroituneet erottamattomaksi osaksi teknistä kehitystämme, niin hyvässä kuin pahassa.

Stephen Hawking, eräs aikamme tunnetuimmista tiedemiehistä ottaa asiaan kantaa kirjansa "Ajan lyhyt historia" ensimmäisessä luvussa seuraavalla tavalla:

"Täydellisen yhtenäisteorian keksiminen ei ehkä edistä oman lajimme selviytymistä. Mahdollisesti se ei edes muuta elintapojamme, mutta kautta historian ihminen on halunnut panna havaintonsa järjestykseen ja yrittänyt saada selville maailmaa

säätelevän järjestyksen. Me haluamme saada tietää, miksi olemme täällä ja mistä olemme tulleet. Ihmisen perusolemukseen kuuluva uteliaisuus on riittävä syy jatkaa etsimistä."

Ihmisen olisi syytä olla nöyrä ja kuuntelevainen kaiken tiedon kanssa, oli se sitten henkilökohtaista uskomus-tietoa tai järjellä ja tarkoilla instrumenteilla yhteisesti todennettua tietoa. Higgsin hiukkasen ja gravitaatioaaltojen paikantamisen hyöty on epäselvää tavalliselle ihmiselle. Kaikki emme tule jokapäiväisessä elämässä koskaan hyödyntämään pitkälle jalostettua tietoa, saati ymmärtämään sitä. Mutta tuntemattoman edessä, niin pieni kuin suurikin ovat samanarvoisia.

Idän vuosituhansien aikana kehittyneitä mielen psykologian viitekehystä ja länsimaisen filosofian tietoteorian viitekehystä vain harva on uskaltanut lähteä integroimaan. Huomaan kuitenkin itse tehneeni sitä lähes koko jälkimmäisen puoliskon elämästäni. Siksi ihmettelen, että idän ja lännen tietoteorian perinpohjaista selvitystä ja synteesiä ei ole juuri kukaan yrittänyt. Voi toki olla, että Googlen hakukonealgoritmiikka on luonut ympärilleni kuplan, enkä ole päässyt näkemään asioiden oikeaa tilaa.

Tietoteoriaa käsittelevät suomalaiset Progradu-työt viimeiseltä kahdeltakymmeneltä vuosikymmeneltä näyttävät kuitenkin puhuvan selvää kieltä. Vain muutamat niistä, kuten Marko Mikkilän⁸³ "Tietoisuuden tasot ja tietoisuustaidot Platonista transmoderniin aikaan" ja Mikko-Pekka Väänänen⁸⁴ "Advaita vedāntan monismi ja mystiikka" hiukan koskettelevat synteesiä. Idän *pramāna*-oppi⁸⁵ (suomeksi tiedon lähde-, todistusoppi) on oikeasti valtavan monimuotoinen ja siksi antaisi tasapuoliselle vertailulle todella hedelmälliset lähtökohdat. Tämä on siksikin outoa, koska viittaahan yksi maailman vanhimman intialaisten pyhien kirjojen kokoelman nimi eli Vedat⁸⁶ itsessään jo tietoon.

Suuri osa tietoteorian tutkijoista kirjojen ja tutkielmien johdattelevissa teksteissä myöntää keskittyvänsä vain länsimaiseen traditioon. Eikä kumma, sillä ne, jotka ovat pyrkineet luomaan synteesiä idän ja lännen traditioiden tietokäsityksistä, yleensä kohtaavat suhteettoman suurta akateemista vastarintaa. Esimerkkeinä vaikka transmodernia suuntausta edustavat Enrique Dussel ja Ken Wilber. Samoin uusi ja vanha laitetaan ehdoin tahdoin vastapuolille, joita ei saisi sekoittaa toisiinsa. Rohkeutta se vaatii, jatkuvaa annetun ja otetun tiedon arviointia. Wilber kirjoittaa⁸⁷:

---

⁸³ Marko Mikkilä: Tietoisuuden tasot ja tietoisuustaidot Platonista transmoderniin aikaan, Progradu, 2012

⁸⁴ Mikko-Pekka Väänänen: Advaita vedāntan monismi ja mystiikka, Progradu, 2008

⁸⁵ <https://plato.stanford.edu/entries/epistemology-india/>

⁸⁶ <https://en.wikipedia.org/wiki/Vedas>

⁸⁷ Ken Wilber: The Eye of Spirit - An Integral Vision for a World Gone Slightly Mad, 1997

“Integraalinäkemys sisältää pyrkimyksen ottaa molempien, antiikin ja modernin maailmojen parhaat puolet. Mutta se vaatii kriittistä asennetta, joka on valmis hylkäämään epäröimättä myös molempien huonoimmat puolet.”

Wilber on myös todennut⁸⁸, että “Kukaan ei voi olla 100% väärässä koko aikaa kaikissa asioissa.” Tästä rohkaistuneena sain sittenkin jatkettua loppuun tämän tiedon luonnetta käsittelevän esseeni. Olen jättänyt omaelämäkerrallisesta osuudesta pois ikävuodet 26 - 43, koska tiedon lonkerot ulottuvat sinä aikana niin moneen suuntaan niin moninaisina, etten rehellisesti sanottuna pysty tekemään siitä vielä selkokielistä yhteenvetoa. Tarkoitukseni on ollut esitellä vain alkulähtökohdat tavalle, jolla käsittelen tietoa nykyään. Valmiiksi testattavaksi tietoteoriaksi tästä ei vielä ole, mutta ehkä hahmotelmaksi siitä, mitä se voisi tulevaisuudessa sisältää.

Jollain tavalla tietoteorian pitäisi pystyä selittämään uskonnollis-filosofis-tieteellis-teknilliseltä kannalta tietokäsityksen jatkumo ja muuntuma. Ykseysoppiin perustuvilla henkisillä traditioilla on taipumus unohtaa kehityksen ja muutoksen merkitys. Tämä perustuu siihen, että sellaisten traditioiden mukaan kaikki tieto on jo kerran muinaisuudessa ollut olemassa, eikä ihmisillä ole varsinaisesti mitään uutta löydettävää⁸⁹. Vasta renessanssin ajatteluun mahtui se mahdollisuus, että ehkä voimme oppia ja ymmärtää maailmasta jotain uutta, mitä varhaisemmat sivilisaatiot eivät ole ymmärtäneet. Toisaalta muinaisen tiedon ja viisaustradition aliarvioiminen voi myös johtaa meidät harhaan. Aristoteleen logiikan lopputulos oli nimenomaan uusi päätelmä. Renessanssin aikaan ehkä vain uudelleen löydettiin ja työstettiin antiikin oivalluksia.

Näiden kahden ajattelutavan, antiikin ja modernin, yhteenliittäminen ei kuitenkaan ole tavatonta eikä täysin ennenkuulumatonta. Muun muassa J. W. Goethe vaikuttaa keksineen ratkaisun näennäisen ykseyden ja eroavaisuuden välille aforismissaan⁹⁰ “Kaikki on yhtä, kaikki on epäyhtenäistä.”

Kaikki on uutta, kaikki on vanhaa. Tämän oivalluksen pohjalta tietoteoriaa on helpompi jatkaa kuvailemaan sitä, miten asiat toimivat sen sijaan, että se yrittäisi määritellä mitä asiat ovat. Olisikin mielenkiintoista tutkia, kuinka pitkälle Leibnizin perenniaalinen⁹¹ eli ikaikainen filosofia on sisäistänyt tiedon funktionaalisen luonteen sen sijaan, että se vain listaisi tiedon eri staattisia ominaisuuksia. Samoin kiintoisaa olisi nähdä, kestäkö Leibnizistä alkunsa saanut argumentaatio antropoppisen prinssiin puolesta aina sen lopulliseen versioon asti, jossa universumi / kosmos on luotu tiedon syntymistä ja sen säilyttämistä varten.

Syyskuussa vuonna 1997 Jyväskylän Yliopiston propedeuttisella (suom. valmisteleva, johdatteleva) filosofian kurssilla saimme tehtäväksi kirjoittaa esseän ja pitämään päiväkirjaa

⁸⁸ Ken Wilber: Forward to Integral Medicine - A Noetic Reader, 2003

⁸⁹ Ilkka Niiniluoto: Totuuden rakastaminen, sivut 72 - 73, 2003

⁹⁰ J. W. Goethe: From Makarie's Archive, 1821

⁹¹ https://fi.wikipedia.org/wiki/Philosophia_perennis

opinnoista. Aiheena oli se, mitä ymmärrän filosofialla ja missä sen rajat kulkevat. Kirjoitin silloin 22-vuotiaana hyvin idealistisesti, kuten ymmärtääkseni suurin osa meistä siinä iässä voisi kirjoittaa:

“Sydäntäni lähellä on aina ollut elämäkatsomuksen filosofia ja olenkin tähän asti ollut kiinnostuneempi antiikin ja keskiajan filosofeista. Meidän päivinämmme filosofinen käsitemaailma on viety niin pitkälle, että tavallisen ihmisen ei voi edes olettaa kiinnostuvan filosofiasta. Sofia sanana vie sydämeen, kun taas logia kuljettaa minut aivoihin. Jos ymmärrämme filosofian vain ihmisjärjen logiikaksi, niin tulee raja luullakseni vastaan hyvinkin pian. Kun ymmärrämme filosofian tarkoittavan koko mikro- ja makrokosmisen maailmankaikkeuden käsittävää ihmettelyä, niin rajat ovat ikuisuudessa. Filosofin täytyy ymmärtää niin ihmisjärjen kuin maailmankaikkeuden logiikan merkitys, jonka jälkimmäisen edessä hän usein seisoo hiljaa. Filosofina minun pitäisi ymmärtää niin itää kuin länttä, niin atomia kuin kosmosta, niin logiikkaa kuin sofiaa.”

Nautin suuresti siitä, että elämäfilosofia kurssin esseekirjoittamisessa ei ollut faktojen ulkoamuistampaineita. Luentopäiväkirjan mukaan minut yllätti myös se, miten elämänläheisesti ja sisäisellä palolla keskustelu lopulta soljui tunneilla. Muun muassa kaivossa asuva sammakko ja meressä asuva sammakko-vertausta käytettiin tiedon välittämisen ja ymmärtämisen ongelman hahmottamiseen.

Käsitteiden kanssa painimisesta ja ymmärtämisen edellytyksistä johtuva itsenäisen ajattelun aivotuska tuntui koskettavan kaikkia kurssilla olleita. Kysyin, että voiko ajatuksia tuottaa ilman reagoitua maailmaan, olisivatko kärsivällisyys, rauhallisuus ja mielenmaltti kriteereitä itsenäiselle ajattelulle? Onko itsenäisessä ajattelussa kyse enemmän ajattelun laadusta ja luonteesta kuin siitä, mihin ajattelu kohdistuu? Mietimme silloin kurssilla, että ehkä järki ei ymmärrä merkityksiä, vaan puhdas sydän on valmiutta ottaa vastaan tietoa tai viisautta yli sanojen ja järkeilyn.

Metafyysinen ja elämäfilosofinen ajattelu väistyi 1800-luvulta lähtien materialistisemman ajattelun tieltä ainakin tieteessä. Samanlaisen vaikutelman sai myös käymälläni kurssilla. Elämäfilosofinen pohdinta kuului johdanto-osaan ja kahvipöytiin. Varsinainen erikoistuminen tapahtui logiikan ja tieto-opin suunnilla, tieteenfilosofiassa. Nämä erikoistumisen alat palvelevat parhaiten tämän hetken teknoyhteiskuntaa, niihin virtaa eniten rahallista tukea.

1900-luvun alussa sielutieteessä mainittu⁹² ja minua hiukan huvittanut "itsevaarinotto" eli ihmisen sisäiseen minään ja sen toimintoihin kohdistuva empirismi on sekin poistettu filosofiasta. Jäljelle jää kysymys, että miksi nykyajan akateeminen filosofia yleensäkin käyttää enää filosofia-termiä? Onko kyse käsitteen sisällön merkityksen tietoisesta

---

⁹² Arto Lehtovaara: Sielutieteen oppikirja, 1947

muuttamisesta vai instituution kykenemättömyydestä ja haluttomuudesta löytää uusia kuvaavampia ja tarkempia termejä nykyfilosofialle? Vai onko kyse siitä, kuka saa pitää niin vanhan ja arvovaltaisen termin itsellään? Kuka lopulta omistaa termin, onko jollain siihen yksinoikeus?

Ludwig Wittgensteinin lausuma "Siitä, mistä emme voi tietää, on vaiettava" oli tullut kuin Raamatusta otetuksi hokemaksi, jolla yritettiin vaientaa kaikenlainen keskustelu jo ensimetreillä. Mistä tiedämme, mitä emme voi tietää? Käymäni kurssin luennoitsijan mukaan esimerkiksi jälleensyntymisopista voidaan tehdä niin paljon erilaisia tulkintoja, ettei sen pohtiminen ole mielekäästä. Kirjoitin päiväkirjaani, että ennakkoluuloton tutkija ja viisauden rakastaja ei voi jättää edes tällaisia kysymyksiä käsittelemättä, niin vaikeita kuin ne aluksi ovatkin selvitettäväksi. Filosofin täytyy kohdistaa rajalliset ajatuksensa kohti äärettömiä asioita. Metafyysinen, metaforinen ja matemaattinen pohdinta voi tehdä jopa ajattomasta ja äärettömästä hiukan ymmärrettävämpää.

Huomasin lopulta, että akateemiselta ja varsinkin filosofian alalta olisi vaikea löytää töitä ja sitä kautta sopeutua yhteiskunnan työtätekeväälle sektorille. Kuulen tästä samasta ongelmasta 22 vuotta myöhemmin edelleen ja yhtenäen rekrytointialan keskiössä reilun tusinan vuosia nyt eläneenä. On kuin kohtalon ironiaa, että lopulta päädyin ohjelmoijaksi soveltamaan korkeamman asteen funktioiden ja logiikan sääntöjä tietojenkäsittelyn ammattilaisena.

Työelämään integroitumisella ja laaja-alaisuudella on ollut se suotuista vaikutus, että olen voinut luoda yhteyden mitä erilaisimpiin ihmisyyteisiin ja yrittää ymmärtää mitä erilaisimpia tapoja elää ja ajatella. Samalla tämä laajalle alalle levittäytyminen on kuitenkin hidastanut syventymisprosessia esimerkiksi filosofisiin kysymyksiin siinä mielessä, että en ole ehtinyt kehittämään filosofista ajatteluani siinä määrin kuin ehkä olisin kyennyt, jos olisin sitä tieteellisessä tai akateemisessa ympäristössä kehittänyt. Onneksi mikään ei estä tekemästä itsetutkimusta ja siihen pohjautuvaa elämänfilosofiaa arkisen elämän tapahtumien kautta, jossa jokainen ihminen on opettaja ja oppilas, jossa Elämä on suuren tarinan aiheuttaja, Magister eli Mestari.

Suuntani tiedon tiellä on muuttunut, tarinani on yhä kesken. Edelleen se tuntuu ja muistuttaa jännitykseltään minua alkuajoista, pienen pojan varjoa hoippuvaa ja janoista. Mitä suurempi on haaste, sitä mielenkiintoisemmaksi siihen vastaaminen käy.

*Uskallan epäillä, uskallan kysyä, uskallan sanoa.
Löydän virtoja, löydän kaluttuja luita.
Astun tiettömiä teitä, astun tallaamattomia polkuja.
Ehkä lumi peittää edellä käyneiden jäljet.
Tuo lohtua luovuudelle.
Näyttää, että tällä hetkellä tässä tilassa ei ole ketään muita.
Samalla tuntuu, että siellä on kaikki.
Olen varma, että ajatusmyrsky on huomenna ohi.*

LÄHDELUETTELO

- Aimo Mela: Pekka Ervast, 1956
- Aku Visala: Vapaan tahdon filosofia, 2018
- Antti Harmainen: Modernin mystikot, 2010
- Arto Lehtovaara: Sielutieteen oppikirja, 1947
- Charles W. Leadbeater: Masters and the Path, 1925
- Dennis MacDonald: The Gospels and Homer - Imitations of Greek Epic in Mark and Luke-Acts, 2014
- Doctor Ammond: Kohtalon tango, 2018
- Helena P. Blavatsky: Salainen Oppi I - II, 1888
- Ilkka Niiniluoto: Informaatio, tieto ja yhteiskunta, 1997. Totuuden rakastaminen, 2003
- Jaakko Hintikka: Knowledge and belief, 1962
- Jiddu Krishnamurti: Ajattelun tuolle puolen, 2013
- Julia von Boguslawski: Henkisen elämän kaipuu, 2017
- Kari Enqvist: Vien rucolan takaisin, 2004
- Keith Lehrer: Art, Self and Knowledge, 2011
- Ken Wilber: The Eye of Spirit, 1997. Forward to Integral Medicine, 2003. Kaiken lyhyt historia, 2009
- Mark Johnson: Embodied Mind, Meaning and Reason, 2017
- Marko Manninen: Artifacts of the Flower of Life, 2014. Creative Power of the Flower of Life, 2016. Isopsefia - muinaisten mysteerien kiveen kirjoitettu avain, 2018
- Markku Graae: Allegoria-intelligenssi: symbolien ja vertauskuvien opissa, 2018
- Markus Lammenranta: Tietoteoria, 2012
- Mauri Lehtovirta: Jeesuksen jooga, 2009
- Minna-Maria Fyrqvist: Teosofien Suur-Suomi, 2016
- Olli Löytty: Kulttuurin sekakäyttäjät, 2011
- Pasi Sahlberg: Suomalaisen koulun menestystarina, 2015
- Peter Selg: Rudolf Steiner, 2015
- René Guénon: Words Matter. Hermeneutics in the Study of Religions, 2011
- Riku Juti: Tiedon filosofia, 2013
- Rudolf Steiner: Totuus ja tieto, 1891. Vapauden filosofia, 1894. Yhteiskunnallisen kysymyksen ydinkohdat, 1922
- Stephen Hawking: Ajan lyhyt historia, 1998
- Sven Krohn: Ihminen, luonto ja logos, 1981. Ydinihminen - Ihmisen mitta ja tulevaisuus - Avaus filosofiseen ihmistutkimukseen, 1989.
- Tim Gorichanaz: Applied epistemology and understanding in information studies, 2017